

AXENTE ȚĂRANU
profesor de liceu – Oradea

GRAMATICA LIMBII LATINE

FONETICA, MORFOLOGIA ȘI SINTAXA

Aprobată de Onor. Minister al Instrucțiunii și
Cultelor cu Nr. 293/929.

EDIȚIA I-a

EXEMPLAR PENTRU CONSULTARE

OFERIT

DOAMNELOR ȘI DOMNILOR PROFESORI

DIN PARTEA

EDITUREI MIRON NEAGU

⋈ SIGHIȘOARA ⋈

Memoriei lui
Vasile Bogrea

Prefață.

Cartea de față e rezultatul celei mai strânse colaborări a foștilor mei elevi cu mine: explicările mele au fost notate de elevi — revăzute, și complementate de mine și astfel au fost multiplicare, în trei rânduri.

Materia tractată în această gramatică — în cadrul și numărul de ore al vechiului program analitic — de fapt o și predam în întregime, și elevii — barem cei mai destoinici — o și asimilau, afară de prea puține lucruri mai puțin importante, (pentru liceu), asupra cărora nu insistam nici eu.

Firește, cu numărul redus de ore, de cari dispunem în urma actualei legi a învățământului, cred, că materia din Sintaxă e cam prea multă, și, chiar în vederea acestui lucru, unele chestii, le aduc ca „note” și „observații”.

Am socotit a fi cu cale, să spun aceste lucruri, ca să arăt, că acest manual nu s'a pregătit la masa de scris a autorului, ci, așa zicând, a resărit spontan din prundișul palestreii limbii latine, care e clasa însăși. Și aceasta o fac iarăși cu scopul de a evidenția orientările, după cari m'am călăuzit în lucrarea mea, ca Stimații Domni Colegi să poată judeca, dacă vederile mele sunt corecte și, mai cu seamă, în ce măsură am reușit, să-mi scalizez propusul.

Astfel:

I. In **Morfologie** am ținut, să dau numai strictul necesar. In vederea acestui lucru:

1. Am omis la declinări heteroclitice și grecisme, care lipsă ușor o va putea suplini profesorul în clasele superioare, la citirea clasicilor, când și elevii le rețin cu mult mai ușor.

2. S'au omis și conjuncțiile și interjecțiile, urmând, ca elevul, atunci când le întâlnește, să le cunoască ca materie lexicală.

3. In fine a fost omisă și formarea cuvintelor din Morfologie, — iar din Sintaxă topică latină.

In schimb am dat regulile de gen la decl. III, — atât cele trei reguli generale, cât și cele secundare (pentru abateri) — căci, cunoscând numai regulile generale, elevul nu va ști nici când, dacă substantivul întâlnit nu e cuprins tocmai între abateri?

Aceste reguli de gen le dau în versuri, după terminațiunea nominativului sing., — nu după tulpina substantivelor, pentru că la această vârstă elevul învață mai ușor și reține mai bine versul, decât raționamentul, uneori nu prea ușor, reclamat la stabilirea genului după rădăcina substantivului.

II. In **Sintaxă** am ținut, să dau atâta, ca elevul — cu ajutorul unui dicționar bun (înțeleg mai cu seamă pe cel de Nădejde) — să se poată orienta singur, independent, în textele clasicilor, afară doar de unele pasagii mai grele, cari reclamă lămuriri din partea profesorului.

Am dat, poate, chiar mai mult decât strictul necesar unui elev de liceu, dar am socotit, ca —

fără să intru în detalii prea minuțioase — să dau totuș un îndreptar de Sintaxă complet, clar și precis, încât elevului să nu-i rămână nedumeriri; și am mai avut în vedere, ca această Sintaxă — așa scurt cuprinsă, cum este — să poată servi ca un **vademecum** și studenților universitari cu ocazia repetării scurte a acestei materii. A și fost utilizată, în forma sa de manuscris, de unii studenți, cari au ajuns la ea.

In Sintaxă am adoptat metoda de a tracta propoziția dezvoltată ținând seamă de uzul cazurilor latine; și tot astfel structura frazei latine, și mai ales a propozițiilor secundare (căci mai cu seamă acestea pricinuesc dificultăți), caut să o explic în legătură cu conjuncțiile latine, — cu conjunctiv, sau indicativ și conjunctiv —, mai departe, ținând cont de uzul modurilor (infinitivus, participium, gerundium și supinum). Anume: sunt de părere, că la învățarea Sintaxei latine — dacă aceea se predă după categoriile Sintaxei române — elevul are de înfruntat două feluri de greutăți: structura limbii latine însăși și încadrarea, sau adaptarea formelor sintactice latine la categoriile sintactice ale limbii române. Calea urmată de mine înlătură, sau barem reduce la minimum pe cele din urmă, ținând mereu în vedere structura însăși a limbii latine.

In acest chip elevul câștigă o privire sinoptică asupra uzului cazurilor, a conjuncțiilor și modurilor, adică chiar a principalelor dificultăți ale expresiunii și mentalității latine; în vreme ce încadrarea aceleia în formele sintactice ale limbilor moderne e de multe

ori forțată, artificială, împreună cu dificultăți considerabile.

Și încă un lucru: în *Sintaxa română* elevul învață bunăoară numai cinci, sau șase complement circumstanțiale, la cari se adaugă **complementul indirect**; în acestea ar fi să încadrăm sumedenia de forme de expresiune ale propoziției dezvoltate latine. E adevărat, că complementul indirect simplifică și ușurează mult *Sintaxa propoziției române*, **pentru un Român**, — în schimb acest complement devine o adevărată „cutie a Pandorei” la învățarea limbii latine, bun numai ca elevul să găsească în el un amestec al celor mai heterogene și mai disparate elemente ale propoziției latine. Și tot de acest impas dăm în grad — cred — mai potențat, când ne străduim a încadra *Sintaxa frazei latine* în cea română.

Se pare, că Onor. Comisie de cercetare a manualelor didactice a apreciat străduințele mele, căci recenziunea dată asupra cărții mele aduce concluzia:

„Manualul prezintă toate calitățile unei lucrări conștiincioase, făcută cu toată priceperea, precum și cu toată dragostea de elevii, cari utilizând acest manual, vor avea la îndemână un sprijin prețios, care îi va ajuta și îndruma în înțelegerea autorilor latini”.

Acum, cartea tipărită, e pusă în fața celui mai sever judecător: sentința i-o va da rezultatul, ce se va realiza în urma utilizării ei în școală, care rezultat, — departe de a se atribui, nici măcar în primul rând, manualului, ci altor factori mai importanți — este, incontestabil, un criteriu și pentru valoarea manualului.

Observațiilor Domnilor Colegi le voi da cea mai largă considerare, și — întrucât numai va fi posibil — voi ține seamă de ele la viitoarele edițiuni, căci îmi dau seama, că o carte de școală poate deveni în adevăr bună, numai dacă la lucrarea autorului se alătură și concursul profesorilor, cari o întrebuințează.

La acest loc țin să dau expresiune celei mai sincere mulțumiri Stimatului Coleg, dlui I. Duma, fostul meu elev, pentru munca migăloasă a corecturii cu prilejul tipăririi cărții. Deasemenea îi aduc mulțumiri și domnului Editor al cărții, care a făcut din partea sa tot posibilul, ca executarea tehnică să fie ireproșabilă, ceea ce, fără îndoială, încă ridică practicitatea unui manual de școală.

Oradea, 10 Iunie 1931.

Axente Țăranu
profesor.

CUPRINSUL.

	Pag.
Prefața — — — — —	I.
Cuprinsul — — — — —	V.
1. <i>Fonetica</i> . Cetirea, accentul, despărțirea cuvintelor —	1
2. <i>Morfologia</i> . Părțile vorbirii. Substantivul ; genurile lui	5
3. Declinarea I. — — — — —	6
4. Declinarea II. — — — — —	7
5. Declinarea III. — — — — —	10
6. Declinarea IV. — — — — —	19
7. Declinarea V. — — — — —	20
8. Adjectivul. Compararea adjectivelor —	20
9. Adverbele (cari se formează din adjective) —	25
10. Numeralul — — — — —	26
11. Pronumele — — — — —	31
12. Prepozițiile — — — — —	36
13. Verbul — — — — —	38
14. Conjugarea verbului <i>sum, esse, fui</i> —	39
15. Conjugările regulate — — — — —	41
Conjugarea activă — — — — —	42
Conjugarea pasivă — — — — —	50
16. Verbele deponente — — — — —	58
Conjugarea verbelor deponente — — — — —	60
17. Verbele semideponente — — — — —	68
18. Conjugarea perifrastică (activă și pasivă) —	70
19. Verbele în <i>to</i> la conjugarea III. — —	74
20. Verbele neregulate (<i>possum, edo, etc.</i>) —	74
21. Verbele defective — — — — —	83
22. Verbele impersonale — — — — —	86
23. Verbele frecventative — — — — —	88
24. Verbele inchoative — — — — —	89
25. Verbele diminutive — — — — —	89
26. Verbele desiderative — — — — —	89

27. <i>Sintaxa. Acordul părților din propoziție</i>	—	—	91
28. <i>Uzul cazurilor. Nominativul</i>	—	—	94
29. <i>Acuzativul</i>	—	—	96
30. <i>Dativul</i>	—	—	104
31. <i>Genitivul</i>	—	—	108
32. <i>Ablativul</i>	—	—	115
33. <i>Particularități în folosirea numelor și a numeralelor.</i>	—	—	—
1. <i>Substantivul</i>	—	—	123
2. <i>Adjectivul</i>	—	—	124
3. <i>Pronumele</i>	—	—	126
4. <i>Numeralele</i>	—	—	128
34. <i>Uzul timpurilor</i>	—	—	129
<i>Consecutio temporum</i>	—	—	131
35. <i>Uzul modurilor</i>	—	—	134
1. <i>Indicativul</i>	—	—	134
2. <i>Conjunctivul</i>	—	—	135
36. <i>Conjunctiv după conjuncții</i>	—	—	137
1. <i>Conjuncțiile cu conjunctiv</i>	—	—	137
2. <i>Conjuncțiile cu indicativ și conjunctiv</i>	—	—	142
37. <i>Propozițiile relative</i>	—	—	147
38. <i>Modurile din propozițiile secundare</i>	—	—	150
39. <i>Propozițiile interogative</i>	—	—	151
40. <i>Imperativul</i>	—	—	152
41. <i>Infinitivul</i>	—	—	153
<i>Accusativus c. infinitivo</i>	—	—	154
<i>Nominativus c. infinitivo</i>	—	—	158
42. <i>Participiul</i>	—	—	159
<i>Participium coniunctum</i>	—	—	160
<i>Ablativus absolutus</i>	—	—	162
43. <i>Gerundiul</i>	—	—	165
44. <i>Supinul</i>	—	—	168
45. <i>Oratio obliqua</i>	—	—	169
46. <i>Erata</i>	—	—	177

PARTEA I.

Fonetica.

§ 1.

În limba latină se întrebuintează următoarele litere:
A, B, C, D, E, F, G, H, I, K, L, M, N, O, P, Q, R, S, T,
a, b, c, d, e, f, g, h, i, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t,
U, V, X, Y, Z.
u, v, x, y, z.

K, Y și Z se întrebuintează numai în cuvintele de o-
rigină străină. De ex. Kalendae, Zephyrus găza.

§ 2.

Dintre aceste litere, vocale (vōcālēs) sunt 6: a, e, i, o,
u și y; restul sunt consoane (consonantēs).

§ 3.

Literă mare inițială întrebuintăm: a) la începutul pro-
poziției, b) la numele proprii și la cuvintele derivate din a-
cestea.

§ 4.

Vocalele se pronunță ca și în limba română. Obser-
văm însă, că:

a) *i* înainte de o vocală la începutul cuvintelor, sau
și în corpul cuvintelor între două vocale, era considerat
consoană și se pronunța ca de ex. în cuvintele române:
iepure, caier, cuier. Exemple: iēnua, Pompeius, maior.
(Excepții, unde se pronunță ca vocală: iens, tenuior).

b) *u* se pronunță consoană în grupurile: *ngu* și *qu* urmat de o vocală. De ex. *languor* (pron. *langvor*), *liquidus* (pron. *licvidus*). Mai departe are caracter consonantic în grupul *su* urmat de o vocală la începutul sau în corpul cuvântului, când împreună cu acea vocală aparține tulpinei cuvântului, (când ar trebui, să se pronunțe ca *u* consonantic din limba italiană, bunăoară în cuvintele: *aqua*, *cinque*), pentru ușurință îl putem pronunța de asemenea ca *v*. De ex. *suavis* (pron. *svavis*), *con-suescō* (pron. *consvesco*). În cazuri contrare însă se pronunță ca vocală: *su-us*, *censu-it*, *su-ēs*.

c) Diftongii (diphthongī) mai des întrebuințați sunt: *ae*, *oe*, cari se pronunță ca *e*, — și *au*. De ex. *aestās* (pron. *estas*), *poena* (pron. *pena*), *aurum* (pron. *aurum*). Mai rar occură diftongul *eu* și foarte rar: *ei*, *oi* și *ui*. De ex. *Europa*, *Eurus*, *heu*, *seu*, *ceu*, *neu*; *eia*; *quouis* (arhaic), *cui*, *huic*. Când însă *ae* și *oe* sunt a se pronunța separat, punem pe *e* două puncte (*puncta diaereses*). De ex. *āēr*, *poēta*.

Diftongii sunt în pronunțare totdeauna lungi dela natură.

§ 5.

Consoanele se pronunță ca în românește. Avem însă de observat următoarele:

a) *c* și *g* (cari în epoca clasicității latine erau pronunțate totdeauna tare) pentru ușurință le pronunțăm înaintea vocalelor *a*, *o*, *u*, tare (ca de ex. în cuvintele: *casă*, *corb*, *curte*), iar înaintea de *e* și *i* muiate (ca de ex. în cuvintele: *minge*, *vecin*, *ginere*).

b) *ch* se pronunță ca un *h* (aspirație) tare, ca grecescul *chi*, sau cam ca *ch* în limba germană (de ex. *wachen*). Mai de multe-ori se află în cuvintele grecești; în cuvinte originar latine e foarte rar de ex. *pulcher*, *bracchium*, *Gracchus*).

c) *s* între două vocale, sau când e precedat de o consoană licvidă (*l*, *m*, *n*, *r*) și urmat de o vocală, se pro-

nunță în câțva muiat, între sunetele *s* și *z* (il aflăm în limba italiană, de ex. în substantivul *casa*). Pentru ușurare îl putem pronunța ca *z*.

d) *ti* urmat de o vocală se pronunță *fi*. Își menține pronunțarea de *ti*, când înaintea lui *t* mai este un *s*, *t* sau *x*, mai departe în cuvintele grecești. De ex. *Actium*, *contenliō*; — dar *hostium*, *Bruttium*, *mixtiō*, *Miltiādēs*.

e) *ph* se pronunță ca *f*, iar *th* ca un *t* puțin mai aspru. De ex. *philosophia*, *mathesis*. (*Ph* și *th* se află numai în cuvinte grecești afară de cuvântul originar latin *triumphus*).

§ 6.

Accentul. Vocalele în limba latină sunt sau lungi (însemnate cu —), sau scurte (însemnate cu semnul ˘). Aceasta avându-se în vedere, notăm despre accent:

a) accentul pe silaba ultimă nu se pune (afară de câteva cuvinte trunchiate. De ex. *istūc*, din *istūcce*).

b) *e* pe silaba penultimă, atunci anume, când această silabă e lungă (dela natură, sau în urma poziției ei). De ex. *rosārum*, *dolōres*, *campēsfer*.

c) când silaba penultimă e scurtă, se accentuează antepenultima fără considerare, dacă e lungă, sau scurtă. De ex. *cupīdītas*, *gēnērūm*.

d) când la un cuvânt se adaugă encliticele *ce*, *ve*, *ne*, *que*, se accentuează silaba penultimă a cuvântului augmentat cu enclitica (adică ultima a cuvântului originar), dacă această silabă e lungă, — sau și când e scurtă, dacă tot atunci e scurtă și silaba anterioară (antepenultimă). De ex. *virūmque*, *tanlaēne*, *animalīdque pērēāmne*. Când însă ultima silabă a cuvântului originar e scurtă, iar penultima e lungă, se accentuează penultima (adică antepenultima cuvântului augmentat cu enclitica). De ex. *Lavīnāque*, *armentāque*.

Pentru o mai bună evidențare a celor zise aici, — și pentru ușurarea accentuării —, vom nota silabele dela natură lungi în decursul întregii morfologii. Nu vom nota silabele lungi în urma poziției, și nici pe cele scurte (ci numai foarte rar).

§ 7.

Despărşirea cuvintelor Ca regulă generală zicem, că la despărşirea cuvintelor sunt regule asemănătoare celor din limba română, adică: a) la silaba următoare trecem atâtă consoane, cu câte consoane se poate începe un cuvânt latin. Deci; *cir-cum-scri-psit, ma-gnus, du-xit, prö-ter-vus, rap-tus, am-nis*; b) cuvintele compuse le despărşim, ținând cont de părşile lor constitutive: *circum tre, post-ea, inter-est*; c) dacă părşile componente ale unor cuvinte odinioară considerate compuse, în decursul vremilor s'au contopit, (astfel, că cuvântul numai prin o analiză etimologică se poate reduce la părşile originale constitutive), cuvântul îl considerăm ca simplu, necompus. De ex. *negölium, a-ni-mad-ver-lö, lon-gaëvus*.

PARTEA II.

MORFOLOGIA.

§ 8.

Părşile vorbirii sunt:

Nömina	{	1. Substantivul: a) <i>concret, (nömen pröprium, n. commüne. n. collectivum, n. mälériae)</i> ;	Particulae {	5. Adverbul
		b) <i>abstract,</i>		6. Prepozişia
		2. Adjectivul		7. Conjuncşia
Verbum	{	3. Pronumele	}	8. Interjecşia
		4. Verbul		

9. Numeralul, care însă din punct de vedere gramatical parte e adjectiv: *Duae avēs, septimus rex, — bñi consules*; parte e adverb: *primum* = mai întâiu, — *decies* = de 10 ori.

Nola: Articol limba latină nu are. Prin urmare: *päter* = tată, tatăl, un tată.

CAP. I. SUBSTANTIVUL.

§ 9.

În limba latină sunt trei genuri: masculin, feminin şi neutru.

După înşeles, masculine sunt substantivele, cari înseamnă: bărbaş, popoare, râuri, luni şi vânturi. Exemple: *Agricola, Persa, Tiberis, September, Auster*.

Feminine sunt — după înşeles — substantivele, cari înseamnă: femei, cetăş, ţări, insule şi arbori. Exemple: *soror, Corinthus, Dëlus, mälus*.

Neutre sunt cuvintele indeclinabile și orice altă parte a vorbirii luată ca subiect al propozițiunii. (asemenea și substantivele indeclinabile: *fās*, *nefās* și *opus*, și pronumele negativ : *nihil*.)

§ 10.

În limba latină sunt cinci declinări. De care declinare se ține un substantiv, ne-o spune genitivul. Cazuri sunt șase.

DECLINAREA I.

§ 11.

De declinarea I. se țin substantivele feminine terminate în *a*, cu genitivul în *ae*. Masculine sunt numai acele substantive, cari după înțeles sunt masculine. De ex. *agricola* = plugar, *poeta* = poet, *pīrāta* = pirat.

	Sing.		Plur.
Nom.	<i>mensa</i> masa, (masă, o masă)	<i>mensae</i>	mesele (mese)
Gen.	<i>mensae</i> al (a, ai, ale) mesei	<i>mensarum</i>	al (a, ai, ale) meselor
Dat.	<i>mensae</i> mesei	<i>mensīs</i>	meselor
Acc.	<i>mensam</i> masa	<i>mensās</i>	mesele
Voc.	<i>mensa</i> masă!	<i>mensae</i>	mesel (meselor)
Abl.	<i>mensā</i> cu (din, în, despre) masă	<i>mensīs</i>	cu (din, în despre) mese

§ 12.

Excepțiuni ; *Hadria-ae* = Marea Adriatică, *cōmēta-ae* = cometă, sunt masculine, iar *plānēta-ae* = planetă, e masculin și feminin.

Nota: 1. *Dea* și *fīlia*, plur. dativ și abl.: *deābus* și *fīliābus*.

2. Familia (în legătură cu cuvintele; *pater*, *māter*, *fīlius* și *fīlia*) formează genit. sing. *familiās* (arhaic).

§ 13.

Tot ca *mensa* se declină și adjectivele la nom. sing. în *a* (adică genul feminin al adjectivelelor terminate în *us* și *er* dela declinarea a doua).

DECLINAREA II.

§ 14.

De această declinare se țin substantivele terminate la nom. sing. în *us*, *er* și *ir* masculine; și în *um* neutre (și un adjectiv în *ur*: *satur-a-um* = sătul).

Singular:

Nom.	<i>dominus</i>	domnul (stăpânul)	<i>magister</i> învățătorul
Gen.	<i>dominī</i>	a domnului	<i>magistrī</i>
Dat.	<i>dominō</i>	domnului	<i>magistrō</i>
Acc.	<i>dominum</i>	pe domnul	<i>magistrum</i>
Voc.	<i>domine</i>	domnule!	<i>magister</i>
Abl.	<i>dominō</i>	cu (despre, etc.) domnul	<i>magistrō</i>

Plural:

Nom.	<i>dominī</i>	domnii	<i>magistrī</i>
Gen.	<i>dominōrum</i>	a domnilor	<i>magistrōrum</i>
Dat.	<i>dominīs</i>	domnilor	<i>magistrīs</i>
Acc.	<i>dominōs</i>	pe domni	<i>magistrōs</i>
Voc.	<i>dominī</i>	domnilor!	<i>magistrī</i>
Abl.	<i>dominīs</i>	despre domni	<i>magistrīs</i>

Substantivele în *er* în cursul declinării elimină pe *e* al terminațiunii; îl păstrează însă următoarele: *puer-erī*, *socer-erī*, *gener-erī*, *vesper-erī*, *liber-erī* (= copil; întrebuințat numai în plural: *liberī-ōrum*) și *Liber* (Bacchus).

Singular :

Plural :

Nom.	<i>exemplum</i>	exemplul	<i>exempla</i>	exemplele
Gen.	<i>exemplī</i>	a exemplului	<i>exemplōrum</i>	a exemplelor
Dat.	<i>exemplō</i>	exemplului	<i>exemplīs</i>	exemplelor
Acc.	<i>exemplum</i>	exemplul	<i>exempla</i>	exemplele
Voc.	<i>exemplum</i>	exemplule !	<i>exempla</i>	exemple !
Abl.	<i>exemplō</i>	prin (despre) exemplu	<i>exemplīs</i>	prin exemple

La genul neutru notăm, că nominativul, acuzativul și vocativul e egal la toate declinările; atât în singular, cât și în plural, iar pluralul acestor cazuri e totdeauna *a* (sau *ia*).

§ 15.

Substantivele terminate în *us* formează vocativul cu *e*. *Fīlius* și numele proprii terminate în *ius* fac vocativul cu *i*. De ex. *Gāius*, voc. *Gāī*, *fīlius*, voc. *fīlī*. (Când însă *i* e lung, și prin urmare accentuat, vocativul e în *e*: *Pīus*, voc. *Pīe*; *Dārīus*, voc. *Dārīe*). — *Deus* și la voc. e *deus*, iar *meus* = al meu (în genul masc.) în vocativ este *mī* (în feminin e *mea*, în neutru *meum*).

§ 16.

Deus-i prezintă unele abateri în declinarea sa :

Singular :

Plural :

Nom.	<i>deus</i> = zeu, Dumnezeu	<i>deī, dī, dī</i>
Gen.	<i>deī</i>	<i>deōrum</i>
Dat.	<i>deō</i>	<i>deīs, dīs, dīs</i>
Acc.	<i>deum</i>	<i>deōs</i>
Voc.	<i>deus</i>	<i>deī, dī, dī</i>
Abl.	<i>deō</i>	<i>deīs, dīs, dīs</i>

§ 17.

Dintre substantivele terminate în *us* feminine sunt :

alvus = pânțece, *colus* = furcă de tors, *humus* = humă (pământ roditor), *vannus* = lopată de vânturat.

Tot astfel, ca excepții, neutre sunt : *pelagus* = mare, *vīrus* = venin, *vulgus* = poporul de rând, mulțime (adunătură). Aceste trei substantive neutre în plural nu se declină.

§ 18.

De declinarea a doua se țin multe adjective cu trei terminațiuni, cari își formează genul masc. și neutru luând terminațiunile *us* sau *er* (ur) la masculin, și *um* la neutru ; — iar la genul feminin primesc terminațiunea *a*, declinându-se după declinarea primă (cf. § 13).

Singular :

Nom.	<i>albus, alba, album</i>	alb	<i>niger, nigra, nigrum</i>	negru
Gen.	<i>albī, albae, albī</i>		<i>nigrī, nigrae, nigrī</i>	
Dat.	<i>albō, albae albō</i>		<i>nigrō nigrae nigrō</i>	
Acc.	<i>album, albam, album</i>		<i>nigrum, nigram, nigrum</i>	
Voc.	<i>albe, alba, album</i>		<i>niger, nigra, nigrum</i>	
Abl.	<i>albō, albā, albō</i>		<i>nigrō, nigrā, nigrō</i>	

Plural :

Nom.	<i>albī, albae, alba</i>	<i>nigrī, nigrae, nigra</i>
Gen.	<i>albōrum, albārum, albōrum</i>	<i>nigrōrum, nigrārum, nigrōrum</i>
Dat.	<i>albīs, albīs, albīs</i>	<i>nigrīs, nigrīs, nigrīs</i>
Acc.	<i>albōs, albās, alba</i>	<i>nigrōs nigrās, nigra</i>
Voc.	<i>albī, albae, alba</i>	<i>nigrī nigrae, nigra</i>
Abl.	<i>albīs, albīs, albīs</i>	<i>nigrīs, nigrīs, nigrīs</i>

Cele mai multe adjective în *er a, um* în decursul declinării elidează pe *e* ; îl păstrează însă adjectivele : *asper, lacer, liber miser, prosper, tener* ; și adjectivele terminate în *-fer* și *-ger*. De ex. *crucifer, armiger*.

§ 19.

Următoarele 9 adjective formează genitivul în toate

trei genurile cu *-ius*, iar dativul, deasemenea în toate trei genurile, cu *i*. Incolo se declină regulat atât în sing., cât și în plural:

<i>ūnus, -a, -um</i>	unu	<i>neuter-, -tra-, -trum</i>	nici
<i>sōlus, -a, -um</i>	singur		unul (din doi)
<i>tōtus, -a, -um</i>	întreg	<i>alter, -era, -um</i>	unul, (sau)
<i>ullus, -a, -um</i>	careva		celălalt (din doi)
<i>uter, -tra, -trum</i>	care	<i>nullus, -a, -um</i>	nici unul
	(din doi)?		(din doi)
		<i>alius, -a, -ud</i>	altul

Declinarea e:

Nom.	<i>ūnus, ūna, ūnum</i>	<i>tōtus, tōla, tōtum</i>
Gen.	<i>ūnīus</i>	<i>tōtīus</i>
Dat.	<i>ūnī</i>	<i>tōtī</i>
Acc.	<i>ūnum, ūnam, ūnum</i>	<i>tōtum, tōtam, tōtum</i>
Ald.	<i>ūnō, ūnā ūnō</i>	<i>tōtō, tōtā, tōtō</i>

Nota. — *tōtīus* nu se pronunță ca românescul „*tofius*“, ci *tōtīus*, pentru că *i* e lung și, prin urmare, accentuat.

DECLINAREA III.

§ 20.

Aici se țin substantivele terminate în diferite vocale (a, e, o) și consoane; și sunt de genul masculin, feminin și neutru.

Aici fixăm înainte de toate două lucruri:

1. O parte din cuvintele (substantivele și adjectivele) aparținătoare la decl. III. au în nominativ și în genitiv număr egal de silabe; acestea le numim *parisilabice* (*parisyllaba*). De ex. *pătēr-iris* = tată. — La cealaltă parte de cuvinte, în genitiv sunt mai multe silabe decât în nominativ; pe acelea le numim *imparisilabice* (*imparisyllaba*). De ex. *cōlōr-ōris* = culoare.

2. Sufixele cazurilor le adăugăm la acea parte invaria-

bilă a cuvântului, care se obține după suprimarea sufixei *is* dela genitiv*.

1. Declinarea masculinelor:

Singular

Nom.	<i>ōrātor</i>	oratorul	<i>cīvis</i>	cetățeanul
Gen.	<i>ōrātōris</i>		<i>cīvis</i>	
Dat.	<i>ōrātōri</i>		<i>cīvi</i>	
Acc.	<i>ōrātōrem</i>		<i>cīvem</i>	
Voc.	<i>ōrātor</i>		<i>cīvis</i>	
Abl.	<i>ōrātōre</i>		<i>cīve</i>	

Plural

Nom.	<i>ōrātōrēs</i>	<i>cīvēs</i>
Gen.	<i>ōrātōrum</i>	<i>cīvium</i>
Dat.	<i>ōrātōribus</i>	<i>cīvibus</i>
Acc.	<i>ōrātōrēs</i>	<i>cīvēs</i>
Voc.	<i>ōrātōrēs</i>	<i>cīvēs</i>
Abl.	<i>ōrātōribus</i>	<i>cīvibus</i>

2. Declinarea femininelor:

Singular

Nom.	<i>aestas</i>	vara	<i>pellis</i>	pielea
Gen.	<i>aestālis</i>		<i>pellis</i>	
Dat.	<i>aestāfi</i>		<i>PELLI</i>	
Acc.	<i>aestātem</i>		<i>pellem</i>	

*) Este știut, că tulpina cuvintelor la toate declinările se obține după suprimarea sufixei *um* sau *rum* dela genitivul plural; și astfel la declinarea a treia avem tulpine în *i*, sau *consonantice* (și două substantive în *u*). De oarece însă noi vom determina genurile substantivelor dela această declinare după terminațiune, iar nu după tulpine; — mai departe la formarea pluralului genitiv încă ne vom orienta după alte reguli, pentru ușurarea elevului, vom putea accepta ca tulpină partea cuvântului rămasă după suprimarea sufixei dela genit. sing.

Voc. <i>aestās</i>	<i>pellis</i>
Abl. <i>aestāle</i>	<i>pelle</i>
Plural	
Nom. <i>aestātēs</i>	<i>pellēs</i>
Gen. <i>aestātum</i>	<i>pellium</i>
Dat. <i>aestātibus</i>	<i>pellibus</i>
Acc. <i>aestātēs</i>	<i>pellēs</i>
Voc. <i>aestātēs</i>	<i>pellēs</i>
Abl. <i>aestātibus</i>	<i>pellibus</i>

3. Declinarea neutrelor:

Singular

Nom. <i>genus</i>	neamul	<i>mare</i>	mare
Gen. <i>generis</i>		<i>maris</i>	
Dat. <i>generi</i>		<i>marī</i>	
Acc. <i>genus</i>		<i>mare</i>	
Voc. <i>genus</i>		<i>mare</i>	
Abl. <i>genere</i>		<i>marī</i>	

Plural

Nom. <i>genera</i>	<i>maria</i>
Gen. <i>generum</i>	<i>marium</i>
Dat. <i>generibus</i>	<i>maribus</i>
Acc. <i>genera</i>	<i>maria</i>
Voc. <i>genera</i>	<i>maria</i>
Abl. <i>generibus</i>	<i>maribus</i>

§ 21.

Acuzativul sing. al substantivelor (masculine și feminine) e în *em*, — dar în mod excepțional îl formează cu *im*:

<i>silis</i>	sete	<i>puppis</i>	pupa corabiei
<i>tussis</i>	tuse	<i>secūris</i>	secure

<i>urs</i>	forță, sâlă	<i>Tiberis</i>	Tibrul
<i>jebris</i>	febră	<i>Neāpolis</i>	Neapolul

turris = turn, are în acuzativ *turrim* și *turrem*; — *classis* (clasă, flotă), *clāvis* (cheie), *messis* (seceriș) și *nāvis* (corabie) au în acuzativ mai de multe ori *em* decât *im*.

§ 22.

Ablativul singular este *e*; îl formează însă cu *i*:

1. Acele substantive, al căror acuzativ e cu *im*; adică *silis*, *tussis*, etc.

2. Substantivele neutre terminate în nom. sing. în *e*, mai departe dintre cele terminate în *al* și *ar* acelea, al căror genitiv e cu *ālis* sau *āris*. Deci: *animal*, *-ālis*: abl. *animālī*; *calcar*, *-āris*: *calcarī*. Însă *hepār*, *-ātis*: abl. *hepāte*; *jar*, *fārris*; abl. *fārre*; *nectar*, *-āris*: abl. *nectāre*, etc.

3. Adjectivele și participiile, întrebuințate în sens adjectival, în gradul pozitiv. De ex. *facilis*-e: abl. *facilī*, *audax*: abl. *audācī*, *neglegens*: *neglegenī*. Însă *māiōre*, *ja-cillōre*, *neglegenīōre*.

Excepțiuni cu *e* în loc de *i* în ablativ:

<i>caelebs</i> , <i>-ibis</i>	necăsătorit	<i>princeps</i> , <i>-ipis</i>	fruntaș
<i>compos</i> , <i>-otlis</i>	destoinic,	<i>pūbes</i> , <i>-eris</i>	nevârstnic
	înstare (de ceva)	<i>sospes</i> , <i>-illis</i>	teafăr ne-vătămat
<i>dāses</i> , <i>-idis</i>	trândav	<i>superstes</i> , <i>-itis</i>	supraviețu-itor, rămas în viață
<i>dīves</i> , <i>-itis</i>	bogat	<i>vetus</i> , <i>-eris</i>	vechiu, bătrân.
<i>particeps</i> , <i>-icipis</i>	partaș		
<i>pauper</i> , <i>-eris</i>	sărac		

4. Acele substantive, cari oarecând au fost adjective. De ex.: *nātālis* (diēs) = ziua nașterii, *affīnis* (homo), *an-nālis* (liber); în ablativ *nātālī*, *affīnī*, *annālī*, etc.

(Ablativul și cu *e*, și cu *i* îl formează acele substan-tive, al căror acuzativ e cu *em*, sau *im*. Deci: *turrī* sau *turre*, *clāvī* *clāve*, etc. cf. § 21).

§ 23,

Pluralul nominaliv (neutru) în loc de *a* cu *ia* îl formează:

1. Substantivele neutre terminate în *e*, mai departe dintre cele terminate în *al* și *or*, acelea al căror genitiv e *ālis* și *āris* (cf. § 22, 2). Deci: *animālia*, *calcaria*, *maria* etc.

2. *Adjectivele și participiile* în gradul pozitiv (în neutru). Deci: *facilia*, *dulcia* etc.

§ 24.

Pluralul genitiv în loc de um cu *ium* îl formează:

1. Acele cuvinte (substantive și adjective), cari formează pluralul nom. cu *ia* în loc de *a* (cf. § 23.)

(Notăm: *plūres*, *-a* genit.: *plūrium* și *complures-a*, genit.: *complūrium*).

2. Substantivele *parisilabice*. De ex. *aedēs*, *aedium* *canālis*, *canālium*, etc.

Excepțiuni cu *um* în loc de *ium*;

<i>canis-is</i>	câne	<i>pāter-tris</i>	tată
<i>frāter-tris</i>	frate	<i>senex-senis</i>	bătrân
<i>iuvenis-is</i>	tânăr	<i>vātes-is</i>	proroc vraciu
<i>mater-tris</i>	mamă		

Iar mai adeseori cu *um* în loc de *ium*: *apis* = albină, *mensis* = lună (de zile), *sēdēs* = scaun, *volucris* = pasere.)

3. Acele *substantive imparisilabice*, la cari după suprimarea sufixei *is* din genitiv mai rămân două consoane. De ex: *mons*, *mont-is*, genit.: *montium*; *urbs*, *urb-is*, genit.: *urbium*; *nox*, *noct-is*, genit.: *noctium*, etc.

(Excepțiune: *parens-nlis* genit. plur. *parentum*; rar: *parentium*).

4. Substantivele monosilabice: *vīs* forță, *līs* liliș proces, *fraus*, *fraudis* înșelăciune.

§ 25.

Regule de gen *)

I. *Prima regulă generală* (pentru masculine):

*) După terminațiunea substantivelor.

Cuvintele'n *o*, *or*, *os*, *er*.

Masculine sunt ca *anser*,

Imparisilabe'n *e-s*

Tot masculine-s ca *caespes*

Excepțiuni:

1. La *o*. — *Dō gō iō* terminate
Feminine sunt luate;
Masculine-s *ordō*, *ligō*,
Cardō, *margō*, *harpagō*;
Apoi concretele -n *iō*,
Ca *scīpiō*, *pāpiliō*,
Pūgiō și *sempitemliō*,
Feminin e singur *carō*.
2. La *or* — *Aequor*, *marmor* și *ādor*,
Neutre sunt ca și *cor*,
Feminini generis
Este *arbor* (*arboris*).
3. La *os* — Feminine -s *cōs*, *dōs*, *eōs*,
Iar neutre *os* și *ōs*
4. La *er* — Neutre-s acestea'n *e-r*
Iter, *ūber* și *verber*,
Apoi *vēr* și *cadāver*,
Plante ca *piper*, *papāver*.
Feminini generis
E numai *linter* (*lintris*)
5. La *e-s* — Imparisilabe -n *e-s*
Feminine-s: *requiēs*
Inquiēs, *compēs* și *seges*
Merces, *merges*, *quiēs*, *teges*.
Neutru e numai *aes*.

II. *A doua regulă generală* (pentru feminine):

Cuvintele-n *as* și *is*,

Precum *aestās* și *nāvis*;

Apoi cele'n *aus* și *x*

Feminine sunt ca *nix*;
S precedat de consună*)
 La feminin bine sună**):
 Parisilabele 'n **e-s**
 Feminine-s ca *aedēs*,

Excepțiuni :

1. La **as**. — Masculine sunt *elephās*,
 Apoi *ās* și *adamās*;
 Neutru e numai *vās*,
 Dacă însemnează «vas»***).
2. La **is**. — Sunt substantive în
 Masculini generis :
Axis, callis, caulis, ensis,
Pulvis, lapis și cu *glīs* :
 Cele terminate 'n *cīs*,
 Apoi în *mis, quis* și *quis*,
alis, ollis, și în *nis*.
3. La **x**. — Substantivele în *ex*
 Masculine sunt ca *grex*;
 Feminine-s *lex* și *nex*,
 (*Prex*) *preces* și *suppelles*.
4. **S** precedat de cons. — Dacă 'naintea lui *s*
 Consoană e, ca la *dens*,
 Masculine sunt, ca *fons* :
Torrens, tridens, rudens, mons,
Oriens, occidens și *pons*.

III. *A treia regulă generală* (pentru neutre):

C, e, l, n, t sfârșite
 La *neutre* 's împărțite
 Tot așa sunt *neutrius*
 Cele 'n **ar, ur, ma** și **us**.

* arhaic (— consoană) întrebuințat ds dragul rimei.

** La feminin bine sună — i-se potrivește concordare feminină.

*** *vas, vasis* — vas (neutru), pe când *vas, vadis* — chizeș (masc, după înțeles).

Excepțiuni :

1. La **l, n** și **ur** : *Sāl, sōl, pecten* (pectinis)
Mascūlīni generis ;
 Tot așa și trei în **ur** :
Turtur, vultur și *furfur*.
2. La **us**. — *Feminine*'s zece'n **us** :
Iuventūs, viriūs, servitūs,
Senectūs, tellūs, incūs, salūs,
Pecus (pecudis), *grus, palus*.
 Sunt și *masculine* 'n **us** :
Lepus, mūs și cu *tripūs*.

§ 26.

Adjectivele dela declinarea a treia.

De declinarea a treia se țin și o mulțime de adjective; și anume :

1. Toate adjectivele cu o terminațiune (la toate trei genurile). De **ex** : *audax* (audacis) = cutezător, *dīves* (divitis) bogat, *fēlix* (felicitis) = fericit, *iners* (inertis) = leneș, *pauper* (pauperis) = sărac, etc. Tot aici aparțin și participiile prezente cu terminațiunea în **ns**. De **ex** : *laudans* (laudantis).

2. Toate adjectivele cu două terminațiuni :

a) cele în **is** pentru genul masc. și fem., și **e** pentru neutru. De **ex** : *brevīs, brevis* (genit. *brevīs*) = scurt, *facilis, facile* (gen. *facilis*) = ușor etc.

b) cele în **ior** pentru genul masc. și fem., și **ius** pentru neutru (astfel se termină toate adjectivele dela toate declinările în comparativ). De **ex** : *aptior, aptius* (gen. *aptiōris*), *brevior, brevius* (gen. *breviōris*), etc.

3. Adjective cu trei terminațiuni, (vre-o treisprezece) cu terminațiunile : **er** (masc.), **is** (fem.) și **e** (neutru). De **ex**. *alacer, alacris, alacre*, (gen. *alacris*) = vioiu ; *terrester, terrestris, terrestre* (gen. *terrestris*) = pământesc ; dela țară, etc.

Singular:

(masc. și fem.)	(neutru)	(masc. și fem.)	(neutru)
N. <i>fēlix</i>	<i>fēlix</i>	<i>facilis</i>	<i>facile</i>
G. <i>fēlicis</i>		<i>facilis</i>	
D. <i>fēlicī</i>		<i>facilī</i>	
A. <i>fēlicem</i>	<i>fēlix</i>	<i>facilem</i>	<i>facile</i>
V. <i>fēlix</i>	<i>fēlix</i>	<i>facilis</i>	<i>facile</i>
A. <i>fēlicī</i>		<i>facilī</i>	

Plural:

(masc. și fem.)	(neutru)	(masc. și fem.)	(neutru)
N. <i>fēlicēs</i>	<i>fēlicia</i>	<i>facilēs</i>	<i>facilia</i>
G. <i>fēlicium</i>		<i>facilium</i>	
D. <i>fēlicibus</i>		<i>facilibus</i>	
A. <i>fēlicēs</i>	<i>fēlicia</i>	<i>facilēs</i>	<i>facilia</i>
V. <i>fēlicēs</i>	<i>fēlicia</i>	<i>facilēs</i>	<i>facilia</i>
A. <i>fēlicibus</i>		<i>facilibus</i>	

Singular:

(masc.)	(fem.)	(neutru)
N. <i>alacer</i>	<i>alacris</i>	<i>alacre</i>
G. <i>alacris</i>		
D. <i>alacrī</i>		
A. <i>alacrem</i>		
V. <i>alacer</i>	<i>alacris</i>	<i>alacre</i>
A. <i>alacrī</i>		

Plural:

(masc. și fem.)	(neutru)
N. <i>alacrēs</i>	<i>alacria</i>
G. <i>alacrium</i>	
D. <i>alacribus</i>	
A. <i>alacrēs</i>	<i>alacria</i>
V. <i>alacrēs</i>	<i>alacria</i>
A. <i>alacribus</i>	

§ 27.

Se declină cu unele iregularități:

1. *Iuppiter*; genit. *Iovis*, dat. *Iovī*, acc. *Iovem*, voc. *Iuppiter*, abl. *Iove*.

2. *Bōs*, *bovis* — bou; în singular se declină regulat, iar declinarea lui în plural e: *bovēs*, *boum*, *bōbus*, sau *būbus*, *bovēs*, *bōhus* sau *būbus*.

3. *sūs*, *suīs* — porcul; genitivul plural e *suum*, iar pluralul dativ e *sūbus* (și *suibus*).

DECLINAREA IV.

§ 28.

Aici se țin substantive masculine (și câteva feminine), terminate în *us*, și neutre în *u*.

Singular

Nom. <i>fructus</i> = fructul	<i>cornū</i> cornul
Gen. <i>fructūs</i>	<i>cornūs</i>
Dat. <i>fructui</i>	<i>cornū</i>
Acc. <i>fructum</i>	<i>cornū</i>
Voc. <i>fructūs</i>	<i>cornū</i>
Abl. <i>fructū</i>	<i>cornū</i>

Plural:

Nom. <i>fructūs</i>	<i>cornua</i>
Gen. <i>fructuum</i>	<i>cornuum</i>
Dat. <i>fructibus</i>	<i>cornibus</i>
Acc. <i>fructūs</i>	<i>cornua</i>
Voc. <i>fructūs</i>	<i>cornua</i>
Abl. <i>fructibus</i>	<i>cornibus</i>

§ 29.

Femininele terminate în *us* sunt:

Idēs — ldele (lunilor), *porticus* — portic, *acus* — ac, *manus* — mână și *domus* — casă.

§ 30.

Dat. și. abl. plur. îl formează cu *ubus*, în loc de *ibus*: *artus* (uum) membrele corpului; *partus* (ūs) — naștere; *portus* (ūs) — port (de corăbii); *tribus* (ūs) — trib, — precum și

toate substantivele bisilabice terminate în *cus*. De ex. *lacus-lac (lacubus)*, *quercus* — stejar (*quercubus*).

§ 31.

Domus -us, are declinare neregulată:

Singular :	Plural :
Nom. <i>domus</i> — casă	<i>domūs</i>
Gen. <i>domūs</i>	<i>domōrum</i>
Dat. <i>domui</i>	<i>domibus</i>
Acc. <i>domum</i>	<i>domōs</i>
Voc. <i>domus</i>	<i>domūs</i>
Abl. <i>domō</i>	<i>domibus</i>

(abl. sing., apoi genit. și acc. plur. după decl. II).

Notăm: locativul *domī* — acasă; mai departe: *domum* — spre casă (acasă); *domō* — de acasă.

DECLINAREA V.

§ 32.

Aici se țin substantive terminate în *ēs* (în genit. *ēi*) și sunt de genul feminin. *Diēs* ca excepțiune: e masculin. Feminin e numai în expresiunile: *diēs certa, dicta, constituta* — zi hotărâtă.

Singular :	Plural :
Nom. <i>diēs</i> — ziua	<i>diēs</i>
Gen. <i>diēi</i>	<i>diērum</i>
Dat. <i>diēi</i>	<i>diēbus</i>
Acc. <i>diēm</i>	<i>diēs</i>
Voc. <i>diēs</i>	<i>diēs</i>
Abl. <i>diē</i>	<i>diēbus</i>

CAP. II. ADJECTIVUL.

Compararea adjectivelor.

§ 33.

I. Cea mai generală regulă a comparării este, că:

a) Comparativul se formează, adăugând la tulpina adjectivului sufixa pentru masc. și fem. *ior*, iar pentru neutru *ius* (cu genit. *iōris*).

b) În superlativ adăugăm la tulpină *issimus*, — *issima*, — *issimum*. De ex.: *longus-a-um* (cu trei term.); *brevis-e* (cu 2 term.); *fēlix-īcis* (cu o term.); *longior-ius*, *longissimus a-um*; *brevior*, *brevissimus*; *fēlicissimus*.

§ 34.

II-a regulă generală: Adjectivele terminate în masculin în „*er*” (*er-a-um*), (*er-is-e*) și *er* (cu 1 terminațiune):

a) Comparativul îl formează regulat (*ior*, *ius*).

b) Superlativul îl formează așa, că la nominativul sing. masc. adăugăm sufixa: *rimus-a-um*. *Acer-ācris-acre* — ascuțit, ager; comp. *ācrior-ius*; superl.: *ācer-rimus-a-um*.

§ 35.

Excepții: — 1. Adjectivele cari se termină în *dicus*, *ficus* și *volus*.

a) Comparativul îl formează cu sufixul: *entior*, *entius*;

b) Superlativul cu sufixul *entissimus*, *entissima*, *entissimum*. De ex. *maledicus-a-um* = cel ce vorbește de rău, *magnificus* = măreț, *benevolus* = binevoitor. — *Benevolus*, — *benevolentior-ius*, *benevolentissimus-a-um*.

§ 36.

2. Șase adjective în „*ilis*”, „*ile*”.

similis, e asemănător *difficilis, e* greu
dissimilis, e neasemănător *humilis, e* scund, mic
facilis, e ușor *gracilis, e* subțire, delicat mic,

Comparativul îl formează regulat, iar superlativul cu sufixa „*limus*, — *lima*, — *limum*”. De ex. *similis*, *similior*, *simillimus*.

§ 37.

3. **Adjectivele în us-a-um**, la cari înainte de *us* este încă o vocală, formează:

a) Comparativul, punând înaintea pozitivului particula **magis**;

b) Superlativul, punând înaintea pozitivului particula **maximē**. Ex.: *idōneus-a-um*, potrivit; comp. **magis idōneus-a-um**, superl. **maximē idōneus-a-um**.

Aceasta e „*comparatio periphrastica*“.

Obs. — Nu intră în această regulă adjectivele terminate în *quus*, pentru că *qu* se consideră ca o singură literă.

Deci: *aequus-a-um* — de o potrivă, egal, (*aequior*, *aequissimus*).

§ 38.

4. Următoarele adjective se compară în mod neregulat:

Pozitiv		Comp.	Superl.
<i>bonus-a-um</i>	— bun,	<i>melior-ius</i>	<i>optimus-a-um</i>
<i>malus-a-um</i>	— rău,	<i>pēior-ius</i>	<i>pessimus-a-um</i>
<i>magnus-a-um</i>	— mare,	<i>māior-ius</i>	<i>maximus-a-um</i>
<i>parvus-a-um</i>	— mic,	<i>minor-us</i>	<i>minimus-a-um</i>
<i>multus-a-um</i>	— mult,	<i>plūs</i>	<i>plūrimus-a-um</i> .

§ 39.

5. **Adjectivele indeclinabile**:

(în gradul pozitiv) *frūgi* — brav, *nēquam* — ticălos.

Pozitiv	Comp.	Superl.
<i>frūgi</i>	<i>frūgālior-ius</i> ,	<i>frūgālissimus-a-um</i>
<i>nēquam</i>	<i>nēquior-ius</i> ,	<i>nequissimus-a-um</i> .

§ 40.

6. Următoarele adjective împrumută unele forme de comparație unul dela altul:

Pozitiv	Comp.	Superl.
1. <i>rēcens</i> - proaspăt,	<i>rēcentior-ius</i> ,	<i>rēcentissimus-a-um</i>
2. <i>nōvus</i> - nou,	<i>rēcentior-ius</i> ,	<i>rēcentissimus-a-um</i>
3. <i>antīquus</i> - vechi,	<i>antīquior-ius</i> ,	<i>antīquissimus-a-um</i> - cel mai nou <i>novissimus-a-um</i> - cel din urmă
4. <i>vētus</i> - bătrân,	<i>antīquior-ius</i> ,	<i>antīquissimus-a-um</i> (<i>vēlustior-ius</i>) <i>vēlustissimus-a-um</i> (și <i>vēterrimus</i>).

§ 41.

7. **Trei adjective, cari n'au pozitiv**:

Comp.	Superl.
(deter), <i>dēterior-ius</i>	(mai rău) <i>dēterrimus-a-um</i>
(ocys), <i>ōcior-ius</i>	(mai iute) <i>ōcissimus-a-um</i>
(potis), <i>potior-ius</i>	(mai de seamă) <i>polissimus-a-um</i> .

§ 42.

8. Două adjective au numai comparativ (fără superlativ): *senex* — bătrân, *senior*, și *iuvenis* — tânăr, *iūnior*.

§ 43.

9. Adjective numai cu comparativ și superlativ, (la cari pozitivul e suplinit de o prepoziție):

1. <i>citrā</i> — de dincoace	4. <i>ultrā</i> — de dincolo
2. <i>intrā</i> — din lăuntru	5. <i>prae</i> — înainte de.
3. <i>prope</i> — de aproape	

Comparativ

citerior-ius,
interior-ius,
propior-ius,
ulterior-ius,
prior-ius,

Superlativ

citimus-a-um,
intimus-a-um,
proximus-a-um,
ultimus-a-um,
prīmus-a-um,

§ 44.

10. Adjectivele formate din prepoziții:

<i>inferus-a-um</i>	de jos	<i>posterus-a-um</i>	din urmă
<i>exterus-a-um</i>	din afară	<i>superus-a-um</i>	de sus

Comparativ

inferior-ius,
exterior-ius,
posterior-ius,
superior-ius,

Superlativ

inīmus-a-um, sau īmus-a-um
extremus-a-um, (exīmus)
postrēmus-a-um (postumus = născut după moartea tatălui)
suprēmus-a-um, sau summus-a-um.

§ 45.

1. Superlativul excesiv: *longē*. și superlativul. Ex. *longē maximus* = cel mai mare posibil.

2. *Cât se poate de*, = *quam* și *superlat.* De ex. *quam pulcherrimus* = cât se poate de frumos.

3. *Mult mai*, = *multō* și *comparat.* — Ex. *multo melior* = cu mult mai bun.

4. *Vel*, înaintea superlativului înseamnă: *chiar* și *cel mai*: Ex. *vel optimus* = chiar și cel mai bun.

CAP. III. ADVERBELE (cari se formează din adjective).

§ 46.

1. Adjectivele în *us-a-um* și *er-a-um*, formează adverbul cu *e*. Ex.: *doctus* = învățat, adv. *doctē*, (afară de *bonus*: *bēnē*). Asemenea toate superlativele. De. ex. *optimē*.

2. Pentru comparativ se întrebuițează *neutrul singular comp.*

3. Celelalte adjective în gradul pozitiv (cele dela decl. III. cu una, două și trei terminațiuni), primesc la tulpină sufixa: *(-ter)*, *iter*. De ex. *prudens, prudenter*; *celer, celeriter*; *fēlix, fēlīciter*.

4. Formațiuni neregulate:

<i>facilis</i>	adverbul	<i>facile</i>
<i>difficilis</i>	"	<i>difficulter.</i>
<i>audax</i>	"	<i>audacter</i>
<i>dulcis</i>	"	<i>suaviter</i>
		(dela <i>suavis</i> , <i>e dulce</i> ; foarte rar: <i>dulce</i>).

CAP. IV. N U-

§

Sunt patru feluri de numere:

1. Numere cardinale; răspund la întrebarea: *câți? câte?*
2. Numere ordinale; răspund la întrebarea: *al câtelea?*

Valoarea în cifre arabice	Numere cardinale (Numeralia cardinalia)	Numere ordinale (Numeralia ordinalia)
1	<i>ūnus-a-um</i> - unul, una	<i>prīmus-a-um</i> — întâiul
2	<i>duo-ae-o</i> — doi, două	<i>secundus-a-um</i> - al doilea
3	<i>trēs, tria</i> — trei	<i>tertius-a-um</i> — etc.
4	<i>quattuor</i> — patru	<i>quartus</i>
5	<i>quinque</i> — cinci	<i>quintus</i>
6	<i>sex</i> — șase	<i>sextus</i>
7	<i>septem</i> — șapte	<i>septimus</i>
8	<i>octō</i> — opt	<i>octāvus</i>
9	<i>novem</i> — nouă	<i>nōnus</i>
10	<i>decem</i> — zece	<i>decimus</i>
11	<i>undecim</i> - unsprezece	<i>undecimus</i>
12	<i>duodecim</i> — etc.	<i>doudecimus</i>
13	<i>tredecim</i>	<i>tertius decimus</i>
14	<i>quattuordecim</i>	<i>quartus decimus</i>
15	<i>quindecim</i>	<i>quintus decimus</i>
16	<i>sēdecim</i>	<i>sextus decimus</i>
17	<i>septemdecim</i>	<i>septimus decimus</i>
18	<i>duodēvīginī</i>	<i>doudēvīcēsīmus</i>
19	<i>undēvīginī</i>	<i>undēvīcēsīmus</i>
20	<i>vīginī</i>	<i>vīgēsīmus, vīcēsīmus</i>
30	<i>trīginā</i>	<i>trīgēsīmus, trīcēsīmus</i>
40	<i>quadrāginā</i>	<i>quadrāgēsīmus</i>
50	<i>quīquāginā</i>	<i>quīquāgēsīmus</i>
60	<i>sexāginā</i>	<i>sexāgēsīmus</i>

M E R A L U L.

47.

3. Numere distributive; răspund la întrebarea: *câte câți?*
4. Adverbe numere; răspund la întrebarea: *de câte ori?*

Numere distributive (Numeralia distributiva)	Adverbe numere (Adverbia numeralia)	Semnul roman
<i>singulī-ae-a</i> - câte unul	<i>semel</i>	I.
<i>bīnī-ae-a</i> - câte doi	<i>bis</i>	II.
<i>ternī</i>	<i>ter</i>	III.
<i>quaternī</i>	<i>quater</i>	IV.
<i>quīnī</i>	<i>quīnquīēs</i>	V.
<i>sēnī</i>	<i>sexīēs</i>	VI.
<i>septēnī</i>	<i>septīēs</i>	VII.
<i>octōnī</i>	<i>octīēs</i>	VIII.
<i>novēnī</i>	<i>novīēs</i>	IX.
<i>dēnī</i>	<i>decīēs</i>	X.
<i>undēnī</i>	<i>undecīēs</i>	XI.
<i>duodēnī</i>	<i>doudecīēs</i>	XII.
<i>ternī dēnī</i>	<i>terdecīēs</i>	XIII.
<i>quaternī dēnī</i>	<i>quaterdecīēs</i>	XIV.
<i>quīnī dēnī</i>	<i>quīnquīēsdecīēs</i>	XV.
<i>sēnī dēnī</i>	<i>sexīēsdecīēs</i>	XVI.
<i>septēnī dēnī</i>	<i>septīēsdecīēs</i>	XVII.
<i>duodēvīcēnī</i>	<i>duodēvīcīēs (octies decies)</i>	XVIII.
<i>undēvīcēnī</i>	<i>undēvīcīēs (novies decies)</i>	XIX.
<i>vīcēnī</i>	<i>vīcīēs</i>	XX.
<i>trīcēnī</i>	<i>trīcīēs</i>	XXX.
<i>quadrāgēnī</i>	<i>quadrāgīēs</i>	XL.
<i>quīquāgēnī</i>	<i>quīquāgīēs</i>	L.
<i>sexāgēnī</i>	<i>sexāgīēs</i>	LX.

Valoarea în cifre arabice	Numerale cardinale (Numeralia cardinalia)	Numerale ordinale (Numeralia ordinalia)
70	<i>septuāgintā</i>	<i>septuāgēsimus</i>
80	<i>octōgintā</i>	<i>octōgēsimus</i>
90	<i>nonāgintā</i>	<i>nonāgēsimus</i>
100	<i>centum</i>	<i>centēsimus</i>
200	<i>ducentī-ae-a</i>	<i>ducentēsimus</i>
300	<i>trecentī-ae-a</i>	<i>trecentēsimus</i>
400	<i>quadringentī-ae-a</i>	<i>quadringentēsimus</i>
500	<i>quingentī-ae-a</i>	<i>quingentēsimus</i>
600	<i>sescentī-ae-a</i>	<i>sescentēsimus</i>
700	<i>septingentī-ae-a</i>	<i>septingentēsimus</i>
800	<i>octingentī-ae-a</i>	<i>octingentēsimus</i>
900	<i>nongentī</i>	<i>nongentēsimus</i>
1.000	<i>mille</i>	<i>millēsimus</i>
2.000	<i>duo mīlia</i>	<i>bis millēsimus</i>
5.000	<i>quinque mīlia</i>	<i>quinqūēs millēsimus</i>
10.000	<i>decem mīlia</i>	<i>decīēs millēsimus</i>
100.000	<i>centum mīlia</i>	<i>centīēs millēsimus</i>
1.000.000	<i>decīēs centum mīlia</i>	<i>decies centies millesimus</i>

§ 48.

Declinarea lui *ūnus-a-um, duo-ae-o, ambo-ae-o* și *tres-ia*.

1. *Unus-a-um*, gen. *ūnīus*, dat. *ūnī*, acc. *ūnum-am-um*, abl. *ūnō-ā-ō*.

(Plural are numai lângă substantivele *pluralia tantum*, sau lângă astfel de substantive, cari în plural au alt înțeles, decât în singular; de ex. *Unae Athēnae* (nu: singulae Athēnae!) numai orașul Athena. *Una castra* = o tabără, *bīna castra* = 2 tabere (și: câte 2 tabere) *quaterna*, etc.).

2. *duo-ae-o*.

Nom.	<i>duo</i>	<i>duae</i>	<i>duo</i>
Gen.	<i>duōrum</i>	<i>duārum</i>	<i>duōrum</i>
Dat.	<i>duōbus</i>	<i>duābus</i>	<i>duōbus</i>
Acc.	<i>duōs</i>	<i>duās</i>	<i>duo</i>
Abl.	<i>duōbus</i>	<i>duābus</i>	<i>duōbus</i>

Numerale distributive (Numeralia distributiva)	Adverbe numerale (Adverbia numeralia)	Semnul roman
<i>septuāgēnī</i>	<i>septuāgiēs</i>	LXX.
<i>octōgēnī</i>	<i>octōgiēs</i>	LXXX.
<i>nonāgēnī</i>	<i>nonāgiēs</i>	XC.
<i>centēnī</i>	<i>centiēs</i>	C.
<i>ducentī</i>	<i>ducentiēs</i>	CC.
<i>trecentī</i>	<i>trecentiēs</i>	CCC.
<i>quadringēnī</i>	<i>quadringentiēs</i>	CD.
<i>quingēnī</i>	<i>quingentiēs</i>	D. și IJ.
<i>secentī</i>	<i>secentiēs</i>	DC.
<i>septingēnī</i>	<i>septingentiēs</i>	DCC.
<i>octingēnī</i>	<i>octingentiēs</i>	DCCC.
<i>nongēnī</i>	<i>nongentiēs</i>	DCCCC.
<i>singula mīlia</i>	<i>mīliēs</i>	M. (CIC)
<i>bīna mīlia</i>	<i>bis mīliēs</i>	IIM.
<i>quīna mīlia</i>	<i>quinqūēs mīliēs</i>	VM. (ICJ)
<i>dēna mīlia</i>	<i>decīēs mīliēs</i>	CCICJ
<i>centēna mīlia</i>	<i>centīēs mīliēs</i>	CCCICJJ.
<i>decīēs centēna mīlia</i>	<i>decīēs centīēs mīliēs</i>	CCCCICJJ.

(Numeralele cardinale dela 4—199 sunt indeclinabile).

Ca *duo* se declină și *ambo-ae-o*, — ambii-ele, amândoi-două.

3. *trēs-ia*.

Nom.	<i>trēs, tria</i>	Acc. <i>trēs, tria</i>
Gen.	<i>trium</i>	Abf. <i>tribus</i> .
Dat.	<i>tribus</i>	

§ 49.

Mille în singular este indeclinabil și este atribut numeral; (se declină numai substantivul, la care se referă); în plural se declină regulat, ca substantiv neutru, — iar substantivul, la care se referă *mille* în plural, se pune totdeauna în genitiv plural. Ex. *duo mīlia mīlitum*.

Declinarea lui *mīlia*.

Nom. <i>mīlia</i>	Acc. <i>mīlia</i>
Gen. <i>mīlium</i>	Abl. <i>mīlibus</i> .
Dat. <i>mīlibus</i>	

§ 50.

Timpul (anii, zilele, orele) în limba latină se exprimă cu numerele ordinale. De ex. 1923 d. Chr. - *annus millēsimus nongentēsimus vīcēsīmus tertius post Christum nātum*.

Opt ore — *hōra octāva*.

Inmulțirea se face din adverbele numerale și numerele distributive. De ex., $1 \times 2 = 2$, lat. *Semel bīna sunt duo*. $5 \times 9 = 45$, lat.: *Quinquēs novēna sunt quadrāgintā quinque*.

§ 51.

Fracțiunile. Jumătate — *dimidia pars*; $\frac{1}{4}$ *quarta pars*; $\frac{1}{7}$ — *septima pars*.

La fracțiunile, ale căror numărător e numai cu *unu* mai mic decât numitorul, numărătorul se exprimă cu numerele cardinale, iar numitorul se omite. De ex.: $\frac{2}{3}$ — *duae partes*. $\frac{5}{6}$ — *quinque partes*.

La celelalte fracțiuni, la cari între numărător și numitor sunt altfel de raporturi, numărătorul se exprimă prin numeral cardinal, iar numitorul prin numeral ordinal. De ex. $\frac{3}{7}$ — *trēs septimae partes*.

§ 52.

Numeralele multiplicative (numerălia multiplicātiva).

Se folosesc numai următoarele:

<i>Simplex</i>	simplu	<i>septemplex</i>	înșeptit
<i>duplex</i>	dublu (îndoit)	<i>decemplex</i>	înzecit
<i>triplex</i>	triplu (întreit)	<i>centuplex</i>	însutit
<i>quadruplex</i>	împătrit	<i>multiplex</i>	înmulțit (de multe feluri).
<i>quincuplex</i>	încincit		

Proporțiile: (Numerălia prōportiōnālia). Se folosesc următoarele (de comun în neutru, ca substantive):

<i>simpulus</i>	odată atâta
<i>duplus</i>	de două ori atâta, s. de două ori mai mult
<i>tripplus</i>	de trei ori mai mult
<i>quadruplus</i>	de patru ori mai mult
<i>octuplus</i>	de opt ori mai mult.

CAP. V. PRONUMELE

§ 53.

1. **Pronumele personal.** În limba latină numai persoana primă și a doua au pronume; pentru persoana treia se folosește pronumele demonstrativ: *is-ea-id*, sau *ipse-a-um*, sau *ille-a-ud*.

Pers. I.

	Singular.		Plural
Nom.	<i>ego</i> eu	<i>nōs</i>	noi
Gen.	<i>meī</i> față de mine	$\left\{ \begin{array}{l} \text{nostrī} \\ \text{nostrum} \end{array} \right.$	față de noi dintre noi
Dat.	<i>mihi</i> mie	<i>nōbīs</i>	nouă
Acc.	<i>mē</i> pe mine	<i>nōs</i>	pe noi
Abl. (ī)	<i>mē</i> (dela) mine	(ā) <i>nōbīs</i>	(dela) noi

Pers. II.

	Singular.		Plural.
Nom.	<i>tū</i> tu	<i>vōs</i>	voi
Gen.	<i>tuī</i> față de tine	$\left\{ \begin{array}{l} \text{vestri} \\ \text{vestrum} \end{array} \right.$	față de voi dintre voi
Dat.	<i>tibi</i> ție	<i>vōbīs</i>	vouă
Acc.	<i>tē</i> pe tine	<i>vōs</i>	pe voi
Abl.	(ā) <i>tē</i> (dela) tine	(ā) <i>vōbīs</i>	(dela) noi

§ 54.

2. **Pronumele reflexiv.**

Nom. (demonstrativul <i>ipse</i> el însuși)
Gen. <i>suī</i> față de de sine însuși.

Dat. *sibi* sieși, lui însuș
Acc. *sē* pe sine
Abl. *sē* (despre) sine însuși.

Cu *cum* împreună: *Mēcum, tēcum, sēcum, nōbīscum, vōbīscum, sēcum*, cu mine, cu tine, cu el, etc.

§ 55.

3. *Pronumele demonstrative* sunt: *hic, haec, hōc*, acesta, aceasta (arată mai de aproape); *iste ista, istud* acela, aceia (sau : acesta, aceasta); *is, ea id*, el, ea; acela, aceia; *ille, illa, illud*, acela, aceia (arată mai departe); *īdem, eadem, idem*, acelaș, aceiaș; tot acela; *ipse, ipsa, ipsum*, el însuși, ea însaș.

Declinarea lui *hic, haec, hoc*.

Singular :

	Masc.	Fem.	Neutru
Nom.	<i>hic</i>	<i>haec</i>	<i>hōc</i>
Gen.	<i>hīius</i>	<i>hīius</i>	<i>hīius</i>
Dat.	<i>huic</i>	<i>huic</i>	<i>huic</i>
Acc.	<i>hunc</i>	<i>hanc</i>	<i>hōc</i>
Abl.	<i>hōc</i>	<i>hāc</i>	<i>hōc</i>

Plural :

Nom.	<i>hī</i>	<i>hae</i>	<i>haec</i>
Gen.	<i>hōrum</i>	<i>hārum</i>	<i>hōrum</i>
Dat.	<i>hīs</i>	<i>hīs</i>	<i>hīs</i>
Acc.	<i>hōs</i>	<i>hās</i>	<i>haec</i>
Abl.	<i>hīs</i>	<i>hīs</i>	<i>hīs</i>

La pronumele demonstrativ, - când voim a-l accentua, sau scoate în relief, — se adaugă particula enclitică *cē*; astfel *hīiusce, hōcce*, etc. (De altcum însuș *c* din acest pronume e rămășița acestui *ce* enclitic.)

La pronumele personal, sau reflexiv se adaugă *mēt*.
Ex. *vōsmet, sibimet*,

La întrebare se adaugă particula enclitică *nē* la cazurile, în cari pronumele nu se termină în *c*, iar *ine* la cazurile, în cari pronumele se termină în *c*. Astfel: *hicine?* — aceasta?, *hīsne?* — acestora?

Declinarea lui *iste-a-ud*:

	Singular	Plural
Nom.	<i>iste, ista, istud</i>	<i>istī, istae, ista</i>
Gen.	<i>istīus,</i>	<i>istōrum, istārum, istōrum</i>
Dat.	<i>istī</i>	<i>istīs,</i>
Acc.	<i>istum, istam, istud</i>	<i>istōs, istās, ista</i>
Abl.	<i>istō, istā, istō</i>	<i>istīs</i>

Declinarea lui „*is-ea-id*“.

	Singular	Plural
Nom.	<i>is, ea, id</i>	<i>īī (eī), eae, ea</i>
Gen.	<i>ēius,</i>	<i>eōrum, eārum, eōrum</i>
Dat.	<i>eī</i>	<i>īīs, (eīs)</i>
Acc.	<i>eum, eam, id</i>	<i>eōs, eās, ea</i>
Abl.	<i>eō, eā, eō</i>	<i>īīs, (eīs)</i>

Tot astfel: *īīse-a-um; ille, illu, illud*.

Declinarea lui *īdem, eadem, idem*:

	Singular	Plural
Nom.	<i>īdem, eadem, idem</i>	<i>īīdem, eaedem, eadem</i>
Gen.	<i>ēiusdem</i>	<i>eorundem, earundem, eorundem</i>
Dat.	<i>eīdem</i>	Celelalte cazuri regulate
Acc.	<i>eundem, eandem, idem</i>	ca și <i>is ea id</i> , adaugându-
Abl.	<i>eōdem, eādem, eōdem</i>	se silaba „ <i>dem</i> “.

§ 56.

4. *Pronumele relativ* este: *quī, quae, quod* — cel ce, care, ce.

	Singular	Plural
Nom.	<i>quī, quae, quod</i>	<i>quī, quae, quae</i>
Gen.	<i>cūius,</i>	<i>quōrum, quārum, quōrum</i>
Dat.	<i>cūi,</i>	<i>quibus,</i>
Acc.	<i>quem, quam, quod</i>	<i>quōs, quās, quae</i>
Abl.	<i>quō, quā, quō</i>	<i>quibus.</i>

Cu care = *quōcum, quācum, quōcum*, mai rar *cum quō*; cu cari = *quibuscum*.

§ 57.

5. Pronumele interogativ.

Quis, quid = cine? ce?, *uter-a-um* = cine, sau care din doi? și *qui, quae, quod* = care?

Declinarea lor:

	Singular	Plural
Nom.	<i>quis, quid, (quod)</i>	<i>qui, quae,</i>
Gen.	<i>cūius</i>	<i>quōrum,</i>
Dat.	<i>cūi</i>	<i>quibus.</i>
Acc.	<i>quem, quid</i>	<i>quōs, quae</i>
Abl.	<i>quō</i>	<i>quibus.</i>

Singular

Nom.	<i>uter, utra, utrum</i>
Gen.	<i>utrūus</i>
Dat.	<i>utrī</i>
Acc.	<i>utrum, utram, utrum</i>
Abl.	<i>utrō, utrā, utrō.</i>

Deosebirea dintre *quis, quid* și *qui, quae, quod* interogativ este, că primul are caracter *substantival*, iar al doilea are caracter *adjectival*. *Quis* poate sta și cu substantive (masculine), dar atunci substantivul însuși se pune în plural genitiv, de ex. *quis militum* = care soldat? — sau, mai rar, poate sta substantivul și în nominativ, ca apozitie, de ex. *quis poëta* = (sau: cine, poet fiind?). Iar cu *qui*,

quae, quod cercetăm o calitate sau o proprietate a substantivului. De ex. *qui odor dulcior est, quam* ... — ce (fel de) miros e mai plăcut, decât ...; tot astfel: *quae terra* — ce (care) țară? *quod flūmen est in Aegyptō* — care râu e în Egipt?

§ 58.

6. Pronumele posesiv.

Sing.	<i>meus-a-um</i>	al meu, a mea
	<i>tuus-a-um</i>	al tău, a ta
	<i>suus-a-um</i>	al său, a sa
Plur.	<i>noster-a-um</i>	al nostru, a noastră
	<i>vester-a-um</i>	al vostru, a voastră
	<i>suus-a-um</i>	al lor, a lor

Se declină tot așa ca și *albus-a-um*, însă deosebirea este, că *meus* (genul masc.) face vocativul *mī*. În feminin: *mea*; în neutru: *meum*.

§ 59.

7. Pronumele nedeterminate.

Mai obicinuite sunt:

Quicumque, quaecumque, quodcumque — oricine, oricare. Se declină ca *quī, quae, quod*, adăugându-se *cumque*.

Quilibet, quaelibet, quodlibet — oricine, oricare. Se declină ca: *quī, quae, quod*, adăugându-se *libet*).

Aliquis, aliqua, aliquid sau *aliquid* — cineva, ceva. Se declină ca *quī, quae, quod*, prefigându-se *ali*.

Quīdam, quaedam, quoddam — oare cine, oare care, cineva, ceva, careva. Genit.: *cūiusdam*, etc.

Quisque, quaeque, quidque sau *quodque* — fiecare, fiecare. Genit.: *cūiusque*, etc.

Quīvīs, quaevis, quodvis — oricine, oricare, fiecare, fiecare. Genit.: *cūiusvis*, etc.

Unusquisque, unaquaeque, unumquodque — unul fiecare, unul fiecare. *Unusquisque* plural nu are. Genit. *unīuscūiusque*; dat. *unīcuique*, etc.

Alter-a-um — unul (sau celalalt) din doi.

Ullus-a-um — vreunul (din doi).

Uterque, utraque, utrumque — fiecare din doi, și unul și altul, amândoi. Declinarea e ca la *uter-a-um*.

Alteruter, alterutra, alterutrum — careva din amândoi. Genit. *alterutrūs*, etc.

Alius-a-ud — altul.

§ 60.

8. *Pronumele negativ* este: *nemo* — nimeni.

Declinarea lui:

Nom.	<i>nēmo</i>	nimeni
Gen.	<i>nullūs</i>	față de nimeni, a nimănui
Dat.	<i>nēminī</i>	nimănui
Acc.	<i>nēminem</i>	pe nimeni
Abl.	<i>nēminē</i> (și <i>nullō</i>)	(dela) nimeni

nullus-a-um — nici unul

neuter-a-um — nici unul din doi (Genit. *neutrūs*, etc.)

nihil (nil) — nimica (indeclinabil).

§ 61.

9. *Pronumele corelativ* (Pronomen correlativum).

<i>Quālis-e</i>	ce fel de ?
<i>Tālis-e</i>	astfel de
<i>Aliquālis</i>	(oare careva)
<i>Quantus-a-um?</i>	cât de { mare ? mult ?
<i>Tantus-a-um</i>	atât de { mare ? mult ?
<i>Aliquantus-a-um</i>	oare câtva
<i>Quot?</i>	câți ? câte ?
<i>Tot</i>	atâția, atâtea
<i>Aliquot</i>	oare câțiva.

CAP. VI. PREPOZIȚIILE.

§ 62.

1. *Numai cu Acuzativ:*

Ante, apud, ad, adversus,

circum, circă, citră, cis, contră, erga, inter, extră, infră, intră, iuxtă, ob, penes, pōne, post și praefer, prope, propter, per, secundum, supră, versus, ultră, trans.

2. *Numai cu Ablativ:*

Absque, ā, ab, abs și dē, cōram, clam, cum, ex și ē, sine, tenus, prō și prae.

3. *Prepoz. cu Acuzativ și Ablativ:*

In, sub, super, subter.

Înțelesul:

a) *Cele cu acuzativ:*

<i>ante</i>	înainte de	<i>iuxtă</i>	lângă
<i>apud</i>	la	<i>ob</i>	pentru
<i>ad</i>	spre, la	<i>penes</i>	la, în puterea
<i>adversus</i>	contra, în spre, față de	<i>pōne</i>	(după, înapoi, îndărătul)
<i>circum</i>	{ împrejurul, în jurul	<i>post</i>	după
<i>circă</i>		<i>praefer</i>	lângă
<i>citră</i>	dincoace	<i>prope</i>	aproape
<i>cis</i>	dincolo, dincoaci	<i>propter</i>	pentru
<i>contră</i>	contra	<i>per</i>	prin
<i>ergă</i>	față de	<i>secundum</i>	după
<i>inter</i>	între	<i>supră</i>	deasupra
<i>extră</i>	afară din, sau de; fără, de peste,	<i>versus</i>	spre, cătră
<i>infră</i>	din jos	<i>ultra</i>	dincolo
<i>intra</i>	din lăuntru	<i>trans</i>	peste

b) *Cele cu ablativ:*

<i>Absque</i>	— fără	<i>de</i>	despre
<i>a</i>	{ — dela	<i>coram</i>	(înaintea sau în fața cuiva)
<i>ab</i>		<i>clam</i>	pe ascuns (de cineva)
<i>abs</i>		<i>cum</i>	cu

ex și *ē* — din
sine — fără
tenus — până la

prō — pentru
prae — pentru, din
cauza, înainte,

c) *Cele cu acuzativ și ablativ:*

in — în, la, pe, contra *super* — desupra
tenus — până la *subter* — de dinjos, de desupt.

CAP. VII. VERBUL.

§ 63.

Verbul exprimă o lucrare.

Verbul auxiliar e: *sum, esse, fuī*.

Acele forme caracteristice de conjugare ale verbului, cu ajutorul cărora putem forma întreaga conjugare, se numesc *tema verbului*, sau *āverbō*.

Formele conjugării sunt: *activă* și *pasivă*.

Forma activă este aceea, când subiectul propoziției face lucrarea arătată de acest *verb*.

Forma pasivă este aceea, când lucrarea se îndreaptă asupra subiectului, (pe care subiectul o suferă).

Modurile sunt: *Indicativus, Coniunctivus, Imperativus, Infinitivus, Participium, Gerundium* și *Supinum*.

[Obs. Indicativul, conjunctivul și imperativul se numesc *moduri personale* (*modus dēfīnītus*, sau: *verbum dēfīnītum*). Infinitivul e *mod impersonal* (*modus indēfīnītus*, sau: *verbum indēfīnītum*). Gerundium, supinum și participium sunt *nume verbale* (*nōmina verbālia*), dintre cari gerundium și supinum se numesc *substantive verbale* (*substantiva verbālia*), iar participium e *adjectiv verbal* (*adiectivum verbāle*)].

Timpurile sunt: *Praesens, Imperfectum, Futurum, Perfectum, Plusquamperfectum* și *Futurum exactum*.

§ 64.

Conjugarea verbului *sum, esse, fuī*.

M. Indicativus.

M. Coniunctivus.

Praesens.

Sing. 1. <i>sum</i>	(eu) sunt	Sing. 1. <i>sim</i>	să fiu
2. <i>es</i>	(tu)ești etc.	2. <i>sīs</i>	
3. <i>est</i>		3. <i>sit</i>	
Plur. 1. <i>sumus</i>		Plur. 1. <i>sīmus</i>	
2. <i>estis</i>		2. <i>sīlis</i>	
3. <i>sunt</i> .		3. <i>sint</i> .	

Imperfectum.

Sing. 1. <i>eram</i>	eram	Sing. 1. <i>essem</i>	aș fi
2. <i>erās</i>		2. <i>essēs</i>	
3. <i>erat</i>		3. <i>esset</i>	
Plur. 1. <i>erāmus</i>		Plur. 1. <i>essēmus</i>	
2. <i>erātis</i>		2. <i>essētis</i>	
3. <i>erant</i> .		3. <i>essent</i> .	

*Futurum**)

Sing. 1. <i>erō</i>	voiu fi	Sing. <i>Futurus-a-um sim,</i>	} ca să fiu, ca să fie etc.
2. <i>eris</i>		<i>sīs, sit, sau: essem,</i>	
3. <i>erit</i>		<i>essēs, esset</i>	
Plur. 1. <i>erimus</i>		Plur. <i>Futuri-ae-a sīmus,</i>	} ca să fiu, ca să fie etc.
2. <i>eritis</i>		<i>sītis, sint, sau:</i>	
3. <i>erunt</i> .		<i>essemus, essetis, essent</i>	

*) Deși conjunctivul, strict luat, nu are *futurum*, am ținut totuși, ca elevul chiar în cadrul conjugărilor regulate să se familiarizeze cu aceste formațiuni perifrastice de conjugare, pe cari apoi la *consecutio temporum* le va avea deagata la îndemână ca timpuri viitoare sub numirea de *futurum* (*periphrasticum*) *primum* și *secundum coniunctivi*, pentru exprimarea *succedenței* față de lucrarea din prop. regentă. Prin această procedură se ușurează mult *consecutio temporum*, care — știut este — pricinuiește celor mai mulți elevi greutăți considerabile,

Perfectum.

Sing. 1. <i>fuī</i> am fost, sau fui,	Sing. 1. <i>fuērīm</i>	să fiu fost
2. <i>fuīstī</i>	2. <i>fuēris</i>	să fii fost
3. <i>fuit</i>	3. <i>fuērit</i>	să fie fost
Plur. 1. <i>fuimus</i>	Plur. 1. <i>fuērīmus</i>	să fim fost
2. <i>fuistis</i>	2. <i>fuēritis</i>	să fiți fost
3. <i>fuērunt</i>	3. <i>fuērīnt</i>	să fie fost

Plusquamperfectum.

Sing. 1. <i>fuēram</i> fusesem,	Sing. 1. <i>fuīssēm</i>	aș fi fost
2. <i>fuērās</i>	2. <i>fuīssēs</i>	
3. <i>fuērat</i>	3. <i>fuīssēt</i>	
Plur. 1. <i>fuērāmus</i>	Plur. 1. <i>fuīssēmūs</i>	
2. <i>fuērātis</i>	2. <i>fuīssētis</i>	
3. <i>fuērant</i>	3. <i>fuīssēt</i>	

Futurum exactum.

Sing. 1. <i>fuērō</i> voiui fi fost	
2. <i>fuēris</i>	
3. <i>fuērit</i>	
Plur. 1. <i>fuērīmus</i>	Nu este.
2. <i>fuēritis</i>	
3. <i>fuērīnt</i>	

M. Imperativus.

Praesens	Futurum.
Sing. 2. <i>es</i> fii	Sing. 2. <i>estō</i> trebue, să fii
	3. <i>estō</i>
Plur. 2. <i>este</i> fiți	Plur. 2. <i>estōte</i> trebue, să fiți
	3. <i>suntō</i>

M. Infinitivus.

Praesens.	Futurum.
<i>esse</i> a fi, sau :	Sing. <i>Futurum-am-um esse</i> }
că eu sunt,	că voiui fi, etc. } sau :
că tu ești, etc.	<i>Futūrōs-ās-a esse</i> } fore.
	că vom fi, etc. }

Perfectum.

fuisse = că am fost.

Participium.

Praesens

Nu este (*ens*).

Futurum.

Sing. *Futūrus-a-um* cel ce va fi.

Plur. *Futūrī-ae-a* cei ce vor fi.

Gerundium și Supinum.

Nu este.

§ 65.

Unele verbe sunt compuse din *sum* și vre-o prepoziție.

De ex. *dēsum, dēesse, dēfuī* lipsesc

intersum, interesse, interfuī sunt de față

insum, inesse, infuī e în ceva

praesum, praesesse, prae fuī stă în fruntea cuiva

supersum, superesse, super fuī a rămânea în viață.

Cu modificarea prepozițiilor sunt următoarele :

absum, abesse, ab fuī sau *ā fuī* lipsesc, sunt departe

adsum, adesse, ad fuī sau *affuī* sunt de față

prōsum, prodesse, prō fuī folosesc, sunt de fo-

los. (La formele începătoare cu *e* ale lui *sum* prepoziția *prō* se augmentează cu un *d*, de ex. *prōdesse*).

obsum, obesse, ob fuī sau *offuī* = stric cuiva.

Notām participiile: absens — absent; *praesens* — prezent.

Pronumele personal în conjugare se pune numai atunci, când accentul e chiar pe pronume. (Ca și în limba română).

CAP. VIII. Conjugările regulate.

§ 66.

În limba latină, ca și în l. română, sunt patru conjugări. Verbele de conjugarea întâia au caracteristica *ā*; cele

de a doua au caracteristica *ē* ; cele de a treia au caracteristica *ē* (e scurt) ; cele de a patra au caracteristica *ī*.

Tema verbului este : *Praesens indicativi act.*, *Infinitivi praesens act.*, *Perfectum ind. act.* și *Supinum* Ca să putem conjuga un verb, trebuie, să cunoaștem aceste forme principale.

Uneori supinul (eventual și perfectul) lipsește, de unde

CONJUGAREA VER-

§

FORMA

I N D I C A-

Conjugarea I.

Conjugarea II.

Praesens.

Sing.	1. <i>laudō</i>	laud	<i>dēlēō</i>	distrug
	2. <i>laudās</i>		<i>dēlēś</i>	
	3. <i>laudat</i>		<i>dēlet</i>	
Plur.	1. <i>laudāmus</i>		<i>dēlēmus</i>	
	2. <i>laudātis</i>		<i>dēlētis</i>	
	3. <i>laudent</i>		<i>dēlent</i>	

Imperfectum.

Sing.	1. <i>laudābam</i>	lăudam	<i>dēlēbam</i>	distrugeam
	2. <i>laudābās</i>		<i>dēlēbās</i>	
	3. <i>laudābat</i>		<i>dēlēbat</i>	
Plur.	1. <i>laudābāmus</i>		<i>dēlēbāmus</i>	
	2. <i>laudābātis</i>		<i>dēlēbātis</i>	
	3. <i>laudābant</i>		<i>dēlēbant</i>	

Futurum

Sing.	1. <i>laudābō</i>	voiu lăuda	<i>dēlēbō</i>	voiu distruge
	2. <i>laudābis</i>		<i>dēlēbis</i>	
	3. <i>laudābit</i>		<i>dēlēbit</i>	
Plnr.	1. <i>laudābimus</i>		<i>dēlēbimus</i>	
	2. <i>laudābitis</i>		<i>dēlēbitis</i>	
	3. <i>laudābunt</i>		<i>dēlēbunt</i>	

urmează că acel verb nici nu se conjugă în timpurile formate din supin (sau perfect).

Conj. I. *laudō-āre-āvī-ātum* — a lăuda

Conj. II. *dēlēō-ēre-ēvī-ēlum* — a distruge

Conj. III. *legō-ēre-ī-ctum* — a ceti.

Conj. IV. *audiō-īre-īvī-ītum* — a auzi.

BELOR REGULATE.

68.

ACTIVĂ.

T I V U S.

Conjugarea III.

Conjugarea IV.

Praesens.

Sing.	1. <i>legō</i>	cetesc	<i>audiō</i>	aud
	2. <i>legis</i>		<i>audīs</i>	
	3. <i>legit</i>		<i>audit</i>	
Plur.	1. <i>legimus</i>		<i>audīmus</i>	
	2. <i>legitis</i>		<i>audītis</i>	
	3. <i>legunt</i>		<i>audiunt</i>	

Imperfectum.

Sing.	1. <i>legēbam</i>	ceteam	<i>audiēbam</i>	auzeam
	2. <i>legēbās</i>		<i>audiēbās</i>	
	3. <i>legēbat</i>		<i>audiēbat</i>	
Plur.	1. <i>legēbāmus</i>		<i>audiēbāmus</i>	
	2. <i>legēbātis</i>		<i>audiēbātis</i>	
	3. <i>legēbant.</i>		<i>audiēbant.</i>	

Futurum.

Sing.	1. <i>legam</i>	voiu ceti	<i>audiam</i>	voiu auzi
	2. <i>legēs</i>		<i>audiēs</i>	
	3. <i>leget</i>		<i>audiet</i>	
Plur.	1. <i>legēmus</i>		<i>audiēmus</i>	
	2. <i>legētis</i>		<i>audiētis</i>	
	3. <i>legent</i>		<i>audient</i>	

Perfectum.

Sing.	1. <i>laudāvī</i> am lăudat,	<i>dēlēvī</i> am distrus
	2. <i>laudāvistī</i> sau : lăudai	<i>dēlēvistī</i> sau distrusei
	3. <i>laudāvit</i>	<i>dēlēvit</i>
Plur.	1. <i>laudāvimus</i>	<i>dēlēvimus</i>
	2. <i>laudāvistis</i>	<i>dēlēvistis</i>
	3. <i>laudāvērunt</i>	<i>dēlēvērunt</i>

Plusquamperfectum.

Sing.	1. <i>laudāveram</i> lăudasem	<i>dēlēveram</i> distrusesem
	2. <i>laudāverās</i>	<i>dēlēverās</i> (s. distrusem)
	3. <i>laudāverat</i>	<i>dēlēverat</i>
Plur.	1. <i>laudāverāmus</i>	<i>dēlēverāmus</i>
	2. <i>laudāverātis</i>	<i>dēlēverātis</i>
	3. <i>laudāverant</i>	<i>dēlēverant</i>

Futurum exactum.

Sing.	1. <i>laudāverō</i> voiu fi lăudat (sau voiu fi lăudând)	<i>dēlēverō</i> voiu fi distrus
	2. <i>laudāveris</i>	<i>dēlēveris</i> (s. voiu fi distrugând)
	3. <i>laudāverit</i>	<i>dēlēverit</i>
Plur.	1. <i>laudāverimus</i>	<i>dēlēverimus</i>
	2. <i>laudāveritis</i>	<i>dēlēveritis</i>
	3. <i>laudāverint</i>	<i>dēlēverint</i>

C O N I U N C-

Conjugarea I.

Conjugarea II.

Praesens.

Sing.	1. <i>laudem</i> să laud	<i>dēleam</i> să distrug
	2. <i>laudēs</i>	<i>dēleās</i>
	3. <i>laudet</i>	<i>dēleat</i>
Plur.	1. <i>laudēmus</i>	<i>dēleāmus</i>
	2. <i>laudētis</i>	<i>dēleātis</i>
	3. <i>laudent</i>	<i>dēleant</i>

Perfectum.

Sing.	1. <i>lēgi</i> am cetit, sau :	<i>audīvī</i> am auzit, sau :
	2. <i>lēgistī</i> cetii	<i>audīvistī</i> auzii.
	3. <i>lēgit</i>	<i>audīvit</i>
Plur.	1. <i>lēgimus</i>	<i>audīvimus</i>
	2. <i>lēgistis</i>	<i>audīvistis</i>
	3. <i>lēgērunt.</i>	<i>audīvērunt.</i>

Plusquamperfectum.

Sing.	1. <i>lēgeram</i> cetisem	<i>audīveram</i> auzisem
	2. <i>lēgerās</i>	<i>audīverās</i>
	3. <i>lēgerat</i>	<i>audīverat</i>
Plur.	1. <i>lēgerāmus</i>	<i>audīverāmus</i>
	2. <i>lēgerātis</i>	<i>audīverātis</i>
	3. <i>lēgerant</i>	<i>audīverant</i>

Futurum exactum.

Sing.	1. <i>lēgerō</i> voiu fi cetit (s.	<i>audīverō</i> voiu fi auzit (s.
	2. <i>lēgeris</i> voiu fi cetind)	<i>audīveris</i> voiu fi auzind)
	3. <i>lēgerit</i>	<i>audīverit</i>
Plur.	1. <i>lēgerimus</i>	<i>audīverimus</i>
	2. <i>lēgeritis</i>	<i>audīveritis</i>
	3. <i>lēgerint</i>	<i>audīverint</i>

T I V U S.

Conjugarea III.

Conjugarea IV.

Praesens.

Sing.	1. <i>legam</i> să cetesc	<i>audiam</i> să aud
	2. <i>legās</i>	<i>audiās</i>
	3. <i>legat</i>	<i>audiat</i>
Plur.	1. <i>legāmus</i>	<i>audiāmus</i>
	2. <i>legātis</i>	<i>audiātis</i>
	3. <i>legant</i>	<i>audiant</i>

Imperfectum.

Sing.	1. <i>laudārem</i>	aş lauda	<i>dēlērem</i>	aş distruge
	2. <i>laudārēs</i>		<i>dēlērēs</i>	
	3. <i>laudāret</i>		<i>dēlēret</i>	
Plur.	1. <i>laudārēmus</i>		<i>dēlērēmus</i>	
	2. <i>laudārētis</i>		<i>dēlērētis</i>	
	3. <i>laudārent.</i>		<i>dēlērent</i>	

Futurum.

Sing.	<i>laudātūrus -a-um sim,</i>	<i>dēlētūrus-a-um sim,</i>
	<i>sīs, sit şi essem, essēs</i>	<i>sīs, sit, sau: essem,</i>
	<i>esset</i> = ca să laud, ca	<i>essēs, esset</i> = ca să
	să lauzi etc.	distrug, ca să distrugi, etc.
Plur.	<i>laudātūrī-ae-a simus,</i>	<i>dēlētūrī-ae-a simus,</i>
	<i>sītis, sint şi: essēmus,</i>	<i>sītis, sint şi essēmus,</i>
	<i>essētis, essent</i> = ca	<i>essētis, essent</i> = ca să
	să laudăm, etc.	distrugem, etc.

Perfectum.

Sing.	1. <i>laudāverim</i>	să fiu laudat	<i>dēlēverim</i>	să fiu distrus
	2. <i>laudāveris</i>	să fii laudat	<i>dēlēveris</i>	să fii distrus
	3. <i>laudāverit</i>	să fie laudat	<i>dēlēverit</i>	să fie distrus
Sing.	1. <i>laudāverimus</i>	să fim laudat	<i>dēlēverimus</i>	să fim distrus
	2. <i>laudāveritis</i>	să fiţi laudat	<i>dēlēveritis</i>	să fiţi distrus
	3. <i>laudāverint</i>	să fie laudat	<i>dēlēverint</i>	să fie distrus

Plusquamperfectum.

Sing.	1. <i>laudāvissem</i>	aş fi laudat	<i>dēlēvissem</i>	aş fi distrus
	2. <i>laudāvissēs</i>		<i>dēlēvissēs</i>	
	3. <i>laudāvisset</i>		<i>dēlēvisset</i>	
Plur.	1. <i>laudāvissēmus</i>		<i>dēlēvissēmus</i>	
	2. <i>laudāvissētis</i>		<i>dēlēvissētis</i>	
	3. <i>laudāvissent</i>		<i>dēlēvissent</i>	

(Futurum exactum: Nu este).

I M P E-

Praesens.

Sing.	1. <i>laudā</i>	laudă,	<i>dēlē</i>	distruge,
Plur.	2. <i>laudāte</i>	lăudaţi,	<i>dēlēte</i>	distrugeţi,

Imperfectum.

Sing.	1. <i>legerem</i>	aş ceti	<i>audīrem</i>	aş auzi
	2. <i>legerēs</i>		<i>audīrēs</i>	
	3. <i>legeret</i>		<i>audīret</i>	
Plur.	1. <i>legerēmus</i>		<i>audīrēmus</i>	
	2. <i>legerētis</i>		<i>audīrētis</i>	
	3. <i>legerent</i>		<i>audīrent</i>	

Futurum.

Sing.	<i>lectūrus-a-um sim, sīs,</i>	<i>audītūrus-a-um sim, sīs,</i>
	<i>sit, sau: essem, essēs, sit, sau: essem, essēs,</i>	<i>esset</i> - ca să aud, ca să auzi etc.
	<i>esset</i>	ca să cetesc, ca să ceteşti etc.
Plur.	<i>lectūrī-ae-a simus, sītis,</i>	<i>audītūrī-ae-a simus, sī-</i>
	<i>sint, sau: essēmus, essētis,</i>	<i>fis, sint, sau: essēmus,</i>
	<i>essent</i> - ca să cetim, etc.	<i>essētis, essent</i> ^{ca să} _{auzim, etc.}

Perfectum.

Sing.	1. <i>lēgerim</i>	să fiu cetit	<i>audīverim</i>	să fiu auzit
	2. <i>lēgeris</i>	să fii cetit	<i>audīveris</i>	să fii auzit
	3. <i>lēgerit</i>	să fie cetit	<i>audīverit</i>	să fie auzit
Plur.	1. <i>lēgerimus</i>	să fim cetit	<i>audīverimus</i>	să fim auzit
	2. <i>lēgeritis</i>	să fiţi cetit	<i>audīveritis</i>	să fiţi auzit
	3. <i>lēgerint</i>	să fie cetit	<i>audīverint</i>	să fie auzit

Plusquamperfectum.

Sing.	1. <i>lēgissem</i>	aş fi cetit	<i>audīvissem</i>	aş fi auzit
	2. <i>lēgissēs</i>		<i>audīvissēs</i>	
	3. <i>lēgisset</i>		<i>audīvisset</i>	
Plur.	1. <i>lēgissēmus</i>		<i>audīvissēmus</i>	
	2. <i>lēgissētis</i>		<i>audīvissētis</i>	
	3. <i>lēgissent</i>		<i>audīvissent</i>	

(Futurum exactum: Nu este)

R A T I V U S.

Praesens.

Sing.	2. <i>lege</i>	ceteşte,	<i>audī</i>	auzi,
Plur.	2. <i>legite</i>	cetiţi,	<i>audīte</i>	auziţi.

F u t ū r u m.

- Sing. 2. *laudātō* trebuie să lauzi, *dēlēō* trebuie să distrugi
 3. *laudātō* trebuie să laude, *dēlēō* trebuie să distrugă
 Plur. 2. *laudātōte* trebuie să lăudați, *dēlēōte* trebuie să distrugeți
 3. *laudantō* trebuie să laude, *dēlentō* trebuie să distrugă

I N F I-

P r a e s e n s.

- laudāre* — a lăuda, sau: că *delēre* — a distruge, sau: că eu laud, că tu-, că el-, etc. eu distrug, etc.

P e r f e c t u m.

- laudāvisse* — că am lădat, *dēlēvisse* — că am distrus, etc.

F u t u r u m.

- Sing. *laudātūrum-am-um* *dēlētūrum-am-um esse*
esse = că voi-, că = că voi distruge, etc.
 vei-, că va lădă,
 Plur. *laudātūrōs-as-a esse* *dēlētūrōs-ās-a esse* = că
 că vom lăda. etc. vom distruge, etc.

P A R T I-

P r a e s e n s.

- laudans-ntis* lăudând, lău- *dēlens-ntis* distrugând di-
 dător, cel ce lădă. strugător, cel ce distruge.

F u t u r u m.

- Sing. *laudātūrus-a-um* cel ce *dēlētūrus-a-um* cel ce va
 va lăda. distruge.
 Plur. *laudātūrī-ae-a* cei ce *dēlētūrī-ae-a* cei ce vor
 vor lăda. distruge.

G E R U N-

- Nom. (laudāre) (dēlēre)
 Gen. *laudandī* de a lăda *dēlendī* de a distruge
 Dat. *laudandō* pentru a lăda *dēlendō* pentru a distruge

F u t ū r u m.

- Sing. 2. *legitō* trebuie să cetești *audītō* trebuie să auzi
 3. *legitō* trebuie să cetească *audītō* trebuie să audă
 Plur. 2. *legitōte* trebuie să cetiți *audītōte* trebuie să auziți
 3. *leguntō* trebuie să cetească *audiuntō* trebuie să audă.

N I T I V U S.

P r a e s e n s.

- legere* — a ceti, că eu cetesc, *audire* — a auzi, că eu
 că tu cetești, etc. aud, că tu auzi, etc.

P e r f e c t u m.

- lēgisse* — că am cetit, că ai-, *audīvisse* — că am au-
 că a cetit, etc. zit, că ai-, că a auzit, etc.

F u t ū r u m.

- Sing. *lectūrum-am-um esse* — *audītūrum-am-um esse*
 că voi-, că vei-, că va că voi-, că vei-, că va auzi.
 ceti.
 Plur. *lectūrōs-ās-a esse* — că *audītūrōs-ās-a esse* —
 vom ceti, etc. că vom auzi, etc.

C I P I U M.

P r a e s e n s.

- legens-ntis* — cetind, cetitor, *audiens-ntis* — auzitor,
 cel ce cetește. auzind, cel ce aude.

F u t u r u m.

- Sing. *lectūrus-a-um* — cel ce *audītūrus-a-um* — cel ce
 va ceti. va auzi.
 Plur. *lectūrī-ae-a* — cei ce vor *audītūrī-ae-a* — cei ce
 ceti. vor auzi.

D I U M.

- Nom. (legere) (audire)
 Gen. *legendī* de a ceti *audiendī* de a auzi
 Dat. *legendō* pentru a ceti *audiendō* pentru a auzi

Acc. (ad) **laudandum** — spre a lăuda (ad) **dēlendū** — spre a distruge
Abl. **laudandō** — prin a lăuda **dēlendō** — prin a distruge

S U P I-

Acc. **laudātum** — spre a lăuda **dēlētum** — spre a distruge
Abl. **laudātū** — de lădat. **dēlētū** — de distrus.

§

FORMA

I N D I-

Conjugarea I.

Conjugarea II.

Praesens.

Sing. 1. laudor — sunt lădat	dēleor — sunt distrus
2. laudāris	dēlēris
3. laudātur	dēlētur
Plur. 1. laudāmur	dēlēmur
2. laudāminī	dēlēminī
3. laudantur	dēlentur

Imperfectum.

Sing. 1. laudābar - eram lădat	dēlēbar — eram distrus
2. laudābāris	dēlēbāris
3. laudābātur	dēlēbātur
Plur. 1. laudābāmur	dēlēbāmur
2. laudābāminī	dēlēbāminī
3. laudābantur	dēlēbantur

Futurum.

Sing. 1. laudābor — voi fi lădat	dēlēbor — voi fi distrus
2. laudāberis	dēlēberis
3. laudābitur	dēlēbitur
Plur. 1. laudābimur	dēlēbimur
2. laudābiminī	dēlēbiminī
3. laudābuntur	dēlēbuntur

Acc.(ad) **legendum** spre a ceti (ad) **audiendum** spre a auzi
Abl. **legendō** prin a ceti **audiendō** prin a auzi

N U M.

Acc. **lectum** spre a ceti **audītum** spre a auzi
Abl. **lectū** de cetit **audītū** de auzit

68.

PASIVĂ:

C A T I V U S.

Conjugarea III.

Conjugarea IV.

Praesens.

Sing. 1. legor sunt cetit	audior sunt auzit
2. legeris	audīris
3. legitur	audītur
Plur. 1. legimur	audīmur
2. legiminī	audīminī
3. leguntur	audiuntur

Imperfectum.

Sing. 1. legēbar eram cetit	audiēbar eram auzit
2. legēbāris	audiēbāris
3. legēbātur	audiēbātur
Plur. 1. legēbāmur	audiēbāmur
2. legēbāminī	audiēbāminī
3. legēbantur	audiēbantur

Futurum.

Sing. 1. legar vom fi cetit	audiar voi fi auzit
2. legēris	audiēris
3. legētur	audiētur
Plur. 1. legēmur	audiēmur
2. legēminī	audiēminī
3. legentur	audientur

Perfectum.

Sing.	<i>laudatus-a-um</i>	$\left\{ \begin{array}{l} \text{sum am fost} \\ \text{es lăudat} \\ \text{est} \end{array} \right.$	<i>dēlētus-a-um</i>	$\left\{ \begin{array}{l} \text{sum am fost} \\ \text{es di-} \\ \text{est strus} \end{array} \right.$
Plur.	<i>laudatī-ae-a</i>	$\left\{ \begin{array}{l} \text{sumus} \\ \text{estis} \\ \text{sunt} \end{array} \right.$	<i>dēlētī-ae-a</i>	$\left\{ \begin{array}{l} \text{sumus} \\ \text{estis} \\ \text{sunt} \end{array} \right.$

Plusquamperfectum.

Sing.	<i>laudatus-a-um</i>	$\left\{ \begin{array}{l} \text{eram fusesem} \\ \text{erās lăudat} \\ \text{erat} \end{array} \right.$	<i>dēlētus-a-um</i>	$\left\{ \begin{array}{l} \text{eram fuse-} \\ \text{erās sem di-} \\ \text{erat strus} \end{array} \right.$
Plur.	<i>laudatī-ae-a</i>	$\left\{ \begin{array}{l} \text{erāmus} \\ \text{erātis} \\ \text{erant} \end{array} \right.$	<i>dēlētī-ae-a</i>	$\left\{ \begin{array}{l} \text{erāmus} \\ \text{erātis} \\ \text{erant} \end{array} \right.$

Futūrum exactum.

Sing.	<i>laudatus-a-um</i>	$\left\{ \begin{array}{l} \text{erō voiū fi} \\ \text{eris fost lău-} \\ \text{erit dat} \end{array} \right.$	<i>dēlētus-a-um</i>	$\left\{ \begin{array}{l} \text{erō voiū fi} \\ \text{eris fost di-} \\ \text{erit strus} \end{array} \right.$
Plur.	<i>laudatī-ae-a</i>	$\left\{ \begin{array}{l} \text{erimus} \\ \text{eritis} \\ \text{erunt} \end{array} \right.$	<i>dēlētī-ae-a</i>	$\left\{ \begin{array}{l} \text{erimus} \\ \text{eritis} \\ \text{erunt} \end{array} \right.$

C O N I U N C -

Conjugarea I.

Conjugarea II.

Praesens.

Sing. 1.	<i>lauder</i> să fiu lăudat(-ă)	<i>dēlear</i> să fiu distrus, (ă)
2.	<i>laudēris</i> să fii „	<i>dēleāris</i> să fii „
3.	<i>laudētur</i> să fie „	<i>dēleātur</i> să fie „

Perfectum.

Sing.	<i>lectus-a-um</i>	$\left\{ \begin{array}{l} \text{sum — am} \\ \text{es fost} \\ \text{est cetit} \end{array} \right.$	<i>audītus-a-um</i>	$\left\{ \begin{array}{l} \text{sum - am fost} \\ \text{es auzit} \\ \text{est} \end{array} \right.$
Plur.	<i>lectī-ae-a</i>	$\left\{ \begin{array}{l} \text{sumus} \\ \text{estis} \\ \text{sunt} \end{array} \right.$	<i>audītī-ae-a</i>	$\left\{ \begin{array}{l} \text{sumus} \\ \text{estis} \\ \text{sunt} \end{array} \right.$

Plusquamperfectum.

Sing.	<i>lectus-a-um</i>	$\left\{ \begin{array}{l} \text{eram fuse-} \\ \text{erās sem} \\ \text{erat cetit} \end{array} \right.$	<i>audītus-a-um</i>	$\left\{ \begin{array}{l} \text{eram — fuse} \\ \text{erās sem} \\ \text{erat auzit} \end{array} \right.$
Plur.	<i>lectī-ae-a</i>	$\left\{ \begin{array}{l} \text{erāmus} \\ \text{erātis} \\ \text{erant} \end{array} \right.$	<i>audītī-ae-a</i>	$\left\{ \begin{array}{l} \text{erāmus} \\ \text{erātis} \\ \text{erant} \end{array} \right.$

Futūrum exactum.

Sing.	<i>lectus-a-um</i>	$\left\{ \begin{array}{l} \text{erō - voiū fi} \\ \text{eris fost} \\ \text{erit cetit} \end{array} \right.$	<i>audītus-a-um</i>	$\left\{ \begin{array}{l} \text{erō - voiū fi} \\ \text{eris fost auzit} \\ \text{erit} \end{array} \right.$
Plur.	<i>lectī-ae-a</i>	$\left\{ \begin{array}{l} \text{erimus} \\ \text{eritis} \\ \text{erunt} \end{array} \right.$	<i>audītī-ae-a</i>	$\left\{ \begin{array}{l} \text{erimus} \\ \text{eritis} \\ \text{erunt} \end{array} \right.$

T I V U S.

Conjugarea III.

Conjugarea IV.

Praesens.

Sing. 1.	<i>legar</i> să fiu cetit, (-ă)	<i>audiar</i> să fiu auzit, (-ă)
2.	<i>legāris</i> să fii „	<i>audiāris</i> să fii „
3.	<i>legātur</i> să fie „	<i>audiātur</i> să fie „

Plur. 1. <i>laudēmur</i> să fim lăudați	<i>dēleāmur</i> să fim distruși
2. <i>laudēminī</i> să fiți „	<i>dēleāminī</i> să fiți „
3. <i>laudentur</i> să fie „	<i>dēleantur</i> să fie „

Imperfectum.

Sing. 1. <i>laudārer</i> aş fi lădat (-ă)	<i>dēlērer</i> aş fi distrus (-ă)
2. <i>laudārēris</i>	<i>dēlērēris</i>
3. <i>laudārētur</i>	<i>dēlērētur</i>
Plur. 1. <i>laudārēmur</i>	<i>dēlēremur</i>
2. <i>laudārēminī</i>	<i>dēlērēminī</i>
3. <i>laudārentur</i>	<i>dēlērentur</i>

Perfectum.

Sing. <i>laudātus-a-um</i> { <i>sim</i> - să fiu <i>sīs</i> fost lău- <i>sit</i> dat, (-ă),	<i>dēlētus-a-um</i> { <i>sim</i> să fiu <i>sīs</i> fost <i>sit</i> distrus,
Plur. <i>laudātī-ae-a</i> { <i>simus</i> să fim <i>sītis</i> fost <i>sint</i> lăudați,	<i>dēlētī-ae-a</i> { <i>sīmus</i> să fim <i>sītis</i> fost <i>sint</i> distruși,

Plusquamperfectum.

Sing. <i>laudātus-a-um</i> { <i>essem</i> aş fi <i>essēs</i> fost lău- <i>esset</i> dat(ă),	<i>dēlētus-a-um</i> { <i>essem</i> aş fi <i>essēs</i> fost <i>esset</i> strus(ă)
Plur. <i>laudātī-ae-a</i> { <i>essemus</i> am fi <i>essētis</i> fost lău- <i>essent</i> dați	<i>dēlētī-ae-a</i> { <i>essemus</i> am fi <i>essētis</i> fost <i>essent</i> distruși

(*Futūrum exactum*: Nu este).

I M P E-

Praesens.

Sing. 1. <i>laudāre</i> fii lădat	<i>dēlēre</i> fii distrus
Plur. 2. <i>laudāminī</i> fiți lădați	<i>dēlēminī</i> fiți distruși

Plur. 1. <i>legāmur</i> să fim cetiți	<i>audiāmur</i> să fim auziți
2. <i>legāminī</i> să fiți „	<i>audiāminī</i> să fiți „
3. <i>legantur</i> să fie „	<i>audiantur</i> să fie „

Imperfectum.

Sing. 1. <i>legerer</i> aş fi cetit, (ă)	<i>audīrer</i> aş fi auzit, (ă)
2. <i>legerēris</i>	<i>audīrēris</i>
3. <i>legerētur</i>	<i>audīrētur</i>
Plur. 1. <i>legerēmur</i> am fi cetiți, (e)	<i>audīrēmur</i> am fi auziți, (e)
2. <i>legerēminī</i>	<i>audīrēminī</i>
3. <i>legerentur</i>	<i>audīrentur</i>

Perfectum.

Sing. <i>lectus-a-um</i> { <i>sim</i> să fiu fost <i>sīs</i> cetit, (-ă) <i>sit</i>	<i>audītus-a-um</i> { <i>sim</i> să fiu <i>sīs</i> fost au- <i>sit</i> zit, (-ă)
Plur. <i>lectī-ae-a</i> { <i>sīmus</i> să fim <i>sītis</i> fost ce- <i>sint</i> tiți	<i>audītī-ae-a</i> { <i>sīmus</i> să fim <i>sītis</i> fost au- <i>sint</i> ziți

Plusquamperfectum.

Sing. <i>lectus-a-um</i> { <i>essem</i> aş fi <i>essēs</i> fost ce- <i>esset</i> tit, (-ă)	<i>audītus-a-um</i> { <i>essem</i> aş fi <i>essēs</i> fost <i>esset</i> auzit, (ă)
Plur. <i>lectī-ae-a</i> { <i>essemus</i> am <i>essētis</i> fi fost <i>essent</i> cetiți	<i>audītī-ae-a</i> { <i>essemus</i> am <i>essētis</i> fi fost <i>essent</i> auziți

(*Futūrum exactum*: Nu este).

R A T I V U S.

Praesens.

Sing. 2. <i>legere</i> fii cetit, (-ă),	<i>audire</i> fii auzit, (-ă),
Plur. 2. <i>legiminī</i> fiți cetiți, (-e),	<i>audiminī</i> fiți auziți, (-e),

Futurum.

Sing. 2. <i>laudātor</i>	trebuie să fii lădat	<i>dēlētor</i>	trebuie, să fii distrus
3. <i>laudātor</i>	„ „ fie „	<i>dēlētor</i>	„ „ fie „
Plur. 2. (<i>laudābiminī</i>)	„ fiți lădați	(<i>dēlēbiminī</i>)	„ fiți distruși
3. <i>laudantor</i>	„ „ fie „	<i>dēlantor</i>	„ „ fie „

I N F I -

Praesens.

<i>laudārī</i>	a fi lădat, că eu sunt lădat etc.	<i>dēlērī</i>	a fi distrus, că eu sunt distrus.
----------------	-----------------------------------	---------------	-----------------------------------

Perfectum.

Sing. <i>laudātum</i>	} esse {	a fi fost lădat; că eu am fost lădat, etc	Sing. <i>dēlētum</i>	} esse {	a fi fost distrus; că eu am fost distrus, etc.
-am, -um			-am-um		
Plur. <i>laudātōs-ās-a</i>			<i>dēlētōs-ās-a</i>		

Futurum.

<i>laudātum irī</i>	că voiui fi lădat (-ă) etc.	<i>dēlētum irī</i>	că voiui fi distrus (-ă) etc.
---------------------	-----------------------------	--------------------	-------------------------------

P A R T I -

Futurum.

Sing. <i>laudandus-a-um</i>	cel ce trebuie lădat (-ă)	<i>dēlendus-a-um</i>	cel ce trebuie distrus(-ă)
Plur. <i>laudandī-ae-a</i>		<i>dēlendī-ae-a</i>	

Perfectum.

Sing. <i>laudātus-a-um</i>	cel ce a fost (e te) lădat	<i>dēlētus-a-um</i>	cel ce a fost distrus (-ă), cel ce este distrus
Plur. <i>laudātī-ae-a</i>		<i>dēlētī-ae-a</i>	

§

Cu ajutorul temei unui verb putem forma întreaga conjugare precum urmează:

1. Din tulpina *prezentului* formăm:

Futurum.

Sing. 2. <i>legitor</i>	trebuie să fii cetit	<i>auditor</i>	trebuie să fii auzit
3. <i>legitor</i>	„ „ fie „	<i>auditor</i>	„ „ fie „
Plur. 2. (<i>legēminī</i>)	„ „ fiți cetiți	(<i>audiēminī</i>)	„ „ fiți auziți
3. <i>leguntor</i>	„ „ fie „	<i>audiuntor</i>	„ „ fie „

N I T I V U S.

Praesens.

<i>legī</i>	— a fi cetit, că eu sunt cetit, etc.	<i>audīrī</i>	— a fi auzit, că eu sunt auzit(-ă), etc.
-------------	--------------------------------------	---------------	--

Praesens.

Sing. <i>lectum-am</i>	} esse {	a fi fost cetit, că eu am fost cetit, etc.	Sing. <i>audītum</i>	} esse {	a fi fost auzit, că eu am fost auzit, etc.
-um			-am-um		
Plur. <i>lectōs-ās-a</i>			<i>audītōs-ās-a</i>		

Futurum.

<i>lectum irī</i>	— că voiui fi cetit (-ă), etc.	<i>audītum irī</i>	că voiui fi auzit (-ă), etc.
-------------------	--------------------------------	--------------------	------------------------------

C I P I U M.

Futurum.

Sing. <i>legendus-a-um</i>	- cel ce trebuie cetit,(-ă),	<i>audiendus-a-um</i>	- cel ce trebuie auzit,(-ă),
Plur. <i>legendī-ae-a</i>		<i>audiendī-ae-a</i>	

Perfectum.

Sing. <i>lectus-a-um</i>	- cel ce a fost (este) cetit,(-ă),	<i>audītus-a-um</i>	- cel ce a fost (este) auzit,(-ă),
Plur. <i>lectī-ae-a</i>		<i>audītī-ae-a</i>	

70.

a) *praesens coniunctivī actīvī*, b) *imperfectum ind. act.*, c) *futurum ind. act.*, d) *praesens participiī act.* și e) *futurum partic. pass.*

2. Din tulpina *infinitivului* formăm:

- a) *imperfectum coniunct. act.*, b) *praesens imperāt. act.*,
c) *praesens imperāt. pass.* și d) *praesens infīnīt. pass.*

3. Din tulpina *perfectului* formăm:

- a) *plusquamperfectum ind. act.*, b) *futūrum exactum act.*, c) *perfectum coniunct. act.*, d) *plusquamperfectum coniunct. act.* și e) *perfectum infīnīt. act.*

4. Din tulpina *supinului* formăm:

- a) *futūr. coniunct. act.*, b) *futūrum infīnīt. act.*, c) *futūrum partic. act.*, d) *perfectum indic. pass.*, e) *plusquamperfectum ind. pass.*, f) *futūrum exactum pass.*, g) *perfectum coniunct. pass.*, h) *plusquamperfectum coniunct. pass.*, i) *perf. inf. pass.*, j) *futūrum infīnīt. pass.*, k) *perfectum partic. pass.*

§ 71.

Afară de cele mai multe verbe, cari au temă regulată, ca la paradigmele (verbele-model): *laudō, dēleō, legō* și *audiō*, o mulțime de verbe își formează perfectul și supinul, sau numai supinul în mod neregulat. Iar unele verbe nu au supin, altele iarăși perfect și supin.

Perfectele și supinele neregulate se formează în următoarele moduri:

- a) Perfecte cu *u*. — Exemple:

cubō, 1, uī, itum — zac

moneō, 2, uī, itum — sfătuiesc, mustrez,

rapiō, 3, rapuī, raptum - răpesc

aperiō, 4, uī, apertum - deschid.

sau: la conjug. III și cu *v*:

volvō, 3, volvī, volūtum - prăvălesc, rostogolesc.

CAP. IX. Verbele

§

Verbele deponente sunt acele verbe, cari se conjugă ca și verbele pasive, însă înțelesul lor este activ. Au însă unele forme și din activ.

Verbele deponente se împart după cele patru conjugări:

- b) Perfecte cu *lungirea vocalei* din tulpină:

iuvō 1, iūvī, iūlum — ajut

mōveō, 2, mōvī, mōlum — mișc

āgō, 3, ēgī, actum — alung; fac

vēniō, 4, vēnī, ventum — viu.

- c) Perfecte cu *reduplicare*:

dō, dāre, dedī, datum — dau

tondeō, 2, totondī, tonsum — tund

tangō, 3, tetigī, tactum — ating,

sau cu reduplicarea silabei ultime:

credō, 3, credidī, creditum — cred

reperiō, 4, repperī, repertum (reduplicare cu elidare) — gădesc.

- d) Perfecte cu (*s, ps, x*):

maneō, 2, mansī, mansum — rămân

gerō, 3, gessī, gestum — port

dicō, 3, dixī, dictum — zic

scribō, 3, scripsī, scriptum — scriu

fulciō, 4, fulsī, fultum — razim

saepiō, 4, saepsī, saeptum — îngrădesc

vinciō, 4, vinxī, vinctum — leg, încătușez.

- e) La conjugarea III: perfectul fără nici unul din indiciile de mai sus, — și cu supin neregulat. Ex. *findō 3, fidī, fisum*.

- f) La conjugarea IV. cu supin neregulat sunt 2 verbe:

ciō, cīre, cīvī citum — pun în mișcare, (și compusul său: *conciō 4*. Ca verb simplu mai adeseori îl întâlnim ca *cieō, 2, cīvī cītum*).

sepeliō, 4, sepelīvī sepultum — îngrop.

deponente.

72.

de Conjug. I. Praesens Ind. — *hortor* — îndemn

Inf. — *hortārī*

Perfectum Ind. — *hortātus sum*

de Conjug. II. Praes. Ind. — *vereor* — mă tem

Inf. — *verērī*

Perf. Ind. — *veritus sum*.

de Conjug. III. Praes. Ind. — *fungor* — îndeplinesc
(o funcție),

Inf. — *fungi*

Perf. Ind. — *functus sum*.

de Conjug. IV. Praes. Ind. — *largior* — dăruiesc, risipesc

Inf. — *largiri*

Perf. Ind. — *largitus sum*.

Unele verbe deponente au o formă participială în:
undus-a-um :

§

CONJUGAREA VER-

I N D I-

Conjugarea I.

Conjugarea II.

Praesens.

Sing. 1.	<i>hortor</i> — indemn	<i>vereor</i> — mă tem
2.	<i>hortāris</i>	<i>verēris</i>
3.	<i>hortātur</i>	<i>verētur</i>
Plur. 1.	<i>hortāmur</i>	<i>verēmur</i>
2.	<i>hortāminī</i>	<i>verēminī</i>
3.	<i>hortantur</i>	<i>verentur</i>

Imperfectum.

Sing. 1.	<i>hortābar</i> — îndemnam	<i>verēbar</i> — mă temeam
2.	<i>hortābāris</i>	<i>verēbāris</i>
3.	<i>hortābātur</i>	<i>verēbātur</i>
Plur. 1.	<i>hortābāmur</i>	<i>verēbāmur</i>
2.	<i>hortābāminī</i>	<i>verēbāminī</i>
3.	<i>hortābantur</i>	<i>verēbantur</i>

Futurum.

Sing. 1.	<i>hortābor</i> — voi în-	<i>verēbor</i> — mă voi teme
2.	<i>hortāberis</i> demna	<i>verēberis</i>
3.	<i>hortābitur</i>	<i>verēbitur</i>

1. <i>vagor-ari-atus sum</i>	particip. <i>vagans-ntis</i> și <i>vagabundus-a-um</i>
2. <i>vereor-eri-itus sum</i>	„ <i>verens-ntis</i> și <i>verecundus-a-um</i>
3. <i>moriōr, mori, mortuus sum</i>	„ <i>moriens-ntis</i> și <i>moribundus-a-um</i>
4. <i>orior-iri, ortus sum</i>	„ <i>oriens-ntis</i> — răsăritul (soarelui) și <i>oriundus-a-um</i> — cel ce își trage origina.

Formele acestea în *undus-a-um*, au înțeles de participii prezent, cu deosebire însă, că cele terminate în *-ans*, *-ens* și *-iens* înseamnă o lucrare, care se întâmplă *chiar atunci, odată*; iar cele terminate în *undus-a-um* înseamnă o *obiciuință* sau: că lucrarea exprimată este de o durată mai lungă.

73.

BELOR DEPONENTE.

C A T I V U S.

Conjugarea III.

Conjugarea IV.

Praesens.

Sing. 1.	<i>fungor</i> - îndeplinesc	<i>largior</i> - dăruiesc, risipesc
2.	<i>fungeris</i> (o funcție)	<i>largiris</i>
3.	<i>fungitur</i>	<i>largitur</i>
Plur. 1.	<i>fungimur</i>	<i>largimur</i>
2.	<i>fungiminī</i>	<i>largiminī</i>
3.	<i>funguntur</i>	<i>largiuntur</i>

Imperfectum.

Sing. 1.	<i>fungēbar</i> - îndepliniam	<i>largiēbar</i> - dăruiam, risipiam
2.	<i>fungēbāris</i>	<i>largiēbāris</i>
3.	<i>fuugēbātur</i>	<i>largiēbātur</i>
Plur. 1.	<i>fungēbāmur</i>	<i>largiēbāmur</i>
2.	<i>fuugēbāminī</i>	<i>largiēbāminī</i>
3.	<i>fungēbāntur</i>	<i>largiēbantur</i>

Futurum.

Sing. 1.	<i>fungar</i> - voi îndeplini	<i>largiar</i> - voi dăruia, voi risipi
2.	<i>fungēris</i>	<i>largiēris</i>
3.	<i>fungētur</i>	<i>largiētur</i>

Plur. 1. *hortābimur* *verēbimur*
 2. *hortābiminī* *verēbiminī*
 3. *hortābuntur* *verēbuntur*

Perfectum.

Sing.	<i>hortātus-a</i> -um	$\left\{ \begin{array}{l} \text{sum} \\ \text{es} \\ \text{est} \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} \text{am indemnat,} \\ \text{indemnā}$	<i>veritus-a-um</i>	$\left\{ \begin{array}{l} \text{sum} \\ \text{es} \\ \text{est} \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} \text{m'am temut,} \\ \text{mă temui} \end{array} \right.$
Plur.	<i>hortātī-ae-a</i>	$\left\{ \begin{array}{l} \text{sumus} \\ \text{estis} \\ \text{sunt} \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} \text{am indemnat,} \\ \text{indemnā}$	<i>veritī-ae-a</i>	$\left\{ \begin{array}{l} \text{sumus} \\ \text{estis} \\ \text{sunt} \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} \text{m'am temut,} \\ \text{mă temui} \end{array} \right.$

Plusquam perfectum.

Sing.	<i>hortātus-a</i> -um	$\left\{ \begin{array}{l} \text{eram} \\ \text{erās} \\ \text{erat} \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} \text{indem-} \\ \text{nāsem} \end{array} \right.$	<i>veritus-a-um</i>	$\left\{ \begin{array}{l} \text{eram} \\ \text{erās} \\ \text{erat} \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} \text{mă te-} \\ \text{musem} \end{array} \right.$
Plur.	<i>hortātī-ae-a</i>	$\left\{ \begin{array}{l} \text{erāmus} \\ \text{erātis} \\ \text{erant} \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} \text{indem-} \\ \text{nāsem} \end{array} \right.$	<i>veritī-ae-a</i>	$\left\{ \begin{array}{l} \text{erāmus} \\ \text{erātis} \\ \text{erant} \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} \text{mă te-} \\ \text{musem} \end{array} \right.$

Futurum exactum.

Sing.	<i>hortātus-a</i> -um	$\left\{ \begin{array}{l} \text{erō} \\ \text{eris} \\ \text{erit} \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} \text{voiu fi in-} \\ \text{demnat} \end{array} \right.$	<i>veritus-a-um</i>	$\left\{ \begin{array}{l} \text{erō} \\ \text{eris} \\ \text{erit} \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} \text{mă voiu fi} \\ \text{temut} \end{array} \right.$
Plur.	<i>hortātī-ae-a</i>	$\left\{ \begin{array}{l} \text{erimus} \\ \text{eritis} \\ \text{erunt} \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} \text{voiu fi in-} \\ \text{demnat} \end{array} \right.$	<i>veritī-ae-a</i>	$\left\{ \begin{array}{l} \text{erimus} \\ \text{eritis} \\ \text{erunt} \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} \text{mă voiu fi} \\ \text{temut} \end{array} \right.$

C O N I U N C-

Conjugarea I.

Conjugarea II.

Praesens.

Sing. 1. <i>horter</i> - să indemn	<i>verear</i> - să mă tem
2. <i>hortēris</i>	<i>vereāris</i>
3. <i>hortētur</i>	<i>vereātur</i>
Plur. 1. <i>hortēmur</i>	<i>vereāmur</i>
2. <i>hortēminī</i>	<i>vereāminī</i>
3. <i>hortentur</i>	<i>vereantur</i>

Plur. 1. *fungēmur* *largiēmur*
 2. *fungēminī* *largiēminī*
 3. *fungentur* *largientur*

Perfectum.

Sing.	<i>functus-a</i> -um	$\left\{ \begin{array}{l} \text{sum} \\ \text{es} \\ \text{est} \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} \text{am inde-} \\ \text{piinit} \end{array} \right.$	<i>largītus-a</i> -um	$\left\{ \begin{array}{l} \text{sum} \\ \text{es} \\ \text{est} \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} \text{am dăruit,} \\ \text{am risipit;} \\ \text{dăruți - risipți} \end{array} \right.$
Plur.	<i>functī-ae-a</i>	$\left\{ \begin{array}{l} \text{sumus} \\ \text{estis} \\ \text{sunt} \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} \text{am inde-} \\ \text{piinit} \end{array} \right.$	<i>largītī-ae-a</i>	$\left\{ \begin{array}{l} \text{sumus} \\ \text{estis} \\ \text{sunt} \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} \text{am dăruit,} \\ \text{am risipit;} \\ \text{dăruți - risipți} \end{array} \right.$

Plusquam perfectum.

Sing.	<i>functus-a</i> -um	$\left\{ \begin{array}{l} \text{eram} \\ \text{erās} \\ \text{erat} \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} \text{indepli-} \\ \text{nisem} \end{array} \right.$	<i>largītus-a</i> -um	$\left\{ \begin{array}{l} \text{eram} \\ \text{erās} \\ \text{erat} \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} \text{dăruī-} \\ \text{sem, ri-} \\ \text{sipisem} \end{array} \right.$
Plur.	<i>functī-ae-a</i>	$\left\{ \begin{array}{l} \text{erāmus} \\ \text{erātis} \\ \text{erant} \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} \text{indepli-} \\ \text{nisem} \end{array} \right.$	<i>largītī-ae-a</i>	$\left\{ \begin{array}{l} \text{erāmus} \\ \text{erātis} \\ \text{erant} \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} \text{dăruī-} \\ \text{sem, ri-} \\ \text{sipisem} \end{array} \right.$

Futurum exactum.

Sing.	<i>functus-a</i> -um	$\left\{ \begin{array}{l} \text{erō} \\ \text{eris} \\ \text{erit} \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} \text{voiu fi in-} \\ \text{deplinit} \end{array} \right.$	<i>largītus-a</i> -um	$\left\{ \begin{array}{l} \text{erō} \\ \text{eris} \\ \text{erit} \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} \text{voiu fi dăruit,} \\ \text{vo'u fi risipit} \end{array} \right.$
Plur.	<i>functī-ae-a</i>	$\left\{ \begin{array}{l} \text{erimus} \\ \text{eritis} \\ \text{erunt} \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} \text{voiu fi in-} \\ \text{deplinit} \end{array} \right.$	<i>largītī-ae-a</i>	$\left\{ \begin{array}{l} \text{erimus} \\ \text{eritis} \\ \text{erunt} \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} \text{voiu fi dăruit,} \\ \text{vo'u fi risipit} \end{array} \right.$

T I V U S.

Conjugarea III.

Conjugarea IV.

Praesens.

Sing. 1. <i>fungar</i> - să îndeplinesc	<i>largiar</i> - să dăruiesc, să
2. <i>fungāris</i>	<i>largiāris</i> risipesc
3. <i>fungātur</i>	<i>largiātur</i>
Plur. 1. <i>fungāmur</i>	<i>largiāmur</i>
2. <i>fungāminī</i>	<i>largiāminī</i>
3. <i>fungantur</i>	<i>largiantur</i>

Imperfectum.

Sing. 1. <i>hortārer</i> - aş îndemna	<i>verērer</i> - m'aş teme
2. <i>hortārēris</i>	<i>verērēris</i>
3. <i>hortārētur</i>	<i>verērētur</i>
Plur. 1. <i>hortārēmur</i>	<i>verērēmur</i>
2. <i>hortārēminī</i>	<i>verērēminī</i>
3. <i>hortārentur</i>	<i>verērēntur</i>

Futurum.

Sing. <i>hortātūrus-a-um</i> <i>sim</i> , <i>sīs</i> , <i>sīt</i> , s. <i>essem</i> , <i>essēs</i> , <i>esset</i> .	<i>veritūrus-a-um</i> <i>sim</i> , <i>sīs</i> , <i>sīt</i> , s. <i>essem</i> , <i>essēs</i> , <i>esset</i> .
Plur. <i>hortātūrī-ae-a</i> <i>sīmus</i> , <i>sītis</i> , <i>sint</i> , s. <i>essēmus</i> , <i>essētis</i> , <i>essent</i> - ca (eu) să îndemn, etc.	<i>veritūrī-ae-a</i> <i>sīmus</i> , <i>sītis</i> , <i>sint</i> , s. <i>essēmus</i> , <i>essētis</i> , <i>essent</i> - ca să mă tem, etc.

Perfectum.

Sing. <i>hortātus-a</i> { <i>sim</i> - să fiu <i>sīs</i> îndemnat -um <i>sīt</i>	<i>veritus-a-um</i> { <i>sim</i> - să mă fiu <i>sīs</i> temut <i>sīt</i>
Plur. <i>hortātī-ae-a</i> { <i>sīmus</i> <i>sītis</i> <i>sint</i>	<i>veritī-ae-a</i> { <i>sīmus</i> <i>sītis</i> <i>sint</i>

Plusquam perfectum.

Sing. <i>hortātus-a</i> { <i>essem</i> - aş fi <i>essēs</i> în-dem -um <i>esset</i> nat	<i>veritus-a-um</i> { <i>essem</i> - m'aş <i>essēs</i> fi te <i>esset</i> mut
Plur. <i>hortātī-ae-a</i> { <i>essēmus</i> <i>essētis</i> <i>essent</i>	<i>veritī-ae-a</i> { <i>essēmus</i> <i>essētis</i> <i>essent</i>

I M P E R A -

Praesens.

Sing. <i>hortāre</i> - îndeamnă	<i>verēre</i> - teme-te
Plur. <i>hortāminī</i> - îndemnaţi	<i>verēminī</i> temeţi-vă.

Imperfectum.

Sing. 1. <i>fungerer</i> aş îndeplini	<i>largīrer</i> aş dăruî, aş
2. <i>fungerēris</i>	<i>'argīrēris</i> risipi
3. <i>fungerētur</i>	<i>largīrētur</i>
Plur. 1. <i>fungerēmur</i>	<i>largīrēmur</i>
2. <i>fungerēminī</i>	<i>largīrēminī</i>
3. <i>fungerentur</i>	<i>largīrentur</i>

Futurum.

Sing. <i>functūrus-a-um</i> <i>sim</i> , <i>sīs</i> , <i>sīt</i> , sau <i>essem</i> , <i>essēs</i> , <i>esset</i> ca să îndepli- nesc, etc.	<i>largītūrus-a-um</i> <i>sim</i> , <i>sīs</i> , <i>sīt</i> , sau <i>essem</i> , <i>essēs</i> , <i>es-</i> <i>set</i> — ca să dăruiesc, risi- pesc, etc.
Plur. <i>functūrī-ae-a</i> <i>sīmus</i> , <i>sītis</i> , <i>sint</i> , s'au <i>essēmus</i> , <i>essētis</i> , <i>essent</i>	<i>largītūrī-ae-a</i> <i>sīmus</i> , <i>sītis</i> , <i>sint</i> , sau <i>essēmus</i> , <i>essētis</i> , <i>essent</i>

Perfectum.

Sing. <i>functus-a-um</i> { <i>sim</i> să fiu <i>sīs</i> îndeplinit <i>sīt</i>	<i>largītus-a-um</i> { <i>sim</i> să fiu dă- <i>sīs</i> ruit, să fiu <i>sīt</i> risipit
Plur. <i>functī-ae-a</i> { <i>sīmus</i> <i>sītis</i> <i>sint</i>	<i>largītī-ae-a</i> { <i>sīmus</i> <i>sītis</i> <i>sint</i>

Plusquam perfectum.

Sing. <i>functus-a-um</i> { <i>essem</i> aş fi <i>essēs</i> îndeplinit <i>esset</i>	<i>largītus-a-um</i> { <i>essem</i> aş fi <i>essēs</i> dăruit, <i>esset</i> aş fi risipit.
Plur. <i>functī-ae-a</i> { <i>essēmus</i> <i>essētis</i> <i>essent</i>	<i>largītī-ae-a</i> { <i>essēmus</i> <i>essētis</i> <i>essent</i>

T I V U S.

Praesens.

Sing. <i>fungere</i> îndeplineşte !	<i>largīre</i> dăruieşte ! risipeşte !
Plur. <i>fungiminī</i> îndepliniţi !	<i>largīminī</i> dăruiiţi ! risipiţi !

F u t ū r u m.

Sing. 2. hortātor	trebuie să îndemni	verētor	trebuie să te tem.
3. hortātor	trebuie să îndemne	verētor	„ „ se teamă
Plur. 2. (hortābiminī	trebuie să îndemnați)	(verēbiminī	trebuie să vă temeți)
3. hortantor	trebuie să îndemne	verentor	trebuie să se teamă

I N F I-

P r a e s e n s.

hortārī	a îndemna; că eu îndemn, etc.	verērī	a se teme; că eu mă tem, etc.
----------------	----------------------------------	---------------	----------------------------------

P e r f e c t u m.

Sing. hortātum-am-um	} esse	{ a fi îndemnat; că am îndemnat, etc.	veritum- am-um	} esse	{ a se fi temut; că eu, că tu, că el s'a temut, etc.
Plur. hortātōs-ās-a			veritōs- ās-a		

F u t ū r u m.

Sing. hortātūrum- am-um	} esse	{ că voi, că vei, că va îndemna, etc.	veritūrum- am-um	} esse	{ că mă voi, că te vei, că se ve teme, etc.
Plur. hortātūrōs-ās-a			veritūrōs- ās-a		

P A R T I-

P r a e s e n s.

hortans-ntis	— îndemnător, îndemnând, cel ce îndemna	verens-ntis	— temător, temându-se, cel ce se teme.
---------------------	---	--------------------	--

F u t ū r u m (actīv).

Sing. hortātūrus-a-um	— cel ce va îndemna	veritūrus-a-um	— cel ce se va teme
------------------------------	------------------------	-----------------------	------------------------

F u t ū r u m.

Sing. 2. fungitor	— trebuie să deplinești	largitor	— trebuie să dăruiești
2. fungitor	— trebuie să deplinească	largitor	— trebuie să dăruiască
Plur. 2. (fungēminī	— trebuie să îndepliniți)	(largiēminī	— trebuie să dăruiiți)
3. funguntor	— trebuie să îndeplinească	largiuntor	— trebuie să dăruiască

N I T I V U S.

P r a e s e n s.

fungī	— a îndeplini; că eu deplinesc, etc.	largirī	— a dăruii; că eu dăruiesc, etc.
--------------	---	----------------	-------------------------------------

P e r f e c t u m.

Sing. functum	} esse	{ a fi îndeplinit; că eu am îndeplinit, etc.	largitum- -am-um	} esse	{ a fi dăruit, că eu am dăruit, etc.
Plur. functōs-ās-a			largitōs- -ās-a		

F u t ū r u m.

Sing. functūrum	} esse	{ că voi în- deplin, etc.	largitūrum- -am-um	} esse	{ că voi, că vei, că va dăruii, risipi, etc.
Plur. functūrōs			largitūrōs- -ās-a		

C I P I U M.

P r a e s e n s.

fungens-ntis	- îndeplinitor, îndeplinind, cel ce îndeplinește.	largiens-ntis	- dăruitor, dăruind, cel ce dăruiește.
---------------------	---	----------------------	--

Futūrum (actīv).

Sing. functūrus-a-um	- cel ce va îndeplini	largitūrus-a-um	- cel ce va dăruii
-----------------------------	--------------------------	------------------------	-----------------------

Plur. *hortātūrī-ae-a* - cei ce vor îndemna *veritūrī-ae-a* - cei ce se vor teme

Futurum (passiv).

Sing. *hortandus-a-um* - cel ce trebuie îndemnat *verendus-a-um* - cel ce trebuie temut

Plur. *hortandī-ae-a* - cei ce trebuesc îndemnați *verendī-ae-a* - cei ce trebuesc temuți

Perfectum.

Sing. *hortātus-a-um* - cel ce a îndemnat, cel ce e îndemnat *veritus-a-um* - cel ce s'a temut, cel ce e temut

Plur. *hortātī-ae-a* - cei ce au îndemnat, cei ce sunt îndemnați *veritī-ae-a* - cei ce s'au temut, cei ce sunt temuți.

G E R U N-

Nom. (<i>hortārī</i> - îndemnarea)	(<i>verērī</i> - temerea)
Gen. <i>hortandī</i> - de a îndemna	<i>verendī</i> - de a se teme
Dat. <i>hortandō</i> - pentru a „	<i>verendō</i> - pentru „ „ „
Acc. (ad) <i>hortandum</i> spre a „	(ad) <i>verendum</i> - spre a se teme
Abl. <i>hortandō</i> - prin a „	<i>verendō</i> - prin a se „

S U P I-

Acc. <i>hortātum</i> - spre a îndemna	<i>veritum</i> - spre a se teme
Abl. <i>hortātū</i> - de îndemnat	<i>veritū</i> - de temut

V e r b e l e

§

Verbele semideponente sunt următoarele: De conjugarea II:

audeō-ēre, ausus sum - a cuteză, a îndrăzni.

gaudeō, -ēre, gavīsus sum - a se bucura,

soleō, -ēre solitus sum - a se obicinui.

Cele de conjugarea III sunt:

fīdō, -ere, fīsus sum - a se încrede, și compusele sale:

Plur. *functūrī-ae-a* - cei ce vor îndeplini *largitūrī-ae-a* - cei ce vor dăruia.

Futurum (passiv).

Sing. <i>fungendus-a-um</i> - cel ce (ceeace) trebuie îndeplinit	} numai în generalizare.	<i>largiendus-a-um</i> - cel ce (ceeace) trebuie dăruit
Plur. <i>fungendi-ae-a</i> - cei ce trebuesc îndepliniți		<i>largiendi-ae-a</i> - cei ce trebuesc dăruiați.

Perfectum.

Sing. *functus-a-um* - cel ce a îndeplinit, cel ce e îndeplinit *largītus-a-um* - cel ce a dăruit, cel ce e dăruit

Plur. *functī-ae-a* - cei ce au îndeplinit, cei ce sunt îndepliniți. *largītī-ae-a* - cei ce au dăruit, cei ce sunt dăruiați.

D I U M.

Nom. (<i>fungī</i> - îndeplinirea)	(<i>largīrī</i> - dăruirea)
Gen. <i>fungendī</i> - de a îndeplini	<i>largiendī</i> - de a dăruia
Dat. <i>fungendō</i> - pentru a „	<i>largiendō</i> - pentru a „
Acc. (ad) <i>fungendum</i> spre a „	(ad) <i>largiendum</i> - spre a „
Abl. <i>fungendō</i> - prin a „	<i>largiendō</i> - prin a „

N U M.

Acc. <i>functum</i> - spre a îndeplini	<i>largītum</i> - spre a dăruia
Abl. <i>functū</i> - de îndeplinit	<i>largītū</i> - de dăruit.

semideponente.

74.

confīdo, -ere, -fīsus sum - a se încrede tare.

diffīdo, ere, -fīsus sum - a nu se încrede.

Formele de conjugare derivate din tulpina prezentului și infinitivului se conjugă după *activ*, iar formele derivate din tulpina perfectului se conjugă după *pasiv*.

Înțelesul acestor verbe este *activ*.

CAP. X. Conjugarea

§

Conjugarea perifrastică este activă și pasivă.

I. Înțelesul celei active este o *dorință*, un *gând*, o *pre-gătire*, o *așteptare*, o *voință*. De ex.: *când să plec*, prietenul mă oprește.

II. Înțelesul celei pasive este o *trebuință*, o *necesitate*. De ex.: Toți *trebuie* să murim.

§ 76. CONJUGAREA

A C T I V Ă.

M. Indicativus.

M. Coniunctivus.

Praesens.

Sing.	<i>laudātūrus</i>	<i>sum</i> am de gând <i>es</i> să laud, etc.	<i>laudātūrus</i>	<i>sim</i> să am de <i>sīs</i> gând să <i>sit</i> laud, etc.
	-a-um	<i>est</i>		
Plur.	<i>laudātūrī</i>	<i>sumus</i> <i>estis</i> <i>sunt</i>	<i>laudātūrī</i>	<i>sīmus</i> <i>sītis</i> <i>sint</i>
	-ae-a			

Imperfectum.

Sing.	<i>laudātūrus</i>	<i>eram</i> aveam de <i>erās</i> gând să <i>erat</i> laud, etc.	<i>laudātūrus</i>	<i>essem</i> aș avea de gând <i>essēs</i> să laud, etc. <i>esset</i>
	-a-um			
Plur.	<i>laudātūrī</i>	<i>erāmus</i> <i>erātis</i> <i>erant</i>	<i>laudātūrī</i>	<i>essēmus</i> <i>essētis</i> <i>essent</i>
	-ae-a			

Futurum.

Sing.	<i>laudātūrus</i>	<i>erō</i> voi avea de gând să laud, etc.	Nu este.
	-a-um	<i>eris</i> <i>erit</i>	

perifrastică.

75.

Conjugarea perifrastică activă se formează astfel, că la *Futurul participii activ* adăugăm formele verbului „*sum*”; iar *conjugarea perifrastică pasivă* se formează astfel, că la *futurul participii pasiv (gerundiv)* adăugăm formele verbului „*sum*.”

Conjugarea perifrastică are numai trei moduri: *Indicativus*, *Coniunctivus* și *Infinitivus*.

PERIFRASTICĂ.

P A S I V Ă.

M. Indicativus.

M. Coniunctivus.

Praesens.

Sing.	<i>laudandus</i>	<i>sum</i> — <i>trebuie</i> să fiu <i>es</i> laudat, etc.	<i>laudandus</i>	<i>sim</i> — <i>să trebuie</i> să fiu lău- dat, etc. <i>sīs</i> <i>sit</i>
	-a-um	<i>est</i>		
Plur.	<i>laudandī</i>	<i>sumus</i> <i>estis</i> <i>sunt</i>	<i>laudandī</i>	<i>sīmus</i> <i>sītis</i> <i>sint</i>
	-ae-a			

Imperfectum.

Sing.	<i>laudandus</i>	<i>eram</i> — <i>trebuia</i> să fiu <i>erās</i> laudat, etc. <i>erat</i>	<i>laudandus</i>	<i>essem</i> — ar trebui să fiu lău- dat, etc. <i>essēs</i> <i>esset</i>
	-a-um			
Plur.	<i>laudandī</i>	<i>erāmus</i> <i>erātis</i> <i>erant</i>	<i>laudandī</i>	<i>essēmus</i> <i>essētis</i> <i>essent</i>
	-ae-a			

Futurum.

Sing.	<i>laudandus</i>	<i>erō</i> — va trebui să fiu <i>eris</i> laudat, etc. <i>erit</i>	Nu este.
-------	------------------	---	----------

Nu este.

P e r f e c t u m.

Sing.	$\left\{ \begin{array}{l} \text{laudātūrus} \\ \text{-a-um} \end{array} \right\}$	$\left\{ \begin{array}{l} \text{fuī -} \\ \text{fuistī} \\ \text{fuit} \end{array} \right\}$	avusem de gând să laud, etc.	$\left\{ \begin{array}{l} \text{laudātūrus-} \\ \text{a-um} \end{array} \right\}$	$\left\{ \begin{array}{l} \text{fuerim} \\ \text{fueris} \\ \text{fuerit} \end{array} \right\}$	să fi avut de gând să laud, etc.	
Plur.		$\left\{ \begin{array}{l} \text{laudātūrī-ae-a} \\ \text{fuimus} \\ \text{fuistis} \\ \text{fuērunt} \end{array} \right\}$	$\left\{ \begin{array}{l} \text{fuerimus} \\ \text{fueritis} \\ \text{fuerint} \end{array} \right\}$		$\left\{ \begin{array}{l} \text{laudātūrī-} \\ \text{ae-a} \end{array} \right\}$	$\left\{ \begin{array}{l} \text{fuerimus} \\ \text{fueritis} \\ \text{fuerint} \end{array} \right\}$	

Plusquam perfectum.

Sing.	$\left\{ \begin{array}{l} \text{fueram} \\ \text{fuerās} \\ \text{fuerat} \end{array} \right.$	avusesem de gānd sā laud, etc.	$\left\{ \begin{array}{l} \text{fuissem} \\ \text{fuissēs} \\ \text{fuisset} \end{array} \right.$	aș fi avut de gānd sā laud, etc.
<i>laudātūrus</i>				
-a-um				
Plur.	$\left\{ \begin{array}{l} \text{fuerāmus} \\ \text{fuerātis} \\ \text{fuerant} \end{array} \right.$		$\left\{ \begin{array}{l} \text{laudātūrī} \\ \text{-ae-a} \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} \text{fuissēmus} \\ \text{fuissētis} \\ \text{fuissent} \end{array} \right.$
<i>laudātūrī-ae-a</i>				

Futūrum exactum.

Nu este,

I N F I N I T E

Praesens.	Sing. <i>laudātūrum</i>	} esse — că am de gând să laud, etc.
	-am-um	
Plur. <i>laudātūrōs</i>		
	-ās-a	

Nu este.

P e r f e c t u m.

Sing.	laudandus	{ fuī a trebuit să fiu lădat, etc.	laudandus	{ fuerim să fie tre- buit să
	-a-um	{ fuisti fuit	-a-um	{ fueris fuerit fiu lă- dat, etc.
Plur.	laudandī	{ fuimus fuistis	laudandī	{ fuerimus -ae-a fueritis
	-ae-a	{ fuērunt		{ fuerint

Plusquam perfectum.

Sing.	fuera m	trebuie	laudandus	fui sem
	fuer ās	să fiu lău-	-a-um	fui sēs
	-a-um	dat, etc.		fui set
Plur.	fuer āmus		laudandī	fui sēmus
	fuer ātis		-ae-a	fui sētis
	-ae-a			fui ssent

F u t ū r u m e x a c t u m.

Nu este.

T I V U S.

Praesens. Sing. *laudandum* }
 -am-um } **esse** - că trebuie să fiu
 Plur. *laudandōs* }
 -ās-a } lăudat, etc.

Perfectum. Sing. *laudātūrum* }
 -*am-um* } *fuisse* - că am avut
 Plur. *laudātūrōs* }
 -*ās-a* } de gând să laud, etc.

(Notă. După această normă se formează perifrastica și

Verbele în -iō dela

§ 77.

Următoarele verbe de conjugarea a treia :

1. *aspiciō-3, spexī-ctum* — privesc,
capiō-3, cēpī, captum — prind, apuc,
cupiō-3, cupīuī-ītum — poftesc,
faciō-3, fēcī, factum — fac,
fodiō-3, fōdī, fossum — sap,
fugiō-3, fūgī, fugitum fug,
iaciō-3, iēcī, iactum — arunc,
illiciō-3, lexī-lectum — ademenesc.

pariō-3, peperī, partum — a da naștere,
rapiō-3, rapuī, raptum — a răpi,
sapiō-3, sapīuī — a avea ceva gust ; a fi cuminte.

1. Următoarele deponente :

gradior-3, gressus — a păși,
moriō-3, mortuus — a muri.

CAP. XI. Verbele

sunt urmă-

§

1. *possum, posse, potuī* — a putea (din *pot-sum* — *potis-sum*). Se conjugă ca *sum*, numai cât : 1. *t.* din silaba *pot*, înaintea lui *s* se asimilează ; 2. infinitivul *pot-esse* și for-

Perfectum. Sing. *laudandum* }
 -*am-um* } *fuisse* — că a trebuit
 Plur. *laudandōs* }
 -*ās-a* } să fiu lădat, etc.

la verbele de conjug. 2, 3 și 4).

conjugarea a treia.

patior-3, passus — a suferi, — și compusele lor, înaintea sufixei primesc un *i* (scurt), dar acest *i* înaintea sufixelor, cari se încep cu *i* sau *e* scurt, se pierde.

Prin urmare se conjugă, spre pildă :

capiō, *capimus,* *capi-or,* *capi-mur,*
cap(i)-is, *cap-itis,* *cap(i)-eris,* *capi-minī,*
cap(i)-it, *capi-unt,* *cap(i)-itur,* *capi-unlur,* etc.

La aceste verbe se alătură și *orior-4 ortus sum* — mă scol, îmi trag originea, în următoarele forme de conjugare :

prezent indicativ :		imperativ prezent :
<i>orior</i>	<i>ori-mur</i>	<i>or-ere</i>
<i>or-eris</i>	<i>ori-minī</i>	<i>ori-minī</i>
<i>or-ilur</i>	<i>ori-unlur</i>	

și imperativ futur :

or-itor
or-itor

neregulate (verba anōmala).

toarele :

78.

mele derivate din el se prescurtează : *posse* ; 3 în formele de prefect *f* cade : *potuī, potueram*. Deci :

Indicātivus

Coniunctivus

Praesens.

possum

possim

potes

possis

potest

possit

possumus

possimus

potestis

possitis

possunt

possint

Imperfectum.

poteram

possem

poterās

possēs

poterat, etc.

posset, etc.

Futurum.

poterō

Nu are.

poteris

poterit, etc.

Perfectum.

potuī

potuerim

potuistī

potueris

potuit, etc.

potuerit, etc.

Plusquamperfectum.

potueram

potuissem

potuerās, etc.

potuissēs, etc.

Futurum exactum.

potuerō

Nu este.

potueris, etc.

Infinitivus.

Praesens.

posse

Perfectum.

potuisse

Imperativ, participiu, gerundiu și supin nu are.

2. *Edō, edere, ēdī, ēsum* — a mânca, — și compusul *comedō 3, ēdī-ēsum* — a mânca (de tot). —

Se conjugă regulat în activul și pasivul întreg, dar paralel cu formele regulate are și unele contrase, întrucât aceste forme ale lui *sum*, cari se încep cu *es* se substituie și la *edō* (însă cu vocala *e* lungită). Deci :

Indicativus.

Coniunctivus.

Praesens.

edō

edam

edis și ēs

edas etc.

edit si ēst

edimus

editis și ēstis

edunt

Imperfectum.

edēham

ederem, ēssem

edēbas etc.

ederēs, ēssēs, etc.

Celelalte forme în *ind.* și *coniunct.* sunt numai cele regulate.

Imperativus.

Infinitivus

Praesens.

ede și ēs

edere și ēsse

edite si ēste

Futurum.

editō și ēstō

editō și ēstō

editōte și ēstōte

Regulat.

eduntō.

Dintre formele scurte ale pasivului întâlnim numai pe : *ēslur* (— editur) și *ēssēlur* (ederetur) ; celelalte se formează regulat.

3. *Ferō, ferre, lātum* — a duce. In pasiv: *feror, ferrī* (în loc de *fererī*) *lātus sum*. Iregularitățile lui sunt:
1. Vocala *i* din sufixe, înainte de *s* și *t* se pierde. 2. Vocala *e* finală din praesens imperāt. act. se suprimă. Conjugarea:

Activ

Pasiv

Ind. Praesens.

Ferō, fers, fert, ferimus, fertis, ferunt,
feror, ferris, fertur, ferimur, ferriminī, feruntur.

Coniunct. Imperfectum.

ferrem, ferrēs, ferret, ferrer, ferrēris, ferrētur, ferrēmus, ferrētis, ferrēmur, ferrēminī, ferrent, ferrentur.

Imperāt. Praesens.

fer, ferte. ferre, feriminī.

Imperāt. Futūrum.

fertō, fertō, fertor, fertor, fertōte, feruntō. — feruntor.

Inf. Praesens.

ferre, ferrī,

Celelalte forme sunt regulate.

Tot ca *ferō* se conjugă în perf. și supin: *tollo, tollere, sustulī, sublātum* — ridic, depărtiez din cale.

Nota: Ca *ferō* mai formează prezentul imperativ (fără *e*) încă trei verbe de conjugarea a treia:

dicō imp. praes. *dic*
ducō " " *duc*
faciō " " *fac*

§ 81.

4. *Volō, velle, voluī* — voiesc, *nōlō, nōlle, nōluī* — nu voiesc, *mālō* (magis+volō) *mälle, māluī* — mai voiesc, prefer. Conjugarea:

Indicativus

Coniunctivus

Praesens.

<i>volō</i>	<i>nōlō,</i>	<i>mālō</i>	<i>velim, nōlim, mālīm,</i>
<i>vīs,</i>	<i>nōn vīs,</i>	<i>māvīs,</i>	<i>velīs nōlīs, mālīs,</i>
<i>vult,</i>	<i>nōn vult,</i>	<i>māvult,</i>	<i>velit etc. etc.</i>
<i>volumus, nolumus,</i>	<i>nōlolumus,</i>	<i>mālolumus,</i>	<i>velīmus,</i>
<i>vultis nōn vultis</i>	<i>nōn vultis</i>	<i>māvultis,</i>	<i>velītis,</i>
<i>volunt nōlunt</i>	<i>nōlunt</i>	<i>mālunt</i>	<i>velint</i>

Imperfectum.

<i>volēbam, nōlēbam, mālēbam, vellem, nollem, mallem</i>
<i>volēbas, nōlēbas, mālēbas, vellēs, nollēs, mallēs,</i>
<i>etc. etc. etc. etc. etc. etc.</i>

Futūrum.

<i>volam, — —</i>	Nu este.
<i>volēs, nōlēș, mālēs,</i>	
<i>etc. etc. etc.</i>	

Perfectum.

Regulat.

Regulat.

Plusquam perfectum.

Regulat.

Regulat.

Futūrum exactum.

Regulat,

Nu este.

1. Imperativus.

2. Infinitivus.

Praesens.

Praesens.

(nu are) *nōlī.* (nu are)
— *nōlīte,* —

velle, nōlle, mälle,
Perfectum.

Futūrum

voluisse, nōluisse, māluisse

(nu are), *nōlītō,* (nu are)
— *nōlītōte* —
— *nōluntō* —

3. Participium.

Praesens.

volens, nōlens, (nu are)

5. *Eō, Tre, Tvī, itum* — merg. — Iregularitățile :

1. Înainte de *a, o* și *u* stă *e* (nu *i*, care ar trebui să fie la conjugarea a 4-a). 2. Imperfectul e *ībam* (în loc de *īēbam*). 3. Futurum e *ībō* (în loc de *iam*). 4. În participiul activ și pasiv silaba *ent* și *end* se preface *unt* și *und*. 5. În formele perfectului *v* de regulă se suprimă, iar *ii* înainte de *s* se contrag. În 7. Conjugarea :

Indicātivus.

Coniunctivus.

Praesens.

eō, īs, it

eam, eās, eat,

īmus ītis, eunt

eāmus, eātis, eant.

Imperfectum.

ībam. ībās, ībat,

īrem, īrēs, etc.

ībāmus, ībātis, ibant

Futurum.

ībō, ībis, ībit,

ītūrus-a-um sim, sīs, sit,

ībimus, ībitis, ibunt

sau *essem, esses, esset, etc.*

Perfectum.

īī

(īvī)

īerim

(īverim)

īstī

(īvisī)

īeris

(īveris)

īit

(īvit)

etc.

īimus

(īvimus)

īstīs

(īvisīs)

īerunt

(īvērunt)

Plusquam perfectum.

īeram

(īveram)

īssem

(īvissem)

īerās

(īverās), etc.

īssēs

(īwissēs) etc.

Futurum exactum.

īerō, īeris, īerit, etc.

Nu are.

sau : *īverō, īveris, etc.*

Imperātivus.

Participium.

Praesens.

ī, īte

iens, euntis.

Futurum.

ītō, itō,

itūrus-a-um

ītōte, euntō,

(pasiv : *eundus-a-um*, numai la generalizare).

Infinitivus.

Gerundium.

Praesens: Tre

eundī, eundō,

Perfectum: īsse, sau tvisse (ad) eundum, eundō,

Futurum: itūrum-am-um esse, Supinum.

itūrōs-ās-a esse. itum, itū.

Pasivul îl formează regulat din formele activului, însă, — fiind verb intransitiv —, numai în *pers. 3 sing.* (ca generalizare), adică impersonal.

Eō are multe compuse cu prepoziții, dintre cari cele cu înțelesul transitiv au pasivul întreg. Conjugarea lor e la fel cu a lui *eō*, numai în formele perfectului au numai formele contrase (adecă *v* se suprimă). (Nota : *ambīō, -tre, -tvī, -itum* — merg în jur, umblu după oficiu (corteșesc); se conjugă regulat ca *audiō*).

(Substantivul ; *ambitus-ūs* — uneltire ; sferă de competență (raion), corteșire. Tot de aici se derivă și substantivul *ambitō-nis*).

§ 83.

6. *Queō, quīre- quīvī, (quiltum)* — pot, și *nequeō, nequīre, nequīvī, (nequitum)* — nu pot ; se conjugă la fel cu *eō*. Conjugarea lor se poate forma întreagă, dar la autori găsim numai puține forme. Dintre formele pasivului întâlnim numai *quītur* și *nequītur* ; (apoi *quīta est* și *nequītum est*, cari se construiesc numai cu infinitiv pasiv). Ex. *Figūra in tenebrīs noscī nōn quīta est.* - Figura nu se poate cunoaște (deșlusi) în întunec.

§ 84.

7. *Fīō, fierī, factus sum* - devin, mă fac ceva. Conjugarea e regulată (după conj. 4-a), astfel că formele tulpinei prezentului și infinitivului se formează după conjugarea activă, iar ale perfectului (*factus sum*) după conj. pasivă.

În prezent inf. și impf. conj. *i* se scurtează și după el se intercalează un *e* scurt. Conjugarea :

Indicativus.

Coniunctivus.

Praesens.

fīō, fīs, fīt,
— — *fiunt.*

fīam, fīās, fīat,
fīāmus, fīātis, fīant.

Imperfectum.

fīēbam, fīēbās, fīēbat, *fierem, fierēs, fieret,*
fīēbāmus, fīēbātis, fīēbant. *fierēmus, fierētis, fierent.*

Futurum.

fīam, fīēs, fīet, etc. Nu are; (e suplinut prin
futūrus-a-um sim sau *essem*).

Imperativus. *Praesens:* *fī.*

Futurum: Nu are.

Infinitivus. *Praesens:* *fieri.*

Perfectum: *factum am-um ēsse.*

Futurum: Suplinut prin *futurum-am-um*
esse sau *fore.*

Participium. *Perfectum:* *factus-a-um,*

Futurum: (E suplinut prin *futūrus,-a,-um*)
și: *faciendus,-a,-um.*

Fīō totodată e și pasivul lui *faciō*; prin urmare *faciō* nici nu are alt pasiv.

Propriu zis din *faciō* în pasiv se formează numai gerundivul *faciendus-a-um.*

Faciō în activ are mai multe compuse cu prepoziții (și un verb compus cu *re*: *reficiō*) al căror activ e *ficiō*, iar pasiv, — *ficior*. De ex. *perficiō*. pass.: *perficior*. Celelalte compuse (nu cu prepoziții) fac pasivul cu *fīō*. De ex.: *calefaciō*, pas. *calefīō*; *labefaciō*, pas. *labefīō*.

CAP. XII. Verbele defective (*verba defectiva*)

§ 85.

Sunt unele verbe, cărora le lipsesc mai multe forme de seamă. Aceste verbe sunt - *coepī-coepisse* — am început. Are numai formele perfectului (și *futūrum part. act.*).

Tot astfel de forme de perfect sunt și:

meminī, meminisse îmi aduc aminte,
nōvī-isse cunosc, știu,
ōdī-isse urăsc. Aceste trei au înțeles de prezent;
(Timpurile trecute le suplinește plusquamperfectul, iar viitorul îl suplinește *futūrum exactum*).

a) *Coepī* — am început. — Conjugarea:

Indicativus.

Coniunctivus.

Perfectum: *coepī, coepistī* etc. *coeperim, coeperis*, etc.
Plusquamperf.: *coeperam, coeperās*, etc. *coepissem, -ēs, -et*,
Futurum exact.: *coeperō,-is*, etc. Nu are.

Participium.

Futurum act. *Perfectum pass.*

coeptūrus-a-um *coeptus-a-um*

Infinitivus. *Perfectum:* *coepisse.*

§ 86.

b) *Meminī-isse* — îmi aduc aminte. Conjugarea:

Indicativus.

Coniunctivus.

Perfectum: *meminī, meministī* etc. *meminērim, -is*, etc.
Plusquamperf.: *meminēram, -ās*, etc. *meminissem, -es*, etc.
Futurum exact.: *meminēro,-is*, etc. — —

Imperativus: *mementō* adă-ți aminte,
mementōte aduceți-vă aminte.

§ 87.

c) *Nōvī-isse* — cunosc, știu. — Conjugarea :

Indicātivus. *Coniunctivus.*

Perfectum: *nōvī, nōvisī, (nōsī), nōvit, nōverim, (nōrim), nōvimus, nōvistis, (nōstis), nōveris, (nōris), etc. nōvērunt, (nōrunt).*

Plusquamperf.

nōveram, (nōram), nōverās, etc. nōvissem (nōssem), ēs, etc.

Futūrum exact.:

nōverō, nōveris, etc. Nu are.

Infīnītivus: nōvisse, (nōsse).

§ 88.

d) *Odī, ōdisse*, — urăsc. — Conjugarea :

Indicātivus. *Coniunctivus.*

Perfectum: *ōdī, -isī, -it, etc. ōderim, -is, -it, etc.*
Plusquamperf.: *ōderam, -ās, -at, etc. ōdissem, -ēs, -et, etc.*
Futūrum exact.: *oderō, -is, -it, etc.* Nu are.

Infīnītivus: ōdisse.

(*Exōsus*, dela *exōdī*; *perōsus*, dela *perōdī*, sunt participii perf. pas., dar înțelesul lor de mai multe ori e activ — foarte urând, cel ce foarte urăște.

Futūr. part. act.: *ōsūrus* — cel ce va urî.

§ 89.

2. *Alō* — zic, afirm; *inquam* — zic; *fārī* (mai mult poetic) — a vorbi. (*Inquam* se folosește în *ōrālīo recta*, intercalat, — iar *āiō* mai de multe ori în *ōrāl. obliqua*).

a) *Alō* — Conjugarea :

Indicātivus. *Coniunctivus.*

Praesens: *āiō, ais, ait, āiunt.* — *aiat* —.
Imperfectum: *āiēbam, ās, at.* Nu are.
Perfectum: — — *ait.* Nu are.

(*Aisne*, sau (prescurtat) *ain'* — zici tu? crezi? —

Alens — *afirmativ* (înțeles de adjectiv). *Responsum alens* — răspuns afirmativ.

§ 90.

b) *inquam*. — Conjugarea: (Nu are Coniunctiv).

Indicātivus.

Praesens: Imperfectum.
inquam, -is, -it, — — inquitēbat. — —
inquimus, — inquit.
Futūrum: Perfectum.
— inquitēs, inquitel. (inquit) -isī, -it. —

§ 91.

c) *Fārī* — a grăi (are și compuse: *affārī, effārī, praefārī, profārī*). Coniunctiv nu are.

Indicātivus.

Praesens: Perfectum.
—, —, fātur, —, —, fantur. fālus est, fālī sunt.
Futūrum: Plusquamperfectum.
fābor, —, —, —, fālus eram, fālus erat.
Imperātivus: fāre — vorbește! Infīnīt.: fārī.

Participium:

Praes.: *fans-ntis*. Perf.: *fālus*. Futūrum pass.: *fandus*.
Gerundium: Fandī și fandō (abl.). De ex.: fandō audīvī
— (acest lucru) l-am prins din auzite.

Supinium. Fālū.

§ 92.

3. a) *Age* — haide! dă'nainte! Plur. — *agile*.

b) *Apage* (plur. *apagēte*) — du-te! piei din ochi-mi! (*apage istum hominem* — să piară acestom din ochi-mi!).

c) Salutările: *Salvē* — fii salutat! Bine ai venit! Bun întâlnit! — *Avē* — tot ca *salvē*, dar mai politicos; către persoane mai înalte, (pe când *salvē* e mai intim). *Valē* — rămăi cu bine! Adio! Odihnește-te în pace!

Aceste verbe au numai câteva forme.

Futūr. indic. : salvēbis ! valēbis ! (înțeles de imperativ).

Imperātivus : avē și avētō ; salvē și salvētō ; valē, avēte salvēte valēte.

Infīnītivus : avēre, — salvēre, — valēre. — Infinitivul îl întâlnim numai în legătură cu *iubeō*. Ex. : *valēre tē iubeō* — îți doresc tot binele.

d) *Cedo !* — dă-mi încoaci ! *Cedo dextram* — dă-mi încoaci dreapta ta ! *Cedo quid faciam* — ei ! ce să fac ? Plural : *cette* (în loc de *cedite*).

e) *Quaesō* — rogu-te, rogu-vă, — și *quaesumus* — rugămu-te, rugămu-vă ! *Quid, quaesō, dīcam ?* — Rogu-te, ce să spun ?

f) *Forem* — așa fi. Formele lui : *Impf. coniunct. : forem, forēs, foret, și forent. Infīnīt. : fore — furūrum-am-um esse futurōs-ās-a esse.*

CAP. XIII. Verbele impersonale (verba impersonalia).

§ 93.

Sunt acele verbe, cari se folosesc numai în persoana 3-a sing. în indicat., și coniunct., apoi în infin., (celelalte moduri nu se folosesc). La aceste verbe înțelegem un subiect precis, dar neindicat ; (la unele putem presupune subiectul, care e substantivul format din aceeași tulpină, din care e format verbul). La aceste verbe aparțin :

1. Verbele, cari exprimă fenomene naturale :

<i>pluit</i>	plouă	<i>ningit</i>	ninge
<i>fulgurat</i>	fulgeră	<i>grandinat</i>	bate grindina
<i>tonat</i>	tună	<i>illūcescit</i>	se luminează (de ziuă)
<i>fulminat</i>	trăsnește	perf. <i>illuxit</i> .	

(ad)-*vesperāscit* — se înserează, perf. *advesperāvit*.

§ 94.

2. La generalizare, unde adecă se înțelege ca subiect: oamenii, lumea, soldații, etc., se întrebuințează pers. 3-a sing. pasiv, mai ales dela verbe intransitive. Ex. :

concurritur (perf. *concursum est*) — aleargă la un loc,
congregatur (perf. *congregatum est*) — se adună,
pugnatur (perf. *pugnatum est*) se luptă,
vivitur — se trăește ; *vincendum est* — trebuie să învingem,
moriendum est — trebuie să murim, etc. (să învingă)

§ 95.

3. Unele verbe pe lângă întrebuințarea personală se întrebuințează și în mod impersonal.

Mai adeseori întâlnim următoarele verbe :

<i>contingit</i>	} se întâmplă,	<i>appāret</i>	} e evident, clar,
<i>incidit</i>		<i>liquet</i>	
<i>accidit</i>		<i>patet</i>	
<i>evenit,</i>		<i>constat</i> — e cert,	
<i>fit</i>	} se cade	<i>restat</i>	} (mai) rămâne,
<i>convenit</i>		<i>superest</i>	

[*convenit* inter aliquos — (oarecari oameni) cad de acord],
condūcit — e de folos, *luvat* — îmi place, aflu de bine,
expedit — e de folos.

§ 96.

4. Unele grupuri de verbe impersonale aici numai le atingem, iar mai de aproape ne vom ocupa cu ele în sintaxă.

a) Grupul : *piget* (me alicuius rei) — mi-e sălă, sunt desgustat de ceva,

pudet „ „ „ — mi-e rușine de ceva,
 apoi : *poenitet, taedet, miseret.*

b) *decet* (mē) — se cuvine, *dēdecet* (mē) — nu se cuvine,

c) <i>fallit</i> (mē)	} îmi scapă din vedere.
<i>fugit</i> „	
<i>praeterit</i> „	

d) *interest* } e de interes.
rēfert }

§ 97.

5. Verbe cari se folosesc numai impersonal:

libet, sau *lubet* (*mihi*) — e cu plăcere,
licet, *licēre*, *licuit* „ — e permis,
oportet, *oportēre*, *oportuit*, — e nevoie, trebuie.

CAP. XIV. VERBELE FORMATE DIN ALTE VERBE.

§ 98.

1. Verbele frecventative (*verba frequentativa*).

Sunt verbe, cari arată repețirea deasă a unei lucrări, sau lucrare întințită. Toate se țin de conj. 1. Se formează:

a) Din verbe de conjugarea 1., astfel, că supinul *ālum* îl schimbăm în *itō-itāre*. De ex.:

din *clāmō-1*: *clāmitō-āre* — strig (de repețite ori).

„ *volō-1*: *volitō-āre* — sbor încoace și încolo.

b) Din verbe de conjugarea 2., și 3., astfel, că supinul *um* îl schimbă în *ō* (sau și *itō*). — Unele adaug sufixa frecventativă dedublată.

din *habēō-2*: *habitō 1* — locuiesc,

„ *haerēō-2*: *haesitō 1* — eziț, stau în cumpănă,

„ *pellō-3*: *pulsō-1* bat (la ușă),

„ *dīcō-3*: *diclō 1*; *diclitō 1*- zic mereu, afirm de multe ori,

„ *canō-3*: *cantō 1* — cânt de repețite ori.

c) Din verbe de conjugarea 4., sunt numai două frecventative:

din *saliō-4*: *sallō 1* — joc

„ *dormiō-4*: *dormitō 1* — dormitez.

d) Verbe frecventative deponente:

din *amplector 3*: *amplexor-1* — a îmbrățișa,

„ *sequor-3*: *sector-1* — a urmări mereu.

Aici se adaugă și verbul activ din *sciō 4*: *sciscilor-1* — a știri.

§ 99.

2. Verbele inchoative (*verba inchoativa*).

Inseamnă începerea unei lucrări și se țin toate de conjugarea 3. Aproape toate nu au supin.

Sufixa lor e — *scō*. Se formează adăugându-se:

a) la verbele de conj. 1: *ascō-3*. De ex.: *invelescō-3* — îmbătrânesc.

b) la verbele de conj. 2: *escō-3* De ex.: *erubescō-3* — (mă) înroșesc.

c) la verbele de conj. 3. și 4: *iscō*. De ex.: *resipiscō-3* — (re + *sapiō*) a-și veni în fire; a-și reveni în, ori din leșin; *contremiscō-3* — a se cutremura: *obdormiscō-3* — a adormi.

§ 100.

3. Verbele diminutive (*verba diminutiva*).

Se termină în *illō* și se țin de conjug. 1. Inseamnă o lucrare neînsemnată, superficială. De ex.: *conscribillō-1* — mângălesc, *cantitillō-1* — fredonez.

§ 101.

4. Verbele desiderative (*verba desiderativa*).

Se țin toate de conjug. 4., și se formează din supin, prefăcând pe *un* al supinului în *uriō-4*, fără perf. și supin. Inseamnă o pregătire, o tendință, o înclinare. De ex.: *parluriō-4* (— din *pariō-3*, *peperi*, *partum*); *ēsuriō-4* (din *edō-3*, *ēdī*, *ēsum*); *scaluriō-4* (din *scaleō-2*).

PARTEA III.

S I N T A X A.

SECȚIUNEA ÎNTÂIA.

SINTAXA PROPOZIȚIEI.

CAP. I. Acordul părților din propoziție.

§ 102.

1. *Subiectul* unei propoziții se exprimă : printr'un substantiv, sau orice altă parte de vorbire luată ca substantiv.

§ 103.

2. *Predicatul* se exprimă de regulă printr'un verb, dar se mai poate exprima :

a) Printr'un substantiv. Ex. : Invățătura e *comoară*. (Predicat substantival).

b) Printr'un adjectiv. — Ori ce început e *greu*. (Pred. adject.)

c) Printr'un pronume. — Kogălniceanu nu e *oricine*. (Predicat pronominal).

d) Printr'un numeral. — Erau *trei* sărmanii : *doi* copii și-o mamă. (Predicat numeral).

§ 104.

3. În fiecare propoziție predicatul totdeauna se concordă cu subiectul în număr și persoană, (dacă se poate :

și în gen). Ex.: *Experientia docet.* (Pățania îl învață pe om). *Virtus manet, divitiae pereunt.* (Virtutea dăinuiește, bogăția pierе). *Tu doces, nos discimus.* (Tu ne înveți, noi învățăm). *Trecenti sex Fabii interfecti sunt.* (Treisute șase Fabii au fost uciși).

a) Predicatul substantival deasemenea se concordă cu subiectul în număr (și gen, dacă e un substantivum mobile). Ex.: *Usus est optimus magister.* (Experiența e cel mai bun maestru). *Aquila est regina avium.* (Vulturul e regele paserilor).

b) Predicatul adjectival se concordă cu subiectul în gen și număr. Ex.: *Animus est immortalis, corpus est mortale.* (Sufletul e nemuritor, corpul e muritor). *Divitiae sunt incertae.* (Bogăția e nesigură).

c) Predicatul pronominal deasemenea se concordă cu subiectul în gen și număr. Ex.: *Tu non es ille* (— *frater tuus*). (Tu nu ești acela — fratele tău).

d) Predicatul numeral deasemenea se concordă cu subiectul în gen și număr.

Observarea 1. Dacă subiectul e pronume personal, în latinește numai atunci îl punem, când voim să arătăm o accentuare. Ex.: *Ego credo, tu dubitas.* (Eu cred, tu te îndoiеști).

Observarea 2. Uneori, mai cu seamă în proverbe, maxime etc., verbul ajutător *est* sau *sunt* se omite. Ex.: *Quot capita, tot sententiae.* (Câte capete, atâtea păreri).

§ 105.

3. De multe ori (mai cu seamă la istoricii latini) predicatul nu se concordă cu forma subiectului, ci cu înțelesul lui. Această construcție se numește: *constructio ad sensum*. O întâlnim mai cu seamă: a) Lângă substantivele colective predicatul stă în plural. Ex.: *Multitudo hominum concurrunt* (sau *concurrunt*). (O mulțime de oameni a alergat la un loc). b) Lângă *milia* și *capita* predicatul stă în plural, de regulă genul masculin. Ex.: *Sex milia hostium caesi sunt.* (Șase mii de dușmani a fost uciși).

§ 106.

4. Predicatul, care se referă la mai multe subiecte, stă în plural. Ex.: *Romulus et Remus Romam condiderunt.* (Romulus și Remus au întemeiat Roma). Dacă subiectele sunt pronume personale (mai multe), predicatul stă în plural și anume: în persoana 1., dacă între pronume se află unul de pers. 1.; în pers. 2., când între pronume se află unul de pers. 2., fără ca să fie vr'unul de pers. 1.; în persoana 3., dacă nu se află nici un pronume de persoana 1., sau 2. Ex.: *Si tu et mater tua valetis bene est; ego et pater tuus valemus.* (Dacă tu și mama ta sunteți sănătoși, e bine; eu și tatăl tău suntem sănătoși).

§ 107.

5. Dacă subiectele sunt nume de persoane, sau ființe de acelaș gen, predicatul adjectival se pune în genul comun, iar dacă sunt de genuri diferite, stă în genul masculin, plural. Ex.: *Iuno et Minerva Troianis inimicae erant.* (Iuno și Minerva erau dușmane Troianilor). *Pater mihi et mater mortui sunt.* (Tatăl meu și mama mea mi-au murit).

§ 108.

6. Dacă predicatul e înainte, sau în mijloc, atunci se concordă cu cel mai apropiat subiect; tot așa dacă subiectele sunt legate cu conjuncțiuni simple (et, atque, que). Ex.: *Homerus fuit et Hesiodus ante Romam conditam.* (Homerus și Hesiodus au fost înainte de întemeierea Romei). *Et proavus L. Murenae et avus praetor fuit.* (Și strămoșul lui L. Murena și moșul său au fost pretori).

§ 109.

Dacă subiectele sunt nume de lucruri de gen diferit, predicatul se pune în plural, în genul neutru. Dacă sunt de acelaș gen, predicatul se poate pune în genul comun, sau în neutru. Ex.: *Honores et victoriae fortuita sunt.* (Onorurile și biruințele sunt întâmplătoare). *Stultitia et temeritas et intemperantia fugienda sunt.* (Prostia, îndrăzneala și ne-

cumpătul trebuesc înconjurate). Iustitia et amicitia per se ipsas expetendae sunt. (Dreptatea și prietenia sunt de dorit pentru ele însăși).

Obs. Dacă două subiecte din propoziție formează un întreg, (o noțiune), predicatul se pune în singular. Ex.: Senatus populusque Romanus decrevit. (Senatul și poporul roman au hotărât). Religio et fides anteponatur amicitiae. (Cultul divin și credința trebuiesc puse înaintea prieteniei).

§ 110.

8. Atributul se concordă cu substantivul, pe care-l determină, în gen, număr și caz (în genere, numero, casu); la mai multe substantive sau se concordă cu cel mai apropiat, sau — afirmând — îl punem înaintea fiecărui substantiv. Ex.: Mala societas depravat bonos mores. (Societatea cea rea strică moravurile cele bune). Hominis utilitati agri omnes et maria parent (omnia maria). (Folosinții omului se acomodează toți câmpii și mările).

Tot regula aceasta se aplică și când atributul e pronume, numeral sau participiu. Ex.: Duas aures habemus et unum os. (Avem două urechi și numai o gură). Hi viri doctissimi sunt. (Acești bărbați sunt foarte învățați). Aposiția se concordă cu substantivul său în caz, număr și gen. Ex.: M. Tullius Cicero, clarissimus orator Romanorum, ab Antonio occisus est. (M. T. Cicero, cel mai renumit orator al Romanilor, a fost ucis de Antoniu.)

UZUL CAZURILOR.

CAP. II. Nominativul.

§ 111.

1. Subiectul unei propozițiuni stă în nominativ, la întrebarea: cine? ce?

2. *Nominativul dublu.* Lângă unele verbe atât subiectul, cât și întregirea predicativă stă în nominativ. Astfel de verbe sunt mai cu seamă: *sum* — sunt; *fio* — devin,

evado — devin, *existo* — exist; *nascor* — mă nasc; *maneo* — rămân; *morior* — mor; *videor* — par; *appareo* — apar. Ex.: Nemo nascitur doctus. (Nimeni nu se naște învățat). Puerorum amicitiae stabiles non manent. (Prieteniiile copiilor nu sunt statornice). Nominativ dublu se mai folosește după verbe pasive ca: *putor*, *habeor*, *existimor* — sunt considerat ca ceva; *creor*, *eligor* — sunt ales ceva; *dicor*, *nominor* — sunt numit ceva; *fio*, *efficior*, *iudicor*, *declaror*, *renuntior*. Ex.: Multi putantur docti, qui non sunt. (Mulți sunt considerați învățați, cari nu sunt). Post Romulum Numa Pompilius rex creatus est. (După Romulus a fost ales rege Numa Pompilius.)

§ 112.

Constructio personalis se folosește după verbele: *videor*, *dicor*, *perhibeor*, *putor*, *habeor*, *existimor*, *censeor*, etc.

Propozițiile secundare subiective dependente de aceste verbe împreună cu verbum regens se construiesc în I. latină în o singură propoziție. Conjuncția română «că» se omite, iar predicatul prop. latine va fi verbum regens, care se concordă cu pronumele personal în persoană și număr (dacă se poate, și în gen); predicatul prop. secundare române se pune în infinitivul corespunzător. Celelalte părți ale propoziției nu suferă nici o schimbare. Ex.: Videris aegrotus esse. (Se pare, că ești bolnav). Videmur aegroti esse. (Părem a fi bolnavi). Tot astfel: Videbaris aegrotus esse. (Se părea, că ești (sau erai) bolnav). Hoc iam renuntiatum esse mihi videtur. (Mi-se pare, că acest lucru mi-s'a mai adus la cunoștință).

§ 13.

Generalizarea. Se folosește așa numita generalizare, când în propoziție subiectul nu e precizat.

Generalizarea se exprimă în limba latină prin:

a) Forma pasivă (adică subiectul suferă lucrarea, pe

care o săvârşesc alţii). Ex.: Rex laudatur — (Regele e lăudat). Laudaris (— Eşti lăudat). Mali laudari non possunt (— Nu se poate, ca cei răi să fie lăudaţi).

b) Indicativ activ sau deponent plural, persoana a treia. Regem laudant [— pe rege îl laudă (oamenii, lumea)].

c) Indicativ activ şi deponent plural pers. 1, dacă vorbitorul se înţelege şi pe sine. Ex.: Quae volumus, credimus libenter. (— Ceeace voim, credem bucuroşi).

d) Conjunctiv activ singular pers. 2, (dar numai despre subiect presupus) dicas, dixeris (— ar zice omul). Memoria minuitur, nisi eam exerceas (— Memoria se micşorează, dacă nu o exercităm). Interrogos me rationem rerum, nihil forte respondeam (— *Să mă întrebi*, sau: dacă m'ai întreba despre rostul lucrurilor, poate că nu ți-aş putea răspunde nimic).

e) Indicativ pasiv singular pers. 3. (la timpurile compuse genul neutru.) Undique concurratur — (Aleargă din toate părţile.) Acriter pugnatum est. (— *S'au luptat cu înverşunare*).

f) Rar: ind. act. pers. 2. sing. — Deum non vides, tamen ut Deum cognoscis ex operibus suis. (Pe Dumnezeu nu-l vezi, totuşi îl cunoşti ca Dumnezeu din lucrurile sale). Si vis pacem, para bellum. (Dacă vrei pace, pregăteşte-te de războiu).

CAP. III. A c u z a t i v u l .

§ 114.

Acuzativul lângă prepoziţii. De ex.: intra moenia — din launtrul zldurilor cetăţii.

2. *Accusativus obiectivus* se foloseşte lângă verbele transitive. Ex.: Deus *mundum* procreavit. (Dumnezeu a creat lumea). Boni cives *bonum regem* amant. (Cetăţenii cei buni iubesc pe regele cel bun). *Obs.* Aceste propoziţiuni uşor se pot transforma în formă pasivă. *Mundus a Deo procreatus est. Bonus rex amatur a bonis civibus.*

§ 115.

Unele verbe în limba română sunt intransitive, în l. latină însă cer acuzativ. Aceste verbe sunt:

iuvo. adiuvo, 1- iuvi-iutum (aliquem). — ajut cuiva, pe cineva,

adulor 1 — mă linguşesc pe lângă cineva,
aequo, adaequo 1-avi-atum — sunt deopotrivă cu cineva,

aemulor 1-atum sum — mă întrec cu cineva,

caveo, 2-vi-cautum — mă păzesc de ceva,

consulo, 3-ui -ltum — cer sfatul cuiva, consult pe cineva,

debeo, 2-ui itum — datorez cuiva ceva, sunt dator cu ceva,

deficit me — îmi lipseşte ceva,

(deficere aliquem — a părăsi pe cineva, a dezerta,

deficere ad hostes — a dezertă la duşmani),

fugio, effugio-3-i-itum — mă scap de ceva, fug de

cineva, înconjur

irrideo, 2 — rîd de cineva, îl rîd pe cineva, ceva,

metuo-3; timeo-ere-ui — mă tem de cineva, de ceva,

manet me — mi-se pregăteşte ceva, mă aşteaptă ceva,

(manet mihi — îmi rămâne),

paro, 1 — mă pregătesc la ceva,

ulciscor-3 — mă răsbun asupra, cuiva (ulciscor aliquem

alicuius rei),

sequor-3 — urmez cuiva, sau pe cineva.

Ex.: Nemo *mortem* effugere potest. (Nimeni nu poate scăpa de moarte). Fortes fortuna adiuvat. (Celor cutezători le ajută şi norocul). Cave canem. (Păzeşte-te de câne).

(*Obs. caveo alicui* — port grija cuiva,

consulo alicui — port grija cuiva,

metuo, timeuo alicui — sunt îngrijorat pentru cineva,

convenit inter aliquos — oarecari (oameni) cad de acord,

convenio aliquem — mă întâlnesc cu cineva; *alicui* — îmi

convine (place) ceva,

cupere aliquid — poftesc ceva, *alicui* — sunt aplecat cuiva,

umblu în voia cuiva.

Ex.: Caveas tibi — Ia seama!

§ 116.

Acuzativ se mai întrebuințează după verbele compuse cu prepozițiile: *circum, per, praeter, trans*. Circumire ten-toria. - (A umblă în jurul corturilor.) Transire Alpes. (A trece Alpii).

Nota: Mai cer acuzativ: *supergredi* — a merge (peste), *supervadere* — a trece (peste) și *praegredi* — A merge pe lângă.

(Mai notăm încă următoarele verbe compuse cu alte prep.):

adire aliquem — a merge la cineva. Adire haereditatem.
aggredi aliquem — a atacă pe cineva. Aggredi hostes.
inire aliquid — a începe ceva. Inire sociatem, consilium.
obire aliquid — a termina, a sfârși ceva. Obire mortem, diem supremum.

subire aliquid — a înfruntă ceva. Subire periculum. (A înfruntă primejdia).

§ 117.

Acuzativ lângă verbele impersonale:

piget me alicuius rei — sunt desgustat, mi-e silă de ceva,
pudet „ „ „ — mi-e rușine de ceva,
paenitet „ „ „ — îmi pare rău, mă căiesc de ceva,
taedet „ „ „ — mi-e urât de ceva,
miseret „ „ „ — compătimesc pe cineva; îmi pare rău.

Persoana, care simțește, stă în acuzativ, iar lucrul, ce-l simțim (cauza sentimentului), în genitiv; iar dacă e verb, sau prop. secundară, se construiește cu infinit. (sau: accusat. cum infinitivo).

Piget me stultitiae meae. — (Sunt desgustat, sau: Mi-e silă de prostia mea). *Taedet me vitae.* — (Sunt lehametit de viață). — *Non me paenitet vixisse.* — (Nu regret, că am trăit).

Miseret me fratrem mortuum esse (acc. c. inf.). — (Imi pare rău, că mi-a murit fratele).

§ 118.

Lângă *decet* — se cuvine, și *dedecet* — nu se cuvine, persoana se pune în acuzativ, iar lucrul în nominativ, sau infinitiv. *Decet me laus.* — (Mi se cuvine laudă). *Adolescentem decet verecundum esse.* — (Se cade, ca omul tânăr să fie rușinos).

Tot construcția lui *decet* și *dedecet* o au și verbele im-personale:

fallit me — mă înșel în ceva,
fugit me } — îmi scapă ceva din vedere,
praeterit me }
iuvat „ — aflu de bine ceva,
delectat „ — îmi face plăcere ceva.

§ 119.

Acuzativul duhlu. Multe verbe transitive cer două a-cuzative. Astfel de verbe sunt, cele cari arată o numire, che-mare, alegere, posesiune, considerare, ca: *puto, habeo, existimo, creo, nomino, eligo, voco, facio, declaro, renun-tio, do, praesto, iudico*. *Romulus Hersiliam uxorem habe-bat.* — (R. avea de soție pe H.).

Romulus urbem e nomine suo *Romam* vocavit. — (R. a numit cetatea Roma după numele său). *Post Romulum populus Numam Pompilium regem* creavit. — (După R. poporul roman a ales rege pe N. P.).

Nota: A încunoștință pe cineva de ceva, se zice: *ali-quem certiore facere de aliqua re* sau *alicuius rei*. *Pa-trem consilii mei certiore feci* (de consilio meo). — (Am încunoștințat pe tatăl meu despre planul meu).

§ 120.

Lângă verbele *doceo* (edocoeo) — învăț și *celo* — tăi-nuiesc, ascund ceva: atât persoana, cât și lucrul stă în a-cuzativ. *Philosophia nos multas res* docuit. — (Filosofia ne-a învățat multe lucruri).

Nota. Se zice: *doceo te Latinam linguam*; tot așa se zice: *doceo te latine loqui* (inf. e aici lucrul). În pasiv lucrul stă în ablativ. *Doctus litteris Graecis* (rar: *litteras Graecas*).

Lângă *posco*, (*reposco*) și *flagito* — cer ceva, lucrul cerut se pune în acuzativ; dacă e pusă persoana dela care cerem, aceasta stă în acuzativ, sau în ablativ cu prepoziția *a* sau *ab*. Așadară: *poscere* sau *flagitare aliquem aliquid*, sau *aliquid ab aliquo*. — Caesar Haeduos frumentum flagitabat. — (Caesar cerea dela Hedui bucatele). Nihil a te posco. (Nu cer nimic dela tine).

Nota 1: postulare — a pretinde, *petere* — a cere, *quaerere* — a întreba; lângă aceste verbe persoana nu se pune în acuzativ, ci în ablativ cu prepoziția *ab*, *ex*, sau *de*. Ex.: *Athenienses a Lacedaemoniis auxilium petierunt*. — (Athenienii au cerut ajutor dela Lacedemonieni). *Amicus ab amico nihil postulabit, nisi quod honestum est*. — (Un prieten nu va cere dela celălalt prieten nimica, decât numai ceeace este onest). *Quaesivi e partre, quid facerem*. — (Am întrebat pe tatăl meu, ce să fac).

Nota 2; Lângă oro și rogo — a se ruga, a cere, se folosesc: 1. Sau două acuzative (persoana și lucrul) 2. Sau acuzativul lucrului și ablativul persoanei. Ex.: *Iugurtha Metellum per legatos pacem oravit*. — (I. a cerut prin soli pace dela M.).

§ 122.

Multe verbe transitive, îndeosebi cari înseamnă întrebare, admoniare, sau exclamare, cer acuzativ dublu: acuzativul persoanei și al lucrului, dacă acest din urmă e neutru unui pronume. Ex.: *Hoc te interrogo*. — (Aceasta te întreb.) *Hoc unum te moneo*. — (Numai la aceasta te îndemn.) De regulă e: *interrogare aliquem de aliqua re*.

(*Nota: Expresii oficiale: Rogare sententiam. Rogatus sententiam*).

Alte expresii:

Dico aliquem - vorbesc de cineva, mă provoc, pomenesc.
Cano aliquem s. aliquid - cânt despre cineva, s. despre ceva.

Hoc unum laetor - numai de aceea mă bucur.

Quid tibi auctor sim? - Ce să te sfătuiesc? Răsp. *Pacis tibi auctor sum*.

Adolescens id aetatis - Tânăr de o așa vârstă.

Doleo aliquid sau *aliqua re* - Mă doare de ceva.

§ 123.

Accusativus extensionis. Extinderea în spațiu și timp (și măsurarea acestora) se exprimă în l. latină cu acuzativ, — la întrebările: cât de departe? — cât de lung? — cât de lat? — cât de înalt? — cât de adânc? — cât de lungă vreme? — cât timp? — Exemple: *Caesar milia passuum decem novem murum, in altitudinem pedum sedecim fossamque perducit*. — (C. face [duce] un zid de 19,000 (mii) de pași și de 16 picioare de înalt, și un șanț). — *Bellum Troianum decem annos fuit* (— a durat). Iar: *decem annis* — 10 ani. (Cu unele întreruperi).

§ 124.

Etatea se exprimă în latinește prin: a) genitiv: *Puer decem annorum* — de 10 ani; b) Acuzativ și natus: *Puer decem annos natus*: născut acum 10 ani; c) Anul, care-l trăește (agens): *Puer decimum annum agens*: — al 10-lea an îl trăește — de 9 ani.

§ 125.

Exclamațiile în l. latină se exprimă prin acuzativ cu interjecțiunea *o*, *heu*, sau și fără acestea. *Heu me miserum*. — O, nenorocitul de mine! (*Obs.* Dacă ne adresăm unei persoane, folosim vocativ fără interjecțiune, sau cu interjecțiunea *heus*. Ex.: *Domine!* — *Heus puer!* Lângă interjecțiunile *vae* și *hei* persoana se pune în dativ. *Vae victis!* — Vai celor învinși! Vai de cei învinși! *Vae tibi ridenti*, quia mox post gaudia flebis. — (Vai de tine, cel ce râzi, pentru că după bucuria ta, acuși vei plânge) *Ecce* și *en*

(— iată), stă cu nominativ, sau acuzativ. De ex.: Ecce homo! En (vobis) iuvenem! Iar O! stă și cu vocativ, (dar și cu acuzativ). Ex.: O, fortunata adulescens, qui tuae virtutis Homerum praeconem inveneris. — (Ce fericit ești, tânărule, când tu pe H. ți l-ai aflat vestitor al vitejiei tale). Notăm aici și amenințarea: *Quos ego!* (se înțelege predicatul: docebo, sau puniam) — Vă dau eu vouă!

§ 126.

Construcția orașelor (și insulelor mai mici): a) La întrebarea: unde, încotro? — *Quo?* toate numirile de orașe stau în acuzativ fără prepoziție. Așadară: *Romam proficisci* — a călători la Roma, *Carthaginem* — la Carthagina, *Delphos* — la Delphi. b) La întrebarea de unde — *Unde?* toate numirile de orașe stau în ablativ fără prepoziție; astfel *Roma* — din, sau: dela Roma; *Babylone* — din Babilon. c) La întrebarea unde — *Ubi?* (starea în loc), numirile de orașe de declinarea 1 și 2, cari au numai singular, stau în vechiul locativ; iar acelea cari au plural, împreună cu toate cele de decl. 3, stau în ablativ fără prepoziție. Astfel: *Romae vivere* — a trăi în Roma; *Corinthe* — în Corint; *Athenis* — în Atena (sau din Atena); *Delphis* — în Delphi (din D.) *Babylone* — în Babilon (din B.). Ex.: Ut Romae consules, sic Carthagine quotannis bini reges creabantur. — (Precum în Roma se alegeau în fiecare an doi consuli, tot astfel în Carthagina doi regi). Talis Romae Fabricius, qualis Athenis Aristides fuit. — (Așa a fost în Roma F., cași A. în Atena). Alexander Magnus Babylone mortuus est. — (A. c. M. a murit în Babilon).

(Nota — 1. Prepoziția *ad* cu *acuzativul* localității înseamnă: apropierea, împrejurimea (în preajmă, lângă). Caesar ad Genavam pervenit. — (C. a sosit la Genova). Unerori se întrebuințează și prep., *apud*. Pugna apud Salamina facta est. — (Lupta s'a dat la S.).

2. Dacă lângă numele vr'unui oraș stau substantivele *urbs*, sau *oppidum*, acestea pot sta:

a) Înaintea numelui de oraș; — și în acest caz *urbs*, sau *oppidum* primesc prepoziția *in*, sau *ex*, iar numele orașului se acomodează de asemenea. Ex.: Ex urbe Corintho. In urbem Romam. In urbe Athenis.

b) După numele orașului, ca apozitie. În acest caz însuș numele orașului urmează construcția orașelor, iar apozitia *urbs*, sau *oppidum* primește prepoziția *ex*, sau mai de multe ori prep., *in*. Cives Romani Neapoli, in celeberrimo oppido, saepe commorabantur. — (Cetățenii romani adesea petreceau în renumitul oraș N.). Archias Antiochiae natus est, celebri quondam urbe et copiosa. — (Archias s'a născut în cetatea odinioară vestită și bogată a Antiohiei). Demaratus Tarquinius confugit, in urbem Etruriae florentissimam. — (Demaratus s'a refugiat la Tarquinii, un oraș foarte înfloritor al Etruriei).

Numele țărilor și numele insulelor mai mari stau cu prepoziții: In Italiam, in Sicilia, e Britannia.

§ 127.

Construcția lui *domus*, *rus*, *humus*.

1. Următoarele două cuvinte: *domus* și *rus*, la întrebarea: încotro? și de unde? urmează construcția orașelor. *Domum* — acasă (spre casă); *domo* — de acasă; *rus* — spre sat (provință); *rure* — din sat. La întrebarea unde? (*ubi?*) se folosește vechiul locativ: *Domi* — acasă (arată stare pe loc). *ruri* — în sat, la țară. Dacă e vorba de mai multe case, atunci: spre casă — *domos*; de acasă — *domibus*. *Domus* își păstrează forma locativului și dacă are ca atribut un genetiv al pronumelui posesiv: *Domi meae* — în casa mea, acasă la mine; tot așa: *tuae, suae, nostrae, vestrae*. *Domi Caesaris* — în casa lui Caesar (mai rar — în domo Caesaris); *domi eius* — în casa lui. Lângă alte attribute stau prepozițiile *in* sau *ex*. — *In illa domo*. *In domum amici*. *Ex domo regia* — dela palatul regal.

2. Tot astfel se întrebuințează locativul *humus*! — la, pe pământ; mai departe locativele *belli* și *militiae* în legătură cu *domi*: *domi militiaeque*, *domi bellicae*. Cicero senex

multum ruri vivebat. — (Cicero la bătrânețe trăia mult la țară). Caesaris virtus domi militiaeque cognita est. (Bărbăția lui C. a fost cunoscută (sau: recunoscută) acasă și în război). In legătură cu *totus* stă *abl.* fără prep. Deci: Tota domo. Tota Roma.

§ 128.

Poezii și scriitorii romani mai târziu au împrumutat dela Greci: *Accusativus Graecus*, sau *limitationis*, sau *respectivus*. Os humerosque deo similis (în loc de *ore humerisque*). Asemenea unui zeu și la chip și la statură). Omnia Mercurio similis vocemque coloremque. (Asemănător întru toate lui M. și la graiu și la făptură).

CAP. IV. Dativul.

Dativul întregeste înțelesul verbelor și a multor adjective, la întrebarea: *cui* ?

§ 129.

Dativus commodi et incommodi. Se folosește:

1. Lângă adjectivele și lângă verbele, cari întregesc predicatul la întrebarea: *cui* ? și arată ceva folositor, plăcut, apt, asemenea, ușor, necesar, prietenos, fidel, etc. și contrarul acestora. Lângă adjectivele: *necessarius* (necesse, opus), *utilis*, *gratus*, *iucundus*, *aptus*, *commodus*, *idoneus*, *fidus*, *aequus*, *aequalis*, *amicus*, *similis*, *notus*, *finitimus*, *facilis*, etc. Lângă verbele: *blandior* — măgulesc, *prosum*, *placeo*, *indulgeo*, *obtempero*, *oboedio*, *pareo*, *fido*, *impero*, *ignosco*, *ministro*, *faveo*, etc. Ex. Mors similis est somno. (Moartea e asemănătoare somnului). Tibi aras, tibi seris. (Ție-ți ari, ție-ți sameni). Apes parent reginae suae. (Albinele se supun reginei lor).

2. La întrebările: pe seama cui? spre folosul, sau paguba cui? se folosește dativ. Non scholae sed vitae discimus. (Nu învățăm în interesul școlii, ci în al vieții). Non nobis solis nati sumus, sed etiam patriae. (Nu ne-am

născut numai pentru noi, ci și pentru țară). *Nota: Dativus ethicus* e un dativ, care nu-și are înțelesul său propriu, ci se pune numai spre a scoate în relief persoana, cu care stă în legătură (pe care lucrarea o atinge plăcut, sau neplăcut). Quid *mihi* lacrimas? — (Ce-mi plângi *aici*?) Quid hoc *sibi* vult? — (Ce vrea să însemneze asta?) Hic tu *mihi* pacis commoda commemoras. — (Tu-mi tot vorbești de bunătațile păcii.) Habeas *tibi*! — (Na-ți-o; Asta-i a ta! Așa-ți trebuie!)

§ 130.

Dativ lângă verbele (cari cer dativ):

<i>immineo</i>	}	ameninț pe cineva,
<i>minor</i>		
<i>invideo</i> , 2, -di -sum	- a pizmuî, a invidia pe cineva,	
<i>irascor</i> , 3, -atus sum	- mă mâniu pe cineva,	
<i>maledico</i> , 3, -xi -ctum	- a batjocori pe cineva, a blăstămă,	
<i>medeor</i> , 2, -ilus sum	- vindec pe cineva,	
<i>nubo</i> , 3, -psi, -plum	- mă mărit după cineva,	
<i>obtreco</i> , 1, -avi -atum	- a vorbi de rău, a insulta pe cineva,	
<i>parco</i> 3, <i>peperci</i> (parsum)	- ciuț pe cineva, sau ceva,	
<i>patrocino</i> 1, -atus sum	- ocrotesc pe cineva,	
<i>persuadeo</i> 2, -si, -sum	- conving, îndemn, înduplec pe cineva,	
<i>provideo</i> 2, <i>prospicio</i> 3	- a grijă de cineva,	
<i>rideo</i> , <i>arrideo</i> 2, -si -sum	- râd cătră cineva,	
<i>studeo</i> 2, -ui	- mă nizuiesc spre ceva,	
<i>succenseo</i> 2, -ui, -sum	- mă aprind pe cineva (de mânie),	
<i>supplico</i> 1, -avi, -atum	- mă rog de cineva,	
<i>vaco</i> 1; -avi, -atum	- dispun de vreme, mă ocup cu ceva.	

Medici medentur morbis. (Medicii vindecă boalele). Venus nupsit Vulcano. (V. s'a măritat după V.). Tempori parce! (Cruță vremea!) Vir probus nemini invidet. (Omul de omenie nu învidiază pe nimeni). *Obs.* Verbele acestea și în pasiv cer dativ, însă atunci verbul se pune în persoana a treia. Persoana, care săvârșește acțiunea, se pune în ablativ cu prepoziția *a* sau *ab*. Alexandro Magno a multis invidebatur. (Alexandru c. M. era pizmuț de mulți).

[Nota:

1. *Vacare aliqua re* — a fi liber, sau scăpat de ceva.
2. *Providere, prospicere aliquid* — a prevedea ceva.
3. *Temperare alicui* — a stăpâna ceva; *temperare aliquid* — a guvernă, a îndreptă, cârmui ceva; *temperare ab aliqua re* — a se reţine, a se conţine dela ceva.
4. *Cupere alicui* — a ascultă de cineva, a umbla în voia cuiva; *cupere aliquid* — a pofti ceva].

§ 131.

Dativ lângă verbele compuse cu prepoziţiile: ad, ante, con, in, inter, ob, post, prae, sub, super. Dacă prepoziţia şi verbul stau în aşa strânsă legătură, încât dau verbului alt înţeles, decât cel original al verbului, atunci se foloseşte dativ; dacă se păstrează atât înţelesul verbului, cât şi al prepoziţiei, se repetă prepoziţia.

Ex.: *praeesse civitati* — a sta în fruntea oraşului (ţării), *collocutioni adsum* — iau parte la convorbire.

Inşă: *incidere in fossam* — a cădea în şanţ, *adsum in senatu* sunt de faţă în senat.

Aristides interfuit pugnae navali apud Salamina. (Aristides a luat parte la lupta navală dela Salamis). Animus praepositus est corpori. (Sufletul e mai pe sus de corp).

[Nota:

Incumbere alicui rei — a se răzimi de ceva, *incumbere ad aliquid* — a-şi pune truda la ceva, *supersedere alicui rei* — a şede deasupra de ceva, *supersedere aliqua re* — a nu socoti ceva).

§ 132.

Două construcţii se folosesc lângă verbele:

<i>aspergo-3</i>	} <i>alicui</i>	} <i>stropesc pe cineva cu ceva</i>
<i>circumdo-1</i>		
<i>circumfundo-3</i>		
<i>dono-1</i>		
<i>exuo-3</i>		
<i>induo-3</i>	} sau:	} <i>înconjur „ „ „ „</i>
	} <i>aliquid</i>	} <i>ud ceva împrejur „ „</i>
	} <i>aliquem</i>	} <i>dăruiesc cuiva ceva</i>
	} <i>aliqua re</i>	} <i>desbrac pe cineva de ceva</i>
		<i>îmbrac „ „ cu „</i>

macto-1 } *alicui* } *jertfesc cuiva ceva*
intercludo-3 } *aliquid, sau:* } *închid pe cineva dela ceva,*
 } *aliquem* } *închid calea cuiva dela ceva:*
 } *aliqua re*

1. Sau obiectul (participant) se pune în dativ şi lucrul în acuzativ, sau obiectul în acuzativ şi lucrul în ablativ. Ex.: Ciceroni populus Romanus immortalitatem donavit. (Poporul roman a dăruit nemurire lui Cicero), sau: Ciceronem populus Romanus immortalitate donavit. (Poporul roman a dăruit pe Cicero cu nemurire). Caesar hostes armis exuit. (Caesar a despoiat pe duşmani de arme). Romulus urbem exaedificatam muris circumdedit. (Romulus a încunjurat cu ziduri cetatea zidită).

§ 133.

Dativus possessivus. Arată, că cineva are sau posedă ceva. Stă lângă verbul ajutător *esse*. Persoana, care are ceva, se pune în dativ. Mihi sunt libri. — Eu am cărţi.

Nota: Expresiunea: Numele meu este N. N. latineşte e: Mihi nomen est N. N. Numele se pune în Nominativ, sau Dativ. Mihi nomen est Petrus sau Petro.

Lângă *nomen dare (indire, imponere)* se foloseşte dativul, sau acuzativul. Parentes ei nomen dederunt Tito, sau Titum. In pasiv: nomen ei datum est Tito, sau Titus.

La cărţi: cuvântul „îtitulat“ latineşte e „*qui (quod) inscribitur*“, sau „*cui inscribitur*“. Ex.: Opus Ciceronis, cui (quod) inscribitur „De officiis“. (Opul lui Cicero întitulat „Datoria“).

Titlul unei lecturi: 1. Dacă e substantiv (cu atribut) latineşte „*de*“ şi *ablativ* Ex.: De Mucio Scaevola.

2. Dacă e propoziţie: 1) latineşte i-se dă forma unei întrebări indirecte (v. § 224). Ex.: Quomodo Achilles fatum effugiturus sit? — (Cum voieste A. să scape de ursita sa?) 2) Sau cu conjuncţia *quod*. Ex.: Quod homo non solum sibi ipsi natus est. — (Omul nu e născut numai pentru sine).

§ 134.

Dativus finalis, arată scopul, pentru care se face lu-

crarea. Stă după verbe: 1. *esse* și *fieri* la întrebarea: spre ce slujește? 2. *Tribuere, vertere, dare, ducere, habere*, când înseamnă: a atribui, a întoarce, a lua drept ceva. 3. *venire, dare, mittere, relinquere*, în înțelesul lor regulat, spre a exprima scopul. Ex.: *Virtus nemini dono datur.* — (Virtutea nu se dă ca dar nimănui). *Tua salus mihi curae est.* — (Binele tău e obiectul griiei mele). Expresiune: *receptui canere* — (a da semnalul de retragere, a sufla retragerea.)

§ 135.

Dativus auctoris, lângă gerundiv; (arată necesitatea). Persoana stă în dativ. Ex.: *Omnibus moriendum est.* — (Toți trebuie, să murim). Sau cu perfect pasiv. *Quidquid in hac causa mihi susceptum est, Quirites, id omne rei publicae causa suscepi.* — (Tot ce am întreprins în această afacere, cetățenilor, am întreprins în interesul țării). *Di relinquiendi, este salutati mihi in omne tempus.* — (Voi, zei, pe cari am să vă părăsesc, fiți salutați din parte-mi pentru totdeauna). Une-ori la poezi și cu prezent ind. pass. *Barbarus hic ego sum, quia non intelligor ulli.* — (Aici sunt numai eu barbar, pentru că nu sunt înțeles de nimeni). *Honesta bonis viris, non occulta quaeruntur.* (Oamenii cei buni caută bucuriile cinstite iar nu cele ascunse.)

CAP. V. Genitivul.

Genitivul răspunde la întrebarea al cui? a cui? ai (ale) cui?

§ 136.

Genitivus subiectivus este acel genitiv care arată o lucrare, săvârșită de posesor. De ex.: *Amor patris* (pater amat). Vedem, că dacă rezolvim în propoziție genitivul «patris» acela devine subiectul propoziției. *Nota*: Cea mai comună formă a genitivului subiectiv e *genitivus possessivus*, care arată în a cui posesiune se află un lucru. Ex.:

Domus Caesaris. Sors hominum. Tot aici amintim și *genitivus auctoris* (sau *originis*). De ex.: *Opera Vergilii. Carmina Horatii. Lac ovium* — (Lapte de oaie).

§ 137.

Genitivus obiectivus. Arată, că posesorul este obiectul unei lucrări. *Amor patriae* — iubirea față de țară, (*patriam* cives amant). *Studium veritatis* — niziunța spre adevăr. *Genitivus obiectivus* are 5 subspecii:

1. *Lângă substantive*, ca: *amor, desiderium, odium, cupiditas, studium*, etc.

2. *Lângă unele adjective*, cari exprimă poftire, niziunță, știință, natură, belșug, etc. Astfel de adjective sunt:

<i>avidus</i> — poftitor	<i>nescius</i> — neștiutor
<i>cupidus</i> — lacom	<i>ignarus</i> — neștiutor
<i>studiosus</i> — niziutor	<i>rudis</i> — nepriceput, neformat
<i>peritus</i> — priceput	<i>memor</i> — cel ce-și aduce aminte
<i>imperilus</i> — nepriceput	<i>immemor</i> — cel ce nu-și aduce aminte
<i>consciis</i> — știutor	
<i>insciis</i> — neștiutor	

Mai departe:

<i>sterilis</i> — neroditor, steril	<i>plenus</i> — plin
de ceva	<i>pauper, inops</i> — sărac
<i>fecundus</i> } fertil, roditor	<i>compos</i> — putincios la ceva
<i>ferax</i> } în ceva	<i>impos</i> — neputincios la ceva
<i>fertilis</i> }	<i>particeps</i> — părtaș

Ex.: *Humana omnia plena sunt errorum.* (Toate lucrurile omenești sunt pline de greșeli). *Omnēs immemorem beneficii oderunt.* (Toți oamenii urăsc pe cel ce nu-și aduce aminte de binefacere).

(*Nota. Refertus* — plin, stă aproape totdeauna cu ablativul. Celelalte adjective, cari exprimă belșug, sau lipsă, pe lângă genitiv, stau uneori și cu ablativul).

3. *In legătură cu participii*. Participium praesens, format din multe verbe transitive, cere genitivul, dacă înseamnă o obicinuință, o însușire. (Adjectivele și participiile de sub p. 2. și 3. își păstrează și gradele de comparație). Ex.: *Amans gloriae* — iubitor de glorie. *Patiens frigoris* —

suferitor de frig, obicinuit cu frigul. *Patiens frigus* — cel ce răbdă frigul (de silă), dar nu e obicinuit. Romani semper appetentes gloriae fuerunt. — (Romanii au fost totdeauna poftitori de glorie). Themistocles erat gloriae amantissimus. — (Th. era foarte iubitor de mărire).

4. *Genilivus memoriae*, — se folosește după verbe și expresiunile, cari arată o aducere aminte, sau o uitare. Persoana de care ne aducem aminte, sau pe care o uităm, stă în genitiv, sau și în ablativ cu prep. *de*, iar lucrul de care ne aducem aminte, sau îl uităm, stă în genitiv, uneori în ablativ cu prep. *de*, (sau în acuzativ). După verbe: *meminisse, reminiscere, commonefacere* — a face atent pe cineva, a aduce aminte, uneori lucrul, la care fac atent pe cineva, se pune în ablativ cu prep. *de*; neutrul pronumelui și al adjectivului se pune în acuzativ. Multa (*nu*: multorum) me admonuit. — (Multe m'a sfătuit). Et vos mentote mortis. — (Aduce-ți-vă și voi aminte de moarte). De proelio vos ante invitus admonui. — (Despre luptă vă amintii mai nainte fără să vreau). Expresiune: *venit mihi in mentem alicuius rei*. Venit mihi in mentem Platonis. — (Imi vine în minte Plato). *Obs.* Lângă *obliviscor* persoana stă în genitiv, lângă *recordor* în ablativ, cu prepozițiunea *de*. *Memini amicum*. — Imi aduc aminte de prietenul meu, *memini amici* — mă gândesc la prietenul meu. *Certiores facere* (sau *reddere*) *aliquem alicuius rei* — a încunoștința pe cineva despre ceva.

5. *Genitivus explicativus* se întrebuințează mai adesea în legătură cu cuvintele: *vox, nomen, verbum, vocabulum*, ca să le precizeze, sau să le explice. Ex.: *Nomen regis* — (numele, sau titlul *de rege*) *Romanis odiosum erat. Vox patriae* — (acest cuvânt „țară”) *probis civibus carissima est.*

§ 138.

Genitivus quantitalis (sau *generis*), arată o cantitate, o câtime (neprecizată). Stă atât lângă substantive, cât și

lângă adjective, și pronume neutre întrebuințate ca substantive.

1. Lângă substantive :

<i>acervus</i> — grămadă	<i>pars</i> — parte
<i>copia</i> — belșug	<i>pondus</i> — greutate
<i>cohors</i> — cohortă	<i>talentum</i> — talant (ban)
<i>grex</i> — turmă	<i>turma equitum</i> — escadron de cavalerie
<i>manus</i> — mână, ceată	<i>vis</i> — putere
<i>multitudo</i> — mulțime	
<i>numerus</i> — număr	

Ex.: *Multitudo hominum* — mulțime de oameni.

Grex boum — turmă de boi.

2. Lângă adjective și pronume devenite substantive neutre, și lângă adverbe, cari oarecum exprimă o cantitate, întrebuințate ca substantive :

*Multum, plus, plurimum,
Paulum, minus, minimum,
Tantum, quantum, aliquantum,
Nimum, nihil,
hoc, id, idem, quod, quid, aliquid,
parum, satis, nimis, abunde, affatim.*

Ex. *Multum pecuniae* — mulți bani. *Nihil prudentiae* — nimica cumințenie. *Quid novi?* — ce e de nou? *Nemo nostrum ignorat, Catilina, quid consilii, ceperis.* — (Noi toți știm foarte bine, Catilina, ce hotărîre ai luat). *Samnitium legati magnum auri pondus attulerunt.* — (Solii Samniților au adus o mare cantitate de aur).

Obs. [3. Lângă adverbe de loc *ubi, unde, ubique*, cu genitivul substantivelor *gens, terra, locus*. De ex.: *Ubinam gentium sumus?* — (La ce neam de oameni suntem?) *Ubi locorum.* — (Pretutindenea). Tot astfel lângă adverbe *eo* și *quo* stau genitivele substantivelor (îndeosebi abstracte). De ex.: *Contentio eo vecordiae processit, ut...* — (Înrăjbirea a mers până la un atât de mare grad de

nebuie, încât.) J. . Adjectivele (întrebuințate ca substantive) numai atunci stau ca *genitivus quantitalis*, dacă se țin de declinarea II-a : tantum *mali*, aliquid *novi*, nihil *pulchri*.

2. Dacă adjectivul e de declinarea III-a, rămâne în nom., sau acuzativ : aliquid *dulce* ; nihil *memorabile* ; nihil *melius*.

Nota : *Genitivus materiae*, exprimă o materie. — Flumina lactis. (Râuri de lapte.) Montes auri. — (Munți de aur).

§ 139.

Genitivus qualitalis, exprimă o însușire (mai ales sufletească), o calitate. Gen. qualitalis pe de o parte stă ca atribut pe lângă un substantiv, pe de alta ca predicat cu ajutorul verbului ajutător *esse*; (și în verbele *videri* și *haberi*). Aruns frater Tarquini, *mitis ingenii* iuvenis fuit. — (Aruns, fratele lui T. a fost un tânăr cu fire blândă). Heliogabalus inusitatae luxuriae fuit. — (Heliogabalus era de un desfrâu neobicinuit.) Homo magni ingenii. — (Om cu mari talente.) Puer novem annorum. — (Copil de 9 ani.) Civitas summae auctoritatis. — (O cetate cu vază mare.)

§ 140.

Genitivus partitivus, arată o parte dintr'un întreg. Se folosește lângă: a) Adjective în gradul comparativ și superl. b) Pronume și numere. Ex. . Nemo hominum. (Nimeni dintre oameni — Nici un om). Multi militum. (Mulți soldați). Quis vestrum ? - (Cine dintre voi ?) Optimus omnium. - (Cel mai bun dintre toți.) Maior fratrum. (Fratele cel mai mare dintre noi). Socrates oraculo Apollinis omnium sapientissimus indicatus est. (Socrates a fost arătat de oracolul lui Apollo ca cel mai înțelept dintre toți).

Obs. 1. Nu se poate însă folosi genitivul unde nu e vorba de împărțire : video *multas arbores* — văd mulți arbori. Nos pauci sumus — noi suntem puțini.

2. În loc de *genitiv* se mai folosesc și prepozițiile *ex* sau *de* ; câte odată și *inter*, Lângă *unus* stă aproape

totdeauna *ex*, sau *de*. *Unus e tribus. Unus de multis.* (Unul din cei mulți).

§ 141.

Genitivus (possessivus) lângă verbele *esse* și *fieri*. În legătură cu genitivul unui nume înseamnă : posesiunea, obiceiul, înclinarea, datorința, oficiul, lucrul, semnul cuiva. *Patris est* — însușirea, datorința tatălui este. *Consulis est* vigilare. — (Datorința consulului e a supraveghia). În loc de genitivul pronumelui personal (mei, tui) folosim totdeauna pronumele posesiv : *Meum est* — lucrul meu, datorința mea este ; *vestrum est* — lucrul vostru, datorința voastră, obiceiul vostru este. — *Meum puto esse, quid sentiam, ostendere.* — (Imi țin de datorință, — sau și : Socot ca un drept al meu, — să arăt ceea ce cuget). *Boni pastoris est oves tondere, non vellere.* (Un bun păstor are să tundă oile, iar nu să le smulgă).

§ 142.

Genitivus criminis, se folosește după verbele și expresiunile, cari arată o acuzare, condamnare, achitare ; vina de care îl acuzăm pe cineva, se pune în genitiv ; persoana în acuzativ. Se folosește după verbele :

<i>accusare</i>	{	aliquem alicuius rei — a acuză pe cineva de
<i>incusare</i>		
<i>arguere</i>		
		ceva,
<i>coarguere</i>	{	a vădi pe cineva de
<i>convincere</i>		
<i>absolvere</i>		
<i>liberare</i>		ceva,
		{ a achită, a liberă pe
		cineva de ceva.

Ex. : Themistocles absens prodicionis accusatus est. — (Themistocles a fost acuzat în absența sa de trădare).

Obs. 1. Lângă *damnare* vina se exprimă în legătură cu cuvântul *capitis* — la moarte ; *quanti* — la cât de mult, la câtă sumă. Sumele de bani hotărâte stau în ablativ. Ex. : Decem milibus aeris damnatus est. — (A fost condamnat la 10.000 de asi). *Multare* — (a pedepsi) stă numai cu ablativ. *Pecunia*, sau *exilio* multare.

Obs. 2. Cuvântul *crimen* lângă *accusare* stă în ablativ. Ex.: *Accusabo te eodem crimine* (nu : criminis). — (Te voi acuza de aceeași vină). *Miltiades proditiōnis accusatus est, et - quamquam capitis absolutus - tamen pecunia multatus est.* — (*Miltiades* a fost acuzat de trădare și — deși a fost absolvat de pedeapsa cu moarte, — a fost totuși pedepsit în bani).

§ 143.

Genitivus pretii. Lângă expresiunile, cari înseamnă ceva valoare; și anume, când se exprimă valoarea printr'un adjectiv, care arată o cantitate. Lângă verbele: *aestimo, facio, puto, habeo, duco, pendo* — a prețui; *magni duco, puto* — prețuesc mult ceva, țin mult la ceva. *Pluris sum* — valorez mai mult. *Maximi fio, habeor* — sunt prețuit foarte mult. Ex.: *Voluptatem virtus minimi facit.* — (Virtutea prețuiește foarte puțin plăcerea). Lângă verbele, cari arată o vindere, cumpărare, numai următoarele adjective stau în genitiv: *tantī, quantī, pluris, minoris*. Celelalte adjective, și toate substantivele stau în ablativ. Ex.: *Vendo meum frumentum non pluris, quam ceteri, fortasse etiam minoris.* — (Imi vând bucatele, nu mai scump, decât ceilalți; poate, încă mai ieftin).

§ 144.

Genitivus lângă interest și refert — este în interesul cuiva, îl interesează pe cineva. *Patris interest* — este în interesul tatălui. Dacă persoana e exprimată prin pronume personal, atunci (în loc de : mei, tui), se zice: *mea, tua, sua, nostra, vestra interest*. Dar se zice: *eius, eorum interest*. *Refert* stă numai cu pronume posesiv. *Interest omnium recte facere.* (Zace în interesul tuturor, să lucreze corect). *Nihil mea interest, quid de me homines imperiti sentiant.* (Nu mă privește de loc, ce cugetă despre mine oamenii nepricepuți).

§ 145.

Genitivul în legătură cu causa și gratia, (apoi *instar* și *erga*). *Amicorum causa hoc feci.* — (Pentru amici, de

dragul prietinelor am făcut-o asta). Și aici în loc de genitivul pronumelui personal folosim pronumele posesiv: *mea, tua, sua, nostra, vestra causa* sau *gratia* — pentru mine etc. Dar: *mea ipsius causa*.

Obs. Prepozițiile *causa* și *gratia* în sine sunt ablativ (abl. causae).

Cap. VI. Ablativul.

§ 146.

Ablativul lângă prepoziții: De nobis sine nobis.

(Nota: Următoarele verbe mai des întrebuințate se construiesc cu ablativul: *Desperare de aliqua re*, sau și *aliquid*) — a despera de ceva. Când e vorba de binele propriu al subiectului, stă *dativul*. *Desperare sibi; desperare salutis suae*. Tot astfel: *Bene mereri de aliqua re*. (A-și câștigă merite în ceva, sau față de cineva). Ex.: *Cicero eo, quod coniurationem Catilinae comperit, de republica optime meritus est.* — (Cicero prin aceea, că a descoperit conspirația lui Catilina și-a câștigat cel mai mare merit față de republică). Incolo însă: *mereri aliquid*. *Pluit* e cu abl. simplu. *Pluebat lapidibus.* — (Cădeau pietrele ca ploaia, plouau pietrele).

§ 147.

Ablativus instrumenti, arată instrumentul, lucrul, cu care se execută o lucrare. Instrumentul, cu care se face ceva, stă în ablativ, fără prepoziție. Ex.: *Cornibus tauri, apri dentibus, morsu leones se tutantur.* (Taurii se apară cu coarnele, mistreții cu colții, lei prin mușcătură). *Oculis cernimus.* (Cu ochii vedem). *Pectus ense transfodit.* (A străpuns pieptul cu sabia). *Nemo eum manu tangere audebat.* (Nimeni nu cutează să-l atingă cu mâna). *Manu sua occidere.* (A ucide cu mâna sa proprie). Ablativus instrumenti mai stă după *verbele și adjectivele*, cari înseamnă o sporire, îmbogățire, umplere, creștere: *implere, complere, augere, locupletare, refecere, instruere, officere, ornare, replere*. Lângă adjectivele: *plenus, dives, refertus, onustus, praeditus, copiosus*. Expresiune: *afficere aliquem aliqua re*, —

a provedea pe cineva cu ceva. Praemio afficere; poena afficere; morte afficere (— a ucide).

Notăm: Pila ludere. Fidibus canere (a cânta din vioară).
Ex.: Virtute qui praediti sunt, soli sunt beati. (Numai aceia sunt fericiți, cari sunt înzestrați cu virtute). Ablativ stă după verbele, cari arată călătorie, emigrare. Ex.: Equo, curru, navi vehor — călăresc, călătoresc cu carul, cu corabia.

Dacă instrumentul este persoană, întrebuițăm prepoziția per. Iugurtha Metellum per legatos pacem oravit. (Iugurtha a cerut prin soli pace dela M.).

Ablativus sociativus este o subspecie a ablativului instrumental. Arată o întovărășire. Se folosește cu prepoziția cum. Ex.: Profisciscor cum baculo, cum discipulo — călătoresc cu bățul, cu elevul. Din contră: Baculo (abl. instr.) percussit eum. (L'a lovit cu bățul). Fratres cum latronibus pugnabant. (Abl. instr.: pugnis pugnamus). (Frații se luptau cu tâlharii).

§ 148.

Ablativus rei efficientis, lângă verbe pasive și intransitive, arată lucrul abstract (un substantiv), dela care provine ceva, sau lucrul în urmarea lucrării căruia se face, sau devine ceva. Lucrul stă în ablativ fără prepoziție. Ex.: Concordia parvae res crescunt, discordia maximae dilabuntur. (Prin bună înțelegere cresc lucrurile cele mici, iar prin neînțelegere se năruie și cele mai mari).

§ 149.

Ablativus auctoris arată persoana, dela care provine ceva. Se folosește totdeauna cu prepoziția a, sau ab, după verbele pasive. Roma a Romulo condita est. (Roma a fost zidită de către Romulus).

§ 150.

Ablativus originis, se exprimă cu ablativ simplu, sau cu prepozițiile a, ab, sau ex, lângă participii, cari arată obârșia, originea, nașterea cuiva. Nobili sanguine natus. — Născut din neam (sânge) nobil. Rivus manat ex fonte. — Râul iea-

să (isvorește) din isvor. Participii: creatus, editus, genitus, natus, ortus, salus se construiesc cu abl. fără prepoziție.

Expresiuni: summo } loco natus - născut { din neam mare
humili } din neam de rând

§ 151.

Ablativus causae arată: a) Cauza, în urmă căreia se întâmplă ceva. Astfel de ablativ sunt; ira — din mânie, odio — din ură, metu, timore — de frică, cupiditate — din poftă, ambiție, benevolentia — din bună voință, amore — din iubire, ea de causa, (sau ob eam rem, sau quam ob rem) — din acea cauză, — și altele asemenea.

b) Se folosește lângă cuvintele (adjectivele și verbele), cari arată o simțire lăuntrică, sau un afect. Pereo fame — pier de foame. Delicto dolore. Correctione gaudere oportet. — (Trebue, să ne bucurăm de îndreptare). Laboro capite (mai des: ex capite). — Mă doare capul. Laboro pedibus, sau ex pedibus. — Mă dor picioarele. (Postpozițiile cu genitiv causa și gratia, propriu zis, încă sunt ablativus causae).

§ 152.

Ablativus copiae et inopiae se folosește după verbele, cari arată belșug [copia] și lipsă [inopia]. Fără prepoziție:

a) Lângă verbele: abundare, redundare, affluere, circumfluere aliqua re — a avea din belșug ceva, implere, refercire aliqua re — a umplea cu ceva, obruere, afficere: apoi carere, egere, indigere aliqua re — a avea lipsă de ceva.

b) Lângă adjectivele: dives, egenus, plenus, turgidus, praeditus, immunis, liber, purus, vacuus, orbis, nudus, etc. Germania Galliaque rivi fluminisbusque abundant. — (G. și G. au belșug de păraie și râuri).

Expresiune: Interdicere alicui aliqua re — a interzice cuiva ceva, a oprî pe cineva dela ceva. Ex.: Ciceroni

aqua et igne interdictum est. — (C. a fost oprit dela apă și foc, — adică : a fost exilat).

Nota : 1. *Egeo* uneori, iar *impleo*, *compleo* și *indigeo* des stau și cu genitiv.

Nota : 2. Adjectivele *plenus* și altele asemenea, cari arată belșug, se construiesc de multe-ori cu genitiv : *refer-tus* stă aproape numai cu abl.; — iar *immunis*, *purus*, *orbis*, *vacuus*, *nudus* și *liber* pot sta și cu prepozițiile *a*, sau *ab*, [Cf. genit. obiectivus].

§ 153.

Ablativus pretii, arată o vânzare, cumpărare, împrumutare, exarendare. Lângă verbele : *vendere*, *emere*, *con-stare*, *dare*, *conducere*, etc. Ex.: *Gratis dare*. Viginti talen-tis unam orationem Isocrates vendidit. — (I. și-a vândut un singur discurs cu douăzeci de talanți). *Magno* sau *care* tibi constat ; *parvo* — ieftin.

§ 154.

Ablativus comparationis, arată compararea între două lucruri, când se arată superioritatea unuia față de celalalt. Lucrul, care este întrecut, stă în ablativ fără prepoziție. Se folosește lângă adjective de gradul comparativ. Roma ma-ior est Corintho. (Roma este mai mare decât Corintul). Rana interrogavit, an bove esset latior. — (Broasca a între-bat, dacă e mai mare decât boul). *Spe celerius* — fără veste [mai iute de cum s'ar aștepta].

În loc de ablativus comparationis mai putem folosi și *quam* și *nominaliv*, sau *acuzativ* dacă e cazul. *Latior quam bos* — *latior bove*. Unde s'ar putea naște ambiguitate, nu se folosește ablativ, ci *quam* și *nominativ*. Marcus magis amat Gaium Sexto, e ambiguitate, căci altceva înseamnă :

Marcus magis amat Gaium, quam Sextus ; și altceva înseamnă : Marcus magis amat Gaium, quam Sextum.

§ 155.

Ablativus mensurae [sau *excedentis*]. Se folosește

lângă adjective în gradul comparativ și superlativ pentru a exprima măsura. Cu cât un lucru e întrecut de celalalt, a- ceea se pune în ablativ fără prepoziție. Stă și lângă verbe, cari în sine exprimă o comparare : *malle* — a voi mai mult, a prefera ; *antecellere*, *praestare*, *superare* — a în- trece. Hibernia *dimidio* minor est, quam Britannia. — H. e mai mică cu jumătate, decât B.).

Mai des întâlnim : *multo* — cu mult, *quo... eo, quanto... tanto* — cu cât... cu atât. Homines, quo plura habent, eo plura desiderant. (Cu cât au oamenii mai mult, cu atâta poftesc mai mult).

§ 156.

Ablativus modi. Latinul la întrebarea : cum ? în ce chip ? exprimă circumstanța de mod cu ablativul simplu, după cuvintele, cari în sine arată mod.

Astfel sunt : *silentio* — în tăcere, *hoc modo* — în chi- pul acesta, *voluntate* — de bună voe, *qua ratione* — în ce chip, *casu* — din întâmplare, *eo consilio* — cu scopul acela, *dolo* [per dolum] — prin înșelăciune, *iure* — cu drept cuvânt, *tuο nomine* — în numele tău, *vi* [per vim] — cu puterea.

Graeco more. (După obiceiul grecesc). *Pecudum ritu*. (În mod dobitoesc).

Dacă substantivul are și atribut, se întrebuințează ab- lativul simplu, dar și prepoziția *cum* se folosește, atunci însă se pune între substantiv și atribut. *Magna cum diligen-tia* — *magna diligentia*. Dacă e numai substantivul, atunci se folosește ablativul și *cum*. Malo cum dignitate mori quam cum ignominia servire. (Prefer, să mor cu demnitate, decât să robesc cu rușine).

§ 157.

Ablativ lângă dignus — vrednic și *indignus* — nevred- nic. De ce, sau de cine e vrednic cineva, stă în ablativ. — Iuvenis patre dignus. (Tânăr vrednic de tatăl său). Excellen- tium civium virtus imitatione, non invidia digna est. (Băr-

băția cetățenilor eminenți e vrednică de imitație, nu de invidie). Tot astfel și adjectivele: *alienus*, *contentus*, *extorris*, ș. a.

§ 158.

Ablativus limitationis exprimă o referință, o determinare mai de aproape, la întrebarea: cu privire la ce? — *Helvetii Gallos reliquos virtute praecedunt*. (Helveții întrec pe ceilalți Gali în vitejie). *Agesilaus altero pede claudus erat*. (Agesilaus era schiop de un picior).

Expresii: *maior natu* — mai bătrân, *minor natu* — mai tânăr. *Mea sententia* — după părerea mea. *Meo iudicio* — după propunerea mea. *Numero quinque* - cinci[cu privire] la număr. [Cf. *accusativus limitationis*, sau *Graecus*, § 128.]

§ 159.

Ablativus qualitalis exprimă o calitate, o însușire corporală, uneori și spirituală [*genitivus qualitalis* numai spirituală]. Dacă în loc de adjectiv stă un numeral, se folosește genitiv. — *Iter trium dierum*. Dar: *Macilento ore* — cu fața suptă. *Naso acuto, corpore albo, oculis nigris*. *Britanni sunt capillo promisso* — cu păr lung. *Est animo forti* — e curajos.

§ 160.

Ablativus lângă »opus est« — am nevoie, trebuință de ceva. De ceeace am trebuință, se pune în ablativ, fără prepoziție, iar persoana care are nevoie, în dativ. — *Mihi opus est libris*. (Am nevoie de cărți). *Tibi opus est pecunia*. (Tu ai nevoie de bani). *Opus est* mai poate sta și cu altă construcție: lucrul, de care am nevoie, stă în nominativ, iar *est* devine predicat și se concordă cu nominativul. — *Mihi opus sunt libri*. — (Eu am nevoie de cărți).

§ 161.

Ablativus lângă fruor, fungor, potior, utor și vescor. *Olio fruor* — mă desățez în odihnă, mă odihnesc; *ratione*

utor — mă folosesc de minte, *munere fungor* -- ocup funcțiune, *carne vescor* — mănânc carne, *regno potior* — ajung la stăpânire, — dar *rerum poliri* — a pune mâna pe stăpânirea țării. Multi beneficiis deorum perverse utuntur. (Mulți se folosesc rău de binefacerile Zeilor).

§ 162.

Ablativus separationis. După verbele și adjectivele, cari înseamnă o despărțire, separare, la întrebarea: de cine? de ce? dela cine? lucrul, de care despărțim ceva, se pune în ablativ cu (sau și fără) prepozițiile *a*, *ab*, (și *ex*); persoana, de care ne despărțim, stă în ablativ, totdeauna cu prepoziția *ab*.

Astfel de verbe sunt: *arcere* (*ab*) — a depărtă, *expellere* (*aliqua re*) — a izgoni, a alungă, *movere* — a mișcă, *liberare*, *levare*, *salvere* — a scăpa, *orbare*, *spoliare*, *privare* (*aliqua re*) — a despoia, a lipsi pe cineva de ceva. Post mortem animus a corpore liberatur. (După moarte sufletul se scapă de corp). *Tarquinius Superbus urbe expulsus est*. (T. S. a fost alungat din cetate). *Vita decessit*. — S'a depărtat din viață, (a murit). Expresii: *se abdicare aliqua re* — a abdică de ceva, (magistratu — de oficiu).

§ 163.

Ablativus loci. La întrebarea unde? arătând o stare pe loc, se folosește ablativul cu prepoziția *in*. La cuvântul *locus* însă, și la alte substantive, dacă stau în legătură cu atributele *totus*, sau *cunctus*, se folosește ablativ simplu. *Loco idoneo castra fecerunt*. *Tota Italia*. *Terra marique*. *Hoc loco fuit pugna*. (— Pe locul acesta a fost lupta). *In hoc loco fuit pugna*. — Chiar în acest loc a fost lupta (locul fix). Iar: *Hoc loco* — cam pe acest loc.

Direcția mișcării se exprimă cu abl. fără prep. — *Via Appia* — pe *Via Appia*, *dextra* — la dreapta, *sinistra* — la stânga, *recta* — drept înainte, *hac* — pe aici, *illac* — pe acolo, *qua* — încotro.

§ 164.

Ablativus temporis, la întrebarea: când? — circumstanța de timp stă în ablativ simplu. — *Hoc tempore* — în timpul acesta. *Hieme* — iarna, *nocte* — noaptea (înțelegem o anumită noapte), *noctu* — (în genere) noaptea, *vere* — primăvara, *aestate*, *autumno*, *luce*, etc.

Obs. Hoc tempore — în acest timp (pe atunci), *in hoc tempore* — în aceste împrejurări; chiar în aceste momente. (Tacitus: Ann. 15, 39). *Extrema puerilia* — la sfârșitul copilăriei. Fără atribut stă prepoziția *in*. — *In puerilia*, *in vita*. La întrebarea: *în câtă vreme?* de asemenea se folosește ablativul. Agamemnon cum universa Graecia vix decem annis, unam urbem caepit (sau și: intra decem annos). — (A. cu întreaga Grecie abia a cucerit o singură cetate în răstimp de zece ani). După numeralesle adverbiale stă *in*. Ex.: *Bis in die* — de două-ori pe zi, *ter in anno* — de trei-ori pe an. La întrebarea: *cu cât timp mai înainte?* sau *mai târziu?* stă ablativ cu *ante* sau *post*, care se pune la urmă, sau în mijloc; — în acest caz *ante* și *post* obțin caracter de adverbe (nu sunt prepoziții).

tribus annis ante { cu trei ani tribus annis post { cu trei ani
tribus ante annis { înainte tribus post annis { mai târziu
Dar: *ante tres annos*, *post tres annos*. Themistocles fecit idem, quod viginti annis ante fecerat Coriolanus. (Th. a făcut același lucru, pe care-l făcuse Coriolanus înainte cu douăzeci de ani). *Paulo ante* — cu puțin mai înainte. *Multo post* — cu mult după aceea, mult mai târziu. *De cât timp înainte* de prezența vorbitorului se întâmplă ceva, latinește se exprimă cu *abhinc* și *abl*. Quattuor annis abhinc. — De 4 ani încoace.

§ 165.

După verbele următoare la întrebarea: unde? (mișcarea), se folosește ablativ cu prepoziția *in*:

pono, loco, colloco — pun, așez în (pe) ceva,
statuo, constituo — pun să stea, așez acolo,

consido — mă așez undeva.

includo — închid în ceva,

inscribo — scriu pe ceva, în ceva,

defigo 3 — a împlânta, a defige,

imprimo-imprim pe ceva, *demergo* 3, *insculpo* 3, ș. a.

Librum in mensa pono. — Pun cartea pe masă. Verbele, cari înseamnă o întâlnire, întrunire, adunare, stau cu acuzativ cu prep. *in* (*ad*). — *Quo congregati sunt milites?* — Unde s'au adunat soldații? *Romam congregati sunt*. — S'au adunat la Roma. *Concursum in Capitolium est*. — (Au alergat din toate părțile la Capitoliu). *Confluxerunt Athenas*. — (S'au întrunit la Atena).

CAP. VII. Unele particularități mai remarcabile, în folosirea numelor și a numerarelor.

I. Substantivul.

§ 166.

În latinește se folosește un substantiv concret în loc de unul abstract, spre a arăta:

a) Etatea în care, sau dela care începând a făcut cineva ceva: *puer*, *adolescens*, *iuvenis*, *senex*, în loc de: *pueritia*, *adolescencia*, *iuventus*, *senectus* etc. Ex.: *Cato senex Graecas litteras didicit*. — (C. la bătrânețe a învățat literatura greacă).

b) Oficiile publice, funcțiunile: *Cicerone consule* — în vremea consulatului lui Cicero. *Cicerone consule coniuratio Catilinae comperta est*. (În vremea consulatului lui Cicero s'a descoperit conjurația lui Catilina).

§ 167.

Dacă în limba română accentul este pe adjectiv, mai cu seamă când exprimă cauza, pe care se bazează acțiunea, atunci în l. latină folosim substantiv abstract. Ex. *Isocratis*

ludus *nobilitate* discipulorum florebat. (Școala lui I. era vestită prin elevii săi de viță nobilă).

§ 168.

Se întâmplă, că în l. română întrebuițăm substantiv, pe când în cea latină adjectiv. Ex.: Horatius Cocles *multis* obrutus est. (H. C. a fost împroșcat cu o *ploaie de săgeți*). *Multae lacrimae*. (Șiroaie de lacrimi).

§ 169.

În l. latină se folosește pluralul (în rom. singularul), când fiecare posesor are o anumită posesiune. *Animos* civium metus invadit. (Frica copleșește inimile cetățenilor). *Hostes terga* verterunt. (Dușmanii au întors spatele). *Lac ovium*. - (Lapte de oaie). *Cacumina* montium. — Vârful munților (sau: vârfurile de munte). Tot astfel la fenomene naturale: *nives* — zăpadă, (sau și românește: omeți); *brumae* — brumă; *grandines* — grindină; *pluviae* — ploaie.

§ 170.

Când în l. latină un lucru se exprimă prin două cuvinte, cari se completează unul pe altul, se traduce în românește cu un substantiv cu atribut (hendiadă). — *Fidem et iusiurandum dare* — a se legați cu jurământ de credință.

2. Adjectivul.

§ 171.

Pentru a exprima o circumstanță l. latină de multe ori folosește un adjectiv;

a) Participii: *absens* — în absență, *praesens* — în prezență, *mortuus* — după moarte, *vivus* — în viață. *Coriolanus absens damnatus est*. (C. a fost osândit în absența sa).

b) După determinațiuni de loc, sau de timp exprimate prin gradul comparativ, sau superlativ. — *Superior* stabat

lupus. Tot așa: *inferior, prior, primus, propior, extremus, infimus, postremus, princeps, proximus*. — *Duilius Poenos primus* classe vicit. (D. a învins cel dintâiu pe Puni cu flota).

c) După adjectivele și participiile, cari exprimă afecțiune: *laetus, libens, sobrius, invitus, trepidus*, etc. *Socrates laetus* veneni poculum hausit. (S. a beut voios păharul de venin).

d) După nume proprii, adjectivul (ca atribut) nu se pune imediat, ci adăugând substantivul generic, ca apozitie: la persoane: *vir, homo*, la orașe: *urbs, oppidum*. *Pompeius, vir clarissimus* (nu: *clarus P.*). Tot așa; *Socrates, homo sapientissimus* — înțeleptul Socrates. *Corinthus, urbs opulentissima* — bogatul Corint.

e) Cuvintele acestea: *mai întâiu, mai înainte, mai în urmă, singur, numai*, câteodată se exprimă cu adverb, dar de cele mai multe ori ca atribut al substantivului, la care se referă.

Ex. *Hoc tu mihi primum dixisti* (adică: postea negasti).

Hoc tu mihi primus dixisti (postea frater tuus).

Hoc tu mihi primo dixisti (postea fratri tuo).

§ 172.

În l. latină se folosește superlativul adjectivei, cari înseamnă loc, sau timp, pe când în l. română întrebuițăm un substantiv. *In summo monte* — în vârful muntelui; *in imo mari* — în fundul mării; *in summa arbore* — în vârful arborelui. *Prima luce* — la revărsatul zorilor; *extremo anno* — la sfârșitul anului.

§ 173.

Când două comparative sunt comparate între ele, în l. română le traducem cu substantivul corespunzător adjectivului, adăugându-i un atribut corespunzător. — *Pugnatus est fortius, quam prudetius*. — S'au luptat cu mai multă vicleșie, decât cuminșenie.

§ 174.

Când aflăm vr'un comparativ, fără ca să fie acolo o comparație, îl traducem cu cuvintele: *cam, prea, puțin cam, foarte*. Senectus est loquacior. — Bătrânii sunt cam vorbăreți. Când un superlativ nu e comparat cu altul, îl traducem cu cuvântul *foarte*: Vir optimus — Bărbat foarte brav.

§ 175.

Spre întărirea gradului comparativ se folosesc cuvintele: *multo, aliquanto, etiam*; pentru gradul superlativ: *longe, vel, etiam, quam*. Multo maior — cu mult mai mare; longe maximus: cel mai mare (dintre toți, sau: cel mai mare posibil). Cf. § 45.

3. Pronumele.

§ 176.

Pronumele personal în latinește numai atunci îl punem, când voim să-l scoatem în relief (când e accentul gândirii pe pronume). — *Ego* credo, *tu* dubitas. — (Eu cred, tu te îndoiești).

§ 177.

Românescul: „*ba încă*” latinește e: *et is, et is quidem, atque is, isque* (*ne is* — și încă nu). — Uno atque eo facili proelio hostes caesi sunt. — (Dușmanii au fost zdrobiți în o singură luptă, și încă ușoară).

§ 178.

Idem, pe lângă înțelesul lui propriu, mai are și înțelesul: tot acela, acelaș, tot așa, tot deodată, de asemenea, tot acolo. Servi *iisdem* moribus esse solent, quibus dominus. — (Sclavii de obicei sunt de *aceleași* moravuri, ca și stăpânul).

§ 179.

Așa numitul, așa zisul, în latinește se exprimă: *qui vocatur* (vocabatur, dicebatur), sau *quem vocant*, (vocabant, dicebant). — *Tua quae vocatur vita* mors est. — (Așa zisa viață a ta e moarte).

§ 180.

Pronumele reflexiv se folosește numai când se referă la subiectul propoziției. — Caesar *se* ad suos recepit. — (Caesar a căutat scăpare la ai săi).

§ 181.

Pronumele posesiv *suus* se întrebuințează și când e vorba de subiect, dar se mai folosește și când e vorba de o altă parte a propoziției. — Puer columbam cepit in nido suo. — (Un copil a prins un porumbel în cuibul său propriu). De însemnat sunt expresiunile: *suo loco* — la locul potrivit, *suo anno, tempore* — în timpul cerut, potrivit. — Cicero omnes honores *suo anno* accepit. — (C. a obținut toate demnitățile la vârsta recerută de lege).

§ 182.

Românescul: *între sine, unul pe altul, unul cu altul*, latinește e: *inter se*. Haec inter se repugnant. — (Acestea stau în contradicere una cu alta).

§ 183.

Ille lângă nume proprii are înțeles de: „renumit, vestit, faimos, cunoscut de toți”. Ex.: Alexander ille. — (Vestitul Alexandru).

§ 184.

Alter — unul (din doi). *Alter-alter* — unul-celalalt (din doi). *Alleri-alleri* — unii-ceilalți, o partidă-CEEALALTĂ partidă, o parte-CEEALALTĂ parte (din două). *Alius* — altul (din ori-câți). *Allii-alii* — unii-alții. — Neptuno, alteri Iovis fratri, maritimum omne regnum datum est. (Lui N., unuia din frații

lui Juppiter, i-s'a dat domnia asupra mării întregi). Alteri dimicant, alteri fugam arripiunt. (Unii se luptă, ceilalți o iau la fugă). Hostium alii in aquam caeci ruebant, alii in ripis cunctantes inter fugae pugnaeque consilium opprimuntur. — (O parte din dușmani năvăleau orbește în apă, ceealaltă parte zăbovind pe țărm, e măcelărită, în vreme ce șovăia, să se lupte, sau să fugă).

Tot astfel *alius* dedublat cu sine însuși, sau cu vr'un adverb derivat din el. Hominum alii in aliis rebus excellunt. — (Dintre oameni unii excelează în una, alții în alta). Alii in aliam sententiam abeunt. — (Unii sunt de o părere, alții de alta). Aliter cum aliis loquitur. — (Cu unii vorbește într'un chip, cu alții în altul). Alii aliorum diffugerunt. (— Au luat-o la fugă care încotro).

§ 185.

Uterque — și unul și altul (din doi); adică: ambii, amândoi. Predicatul în I. latină stă în singular. Utrique fratrum convenit moenia ponere; sed ambigitur uter moenia ponat. (Amândoi frații sunt de acord să întemeieze o cetate, dar nu se înțeleg, care din ei doi să o întemeieze). Tot astfel: *utrique* — și unii — și alții, când e vorba de două părți, sau partide; va să zică: ambele părți, sau partide.

4. Numeralul.

§ 186.

Un număr nehotărît (foarte mare) se exprimă în I. latină cu *sescenti* (rar cu *mille*, sau *milia*). — *Sescenta* pericula subiit. (A înfruntat mii de primejdii). *Sescenti* mortui sunt. — (Au murit mii de oameni).

§ 187.

Unus în plural obvine numai lângă substantive *pluralia tantum*, sau lângă astfel de substantive, cari în plural au alt înțeles, decât în singular. De ex. *Unae Athēnae* (nu: *Singulae Athenae*!). Numai orașul Atena.

SECȚIUNEA A DOUA.

SINTAXA FRAZEI.

CAP. VIII. UZUL TIMPURILOR.

§ 188.

Praesens arată o lucrare în curgere, neîndeplinită, sau o lucrare, care exprimă o obicinuință. Inter arma silent Musae. (In vreme de războiu tac Muzele).

§ 189.

Imperfectum arată:

a) O lucrare în trecut de o durată mai lungă. Ex.: Regnante Saturno ver *erat* aeternum. (Sub domnia lui S. primăvara era vecinică).

b) O lucrare repetită în trecut. Romani submissis *parcebant*, superbos *debellabant*. (Romanii crușau pe cei ce li se supuneau, iar pe cei trufași îi supuneau).

c) O putință, posibilitate. Bonum *erat* nobis domi manere. (*Era* bine —, *ar fi fost* bine —, dacă etc.).

d) O pregătire (impf. conatus). Num dubitas id me imperante facere, quod iam tua sponte *faciebas*. (... ceea-ce făceai, sau: erai gata să faci).

§ 190.

Futurum exprimă o lucrare sau o întâmplare în viitor. Non omnis *moriar*. (Nu voi muri în întregime).

§ 191.

Perfectum exprimă: a) o lucrare trecută, fără altă considerare. Brutus reges *expulit*. (B. a izgonit pe regi). Perfectul acesta e: *perfectum historicum*.

b) Exprimă starea de față a unei lucrări întâmplătoare în

trecut și al cărei rezultat îl vedem în prezent. Acest perfect se numește *perfectum logicum*. *Mundus a Deo procreatus est. Mortuus est* — a murit, sau: e mort. *Gallia omnis divisa est* în partes tres. (— G. în întregimea ei se împarte în trei părți).

(În limbile moderne se dă mai puțină importanță deosebirii dintre *perfectum hist.* și *perfectum logicum*, pe când în limbile clasice această deosebire e de mare importanță cu privire la corelațiunea dintre propoziții [în l. greacă aceste două perfecte au și forme deosebite] Limbile moderne de regulă confundă *perf. logicum* cu *perf. historicum*; de alte ori îl exprimăm pe cel dintâiu cu un prezent; d. ex. „*Scriș* în cartea vieții *este* și de veacuri și de stele”. „*Scrie* la carte”. Totuș, mai rar, găsim și *perfecte tipic logice*, și în limbile moderne. Așa, în l. română: Nu știu, câte ore sunt: *mi-a stătut* ciasornicul. Sau expresiunea: om binevăzut).

§ 192.

Plusquamperfectum exprimă o lucrare întâmplată în trecut înaintea altei lucrări tot din trecut. Stă în propozițiile secundare, iar cealaltă lucrare din trecut se pune în perfect (dacă arată o lucrare simplaminte întâmplată), sau în imperfect (dacă arată o lucrare repetită, de o durată mai lungă, etc. în trecut). — Pausanias eodem loco sepultus est, ubi vitam posuerat. (P. a fost înmormântat în acelaș loc, unde și-a dat, sau: își dăduse viața).

§ 193.

Futurum exactum exprimă o lucrare în viitor în raport cu o altă lucrare din viitorul îndepărtat. Ex.: Simulatque signum pugnae dederis, nostri exercitus Etruscis spectaculo erunt. (Cât ce vei da semnul de luptă, armatele noastre vor servi drept spectacol Etruscilor). Cum Romam venero, scribam tibi. (Când voi sosii la Roma, îți voi scrie).

§ 194.

În loc de *perfectum historicum* adeseori stă *praesens historicum*. Caesar ea, quae sunt usui ad armandas naves, apportari iubet. (C. dă ordin să se aducă cele ce sunt de trebuință la echiparea corăbiilor).

În loc de *imperfectum* adeseori stă *praesens inf.* (infinitiv-

vus historicus). Nondum fuga certa, nondum victoria erat, legi magis Romanus quam pugnare. (Încă nu era sigură fuga, sau biruința, și deja Romanii mai mult se apărau, decât luptau).

Consecutio temporum. (Atracțiunea temporală. Correspondența timpurilor.)

§ 195.

Acel verb (predicat), de care depinde un alt verb (sau propoziție), se numește *verbum regens*. (Propoziția, în care e *verbum regens*, o mai numim și regentă, iar propoziția, care depinde de aceasta, o numim dependentă).

§ 196.

Timpurile se împart în două grupuri, după cum lucrarea exprimată e îndeplinită, sau neîndeplinită.

1. Lucrări neîndeplinite exprimă: *praesens (indicativi, coniunctivi, sau imperativi)*. Mai departe aici se numără — după înfeles — și *perfectum logicum*, întrucât arată rezultatul actual al unei lucrări trecute. Tot aici se țin și *futurum* și *futurum exactum*.

2. Lucrări îndeplinite exprimă: *imperfectum, perfectum historicum* și *plusquamperfectum*.

§ 197.

Între propoziția regentă (*verbum regens*) și cea dependentă există anumite raporturi de timp, la fixarea cărora avem în vedere predicatul propoziției dependente. Anume:

1. Dacă lucrarea din propoziția dependentă se întâmplă *deodată* (în aceeaș vreme) cu cea din propoziția regentă, avem raport de *coincidență*.

2. Dacă acțiunea propoziției dependente se întâmplă *înainte* de acțiunea prop. regente, e *antecedentă*.

3. Iar dacă acțiunea prop. dependente se întâmplă *după* acțiunea celei regente: avem *succedență*. (N. B. Pentru exercitarea raportului de timp se vor aduce multe exemple în românește).

§ 198.

Dacă predicatele ambelor propoziții (atât al celei regente, cât și al celei dependente) stau în indicativ, atunci — după cele cunoscute de mai sus (v. „Uzul timpurilor“) — e ușor a satorî timpurile recerute. Dacă însă aceste predicate, sau și numai predicatul prop. dependente, stau în conjunctiv, lucrul devine ceva mai greu. Pentru a înlătura această greutate, trebuie să avem în vedere următoarele :

1. Dacă *verbum regens* arată o acțiune neîndeplinită, predicatul prop. dependente se pune :

a) în *praesens coniunctivi*, când e *coincidentă*;

b) în *perfectum coniunctivi*, dacă e *antecedentă*;

c) în *futurum (periphrasticum) primum coniunctivi*, când e *succedență*. Schematic exprimăm acest lucru astfel :

audio,	}	quid	<i>facias</i> (coincidentă) — <i>ce faci</i> ,
audiam,			<i>feceris</i> (antecedentă) — <i>ce ai făcut</i> ,
audivero,			<i>facturus sis</i> (succedență) — <i>ce vei face</i> ,

2. Dacă *verbum regens* arată o acțiune îndeplinită, predicatul prop. dependente stă :

a) în *imperfectum coniunct.*, când e *coincidentă*;

b) în *plusquamperfectum coniunct.*, dacă e *antecedentă*;

c) în *futurum (periphrasticum) secundum coniunct.*, la *succedență*.

Schema: <i>audiebam</i> ,	}	<i>faceres</i> (coincidentă) - <i>ce faci</i> ,
<i>audivi</i> ,		quid <i>fecisses</i> (antecedentă) - <i>ce ai făcut</i> ,
<i>audiveram</i> ,		<i>facturus esses</i> (succed.) - <i>ce vei face</i> .

3. *Perfectum logicum*, precum am arătat mai sus, după *înfelesul* său e ceva actual, adică *prezent*, iar după *forma sa* e ceva trecut. Prin urmare față de *verbum regens perfectum logicum* ambele grupări de timpuri ale conjunctivului sunt la fel corecte. Deci :

<i>facias</i>	}	coincidentă
<i>faceres</i>		

<i>audivi</i> (perf. logicum), quid	<i>feceris</i>	}	antecedentă
	<i>fecisses</i>		

<i>facturus sis</i>	}	succedență.
„ <i>esses</i>		

199.

La propozițiile consecutive, în prop. dependentă predicatul stă în *conjunctiv*, însă în *timpul*, în care e și în *l. română*.

Ex.: Tam fortiter pugnauerunt, ut hostium multo maior exercitus *fusus fugalusque sit*. — (S'au luptat atât de vitejește, încât armata mult mai mare a dușmanilor a fost împrăștiată și pusă pe fugă). Quis est tam miser, ut non Dei munificentiam *senserit*. — (Cine e atât de nenorocit, încât să nu fie simțit dărnicia lui Dumnezeu). Perfidia tua perfecisti, ut nemo tibi in posterum *sit habilurus* fidem. — (Prin perfidia ta ai reușit, ca pe viitor nimeni să nu-ți mai dea crezământ). Dar: Contentio eo vecordiae processit, ut studiis civilibus bellum atque vastitas Italiae finem *faceret* (pentru că e *impf. conatus*). — (Invrăjbirea a mers până la nebunie atât de mare, încât frecărilor dintre cetățeni *era cât pe ce să le pună capăt* războiul și pustiirea Italiei).

Obs. 1. Dacă în prop. regentă *verbum regens* e în *praesens historicum*, în prop. dependentă se pot întrebuința la fel de corect timpurile conjunctivului, atât cele din grupul 1, cât și cele din grupul 2, pentru că *praesens historicum* după *formă* e prezent, iar după *înfeles* e trecut.

Obs. 2. Dacă propoziția subordonată depinde de un infinitiv, participiu, gerundiu, sau supin (substantiv, sau adjectiv), trebuie să ne dăm seama, ce timp *hotărât* exprimă aceste forme nehotărâte, — și astfel se acomodează predicatul propoziției subordonate. — Helvetii legatos ad Caesarem mittunt, qui dicerent sibi esse in animo iter per provinciam

facere ; *rogare* (— rogant), ut id sibi facere liceat. — (Helveții trimit soli la Caesar, ca aceia să spună, că ei și-au pus gând să treacă prin provincie : și-l roagă, să le fie permis a face aceasta). Cato *mirari* se aiebat (— mirabatur), quod non *rideret* haruspex haruspice cum *vidisset*. — (Cato zicea, că se miră, cum de nu zimbește un haruspex, când vede un alt haruspex).

UZUL MODURILOR.

CAP. IX. 1. Indicativul.

200.

Se folosește : 1. La verbele, cari arată enunțiațiunea unui lucru. Veni, vidi, vici.

2. In propozițiile condiționale, la cazul *realității*. Si Deus est, iustus est. — (Dacă este Dumnezeu, acela e drept). (Cazul realității nu exprimă o *adevărată* condiție, ci numai scoate mai tare în relief adevărul din propoziția principală).

3. În întrebările directe (la cari așteptăm răspuns). Suntne miseri, qui mali sunt? (Răspuns : Sunt).

4. In unele expresiuni în românește e conjunctiv, pe când în latinește e indicativ. Astfel lângă : S'ar putea, ar trebui, ar fi cu drept, ar fi folositor, ar voi, ar fi mai bine, ar fi greu și altele asemenea se folosește *praesens ind.*, (dacă nu sunt propoziții condiționale). Ex.: Animadvertendum est diligentius, quae natura rerum sit. — (Ar trebui luat aminte mai cu dinadinsul, ce fel este firea lucrurilor). Tot astfel : longum est, difficile est, iustum est, etc.

5. In expresiunile : S'ar fi putut, ar fi trebuit, ar fi voit, ar fi fost bine, ar fi fost folositor, ar fi fost mai cu drept, în l. latină se folosește *indicativ imperfect*, sau *perfect* (mai rar — *plusquamperf.*). Ex.: Aut non suscipi bellum oportuit, aut geri pro dignitate populi Romani et perfici quam primum protest. — (Sau nu ar fi trebuit început războiul,

sau purtat amăsurat demnității poporului roman și isprăvit cât se poate mai iute). (Expresiuni : Arbitrabar — aș fi gândit ; numquam putavi — nici odată nu aș fi crezut).

2. Conjunctivul.

§ 201.

1. Exprimă o *dorință*. (*Coniunctivus optativus*). Sis felix ! (Fii fericit) ! Vivat rex ! (Trăiască regele) !

2. Exprimă o *îndemnare*. (*Coniunct. hortativus*). Ne credamus vanis opinionibus. — (Să nu credem părerilor deșarte).

3. Exprimă o *pulință*, o *aserțiune mai modestă*. (*Coniunct. potentialis*). Roges me. (— M'ai putea întreba, „să mă întreb” și în românește !), qualem naturam deorum esse dicam ; nihil forte *respondeam*. — (Poate că nu ți-ai putea răspunde nimic).

(Și perf. coniunct.: *dical* (sau *dixerit*) aliquis. Imperf.: *crederes* — ai fi putut crede).

4. Exprimă o *concesiune*, *admitere* (*coniunct. concessivus*). Naturam *expellas* furca, tamen usque recurret. — (Măcar să scoți afară firea cu furca, aceea până la capăt tot se reîntoarce).

5. Exprimă o *îndoială* (*coniunct. dubitativus*). Quo fugiam ? Quo me vertam ? Quid *faciant* pauci contra tot milia fortes ? — (Ce să facă puțini bravi contra atâtor mii ?)

§ 202.

6. Coniunctivus în propozițiile *condiționale* (*coniunct. conditionalis*).

a) Cazul *posibilității*. Se folosește *praesens*, sau *perfectum coniunct.*, în ambele prop. (atât în *condiție*, cât și în *condiționată*), dacă voim să arătăm, că împlinindu-se condiția, e *numai posibil* să se întâmple condiționata. In acest caz în *condiționată* stă conjunctiv chiar și când în

condiție e indicativ. Si gladium quis apud te sana mente *deposuerit, repetat* insaniens: reddere peccatum *sit*, officium non reddere. — (Dacă cineva cu mintea sănătoasă ți-ar încredința sabia sa, și ar cere-o înapoi în stare de nebunie: a o da înapoi eventual ar fi păcat, a nu o da înapoi, datorie). Ego quidem tibi non *sim* auctor, si Pompeius Italiam *reliquit*, te quoque profugere. — (Eu cel puțin, nu ți-aș da statul, ca — dacă Pompeius a părăsit Italia — să fugi și tu).

b). Cazul *probabilității* este, când voim a arăta, că împlinindu-se condiția — e probabilă, verosimilă verificarea condiționatei; atunci în *condiție* punem *praes.*, sau *perf. coniunct.*, iar în *condiționată indicativ futurum*, sau *imperativ*. Iar dacă *condiționată* e ceva sigur, se pune în ea indicativ prezent (uneori chiar perfect. ind.). — Si victor Hannibal ire ad urbem *pergat*, tum demum te consulem ex Africa *arcessemus*. — (Dacă H., biruitor, ar înainta eventual spre Roma, atunci abia te vom chema pe tine, consule, din Africa). Vitis, nisi fulta *sit*, ad terram *fertur*. — (Vița de vie, de cumva nu e proptită, se îndoaie la pământ). Si fractus illabatur orbis, impavidum ferient (me) ruinae. — (Dacă chiar lumea se va nărui în bucăți, ruinele ei mă vor cutropi fără să mă înspăimânt). Si, quem a-nimum paulo ante habuistis, eundem mox habueritis, *vici-mus*, milites. — (Dacă peste puțin veți fi, soldați, la fel de inimoși, cum ați fost mai adineaori, am învins). (Livius 21, 42).

c) Cazul *irealității*: stă cu *conjunctiv imperf.*, sau *plusquamperf.*, atât în *condiție*, cât și în *condiționată*. — Si tacuisses, philosophus mansisses. — (Dacă ai fi tăcut, ai fi rămas filosof).

[Cazul irealității — ca și al realității — nu exprimă adevărată condiție, pentru că realitatea (la cazul irealității) e chiar contrarul, și chiar pentru asta irealitatea nu poate fi condiție].

CAP. X. Conjunctiv după conjuncții.

1. Conjuncțiile cu conjunctiv.

§ 203.

Ut. — 1. Cu conjunctiv.

a) *Ut finale* — *ca să*; — arată un scop. Esse oportet, *ut vivas*, non vivere, *ut edas*. — (E nevoie să mănânci, ca să trăiești, nu să trăiești, ca să mănânci).

b) *Ut consecutivum* — *incât*; — arată o urmare (consecință) a propoziției principale, în care occură vreunul din cuvintele: *ita, sic, eiusmodi, adeo, tanopere, tantus, talis, tam, is*, etc. — *Tanta* vis probitatis est, *ut* eam etiam in hoste diligamus. — (Atât de mare e puterea cinstei, încât o iubim chiar și în dușman).

c) *Ut concessivum* — *deși, cu toate că, măcar că*. — Ut desint vires, tamen est laudanda voluntas. — (Chiar și dacă lipsește puterea, e de laudă totuș și voința numai).

[*Nota* - Ca o subspecie a lui *ut finale* - în unele gramatici - se aduce *ut desiderativum* (sau *completivum*). — Aperi ostium, ut intrem. (Deschide-mi ușa să intru). Cura, ut valeas. (Fii sănătos!). Se poate însă identifica cu *ut finale*].

2. Cu indicativ:

a) *Ut temporale* (de multe ori: *ut primum*) — *îndată-ce* — Acies inclinata est *ut dux* cecidit. (Linia de bătaie a dat înapoi, cât ce a căzut comandantul).

b) *Ut comparativum* — *cum, precum*. — Ut sementem feceris, ita metes. (Cum sameni, așa seceri).

c) *Ut exclamativum-cum*. — Ut fluunt anni. — (Cum trec anii!) Sau cu conjunctiv: Ut tu hoc *nescias*. — (Cum să nu ști tu? ! sau: Tu să nu știi? !)

[*Obs.* — Deși *ut*, stă și cu indicativ, îl punem totuși la conjuncțiile cu conjunctiv, deoarece ușurează înțelegerea conjuncțiilor următoare].

§ 204.

Ne, înseamnă: a) (*ca*) *să nu* (— ut non). Exprimă o

gândire negativă. b). *dacă și nu, presupunând că nu*. — Videant consules, ne (— să nu) quid detrimenti respublica capiat. (Consulii să aibă grijă, să nu se abată vr'un rău peste țară). Ne sit (— dacă și nu) summum malum dolor, malum certe est. (Dacă și nu e cel mai mare rău durerea, dar un rău de bună seama este).

Românescul „ca să nu” în latinește e „ut non” dacă se exprimă o consecință, sau dacă negarea se referă numai la un singur cuvânt al propoziției. Ex.: Quis est tam miser, ut non dei munificentiam senserit. (Cine e atât de nenorocit, încât să nu fie simțit dărnicia lui Dumnezeu). Tunc Catilinam exire patiere, ut abs te non emissus ex urbe, sed immisus in urbem esse videatur? (Vei lăsa tu oare să iese afară Catilina, încât să se pară, nu într'atâta că l-ai isgonit din cetate, cât mai degrabă, că chiar tu l-ai trimis în cetate?).

c) După verbele, cari înseamnă teamă, românescul „că” latinește e *ne*, iar românescul *că nu*, latinește e *ut*. (— ne non.) Ex.: Timeo, *ut* venias — Mă tem, că *nu* vii; (adică *aș voi* să vii). Timeo, ne venias. — Mă tem, că vii (dar *aș dorî, să nu* vii). Cu un cuvânt: Latinul se pune pe punctul de vedere al dorinței subiectului.

Tot ca *timeo* se construiesc și celelalte verbe și expresiuni similare (verba et sententiae timendi), ca *metuo*, *vereor*, *metus est*, etc.

§ 205.

Quo (— ut eo) dacă e conjuncție cere conjunctiv în înțelesul de: *ca astfel, ca prin aceea*. — Legem brevem esse oportet, quo facilius ab imperitis teneatur. (Legea trebuie să fie scurtă, ca astfel să poată fi reținută mai ușor de către cei neștiutori).

Tot astfel e conjunctiv, când *quo* e compus: *non quo*, sau *non quod* — *nu ca și cum*; mai departe: *non quo non* (sau: *non quod non*) — *nu ca și când nu*, (pentru că *quod* ne arată ceva, ceeace *nu* e *adevărată* cauză a lucrării din prop. princip.) — Nolumus nunc vos punire, non quod non

mereamini, sed quia emendationem vestram expectamus. (Nu voim, să vă pedepsim acum, nu cași cum nu ați merita-o, ci pentru că așteptăm îndreptarea voastră). [Dacă *non quod non* e precedat de o particulă negativă (în prop. princ.), se întrebuințează *non quin*].

§ 206.

Quin — e contras din vechiul ablativ *qui* (quo) și *non*. Stă cu conjunctiv după propoziții principale negative, sau interogative, cari au înțeles negativ. De ex.: Quis est (— nemo est), quin... Dacă însă propoziția secundară este relativă (cf. § 219), unde adică caracterul de *pronume relativ* al conjuncției se păstrează, nu se întâmplă contragerea (*quin*), ci se întrebuințează *qui*, sau *quod* și negarea (*non*). Ex.: Nemo est, Catilina, tam stultus, *qui non* videat coniurationem esse factam; nemo tam improbus, *qui non* fateatur. (Nu e nimeni, Catilina, atât de prost, să nu vadă (sau: nu vede), că ai făcut conjurație; nimeni atât de mișel, să nu o spună asta pe față).

Special se întrebuințează *quin*:

1. după *non* (sau *haud*) *multum abest, quin, — nu mult lipsește, ca să* (sau: că), *nihil intermitto, quin — nu las nimic, ca să (nu)*... Ex. Non multum afuit, quin Fabii Veientes vincerent. (Nu mult a lipsit, că Fabii au învins pe Veienți.)

2. *post verba et sententias dubitandi*, ca: *non dubito, quin; — non est dubium, quin; — non cunctor, quin; — quis ignorat, sau quis dubitat, quin, — ș. a.* Ex. Non est dubium, quin etiam invito prodesse possis. (Nu e îndoială, că poți folosi cuiva și contra voinții lui). Însă: *dubito an* — sau: *dubito num*.

3. în înțeles de *fără de a —, fără ca să, —*, după propoziții negative. Themistocles nunquam statuas belli ducum aspexit, quin eorum gloriae invideret. (Themistocles nu a privit nici când la statuiele strategilor, fără să pizmuiască gloria aceloră).

4. după expresiuni ca: *non cesso, quin*; — *non impedio, non cunctor, non intermitto, quin*, — când *quin* are înțelesul de „să nu“, sau înțeles de infinitiv. Ex.: Caesar non cunctatus est, quin proelio, decerneret. — (C. nu a stat la îndoială, să dea o luptă decisivă). După aceste expresiuni poate sta și numai infinitivul. Ex.: Non intermitto quotidie tibi litteras dare. — (Nu întrelas, să-ți scriu epistolă în fiecare zi).

[Nota. a) După *non dubito* poate sta și acc. c. inf., sau numai infinitivul singur. Miltiades non dubitavit consilia sua ad regis aures perventura esse. — (M. nu s'a îndoit, că planurile sale vor ajunge la urechile regelui).

b) Când după o expresiune de îndoială urmează o prop. secundară, în care în l. română e: *că nu*, sau: *să nu*, sau: *ca să nu*, — în latinește se adaugă după *quin* încă o negare. Non dubito, quin offensionem vitare non possim. — (Nu e îndoială, că nu pot încunjură jignirea)].

5. Este însă a se dîntinge *quin* cu indicativul.

a) În înțeles interogativ: *oare nu? de ce nu?* — Quin igitur ulciscimur Graeciam? — (Oare de ce nu ne-am răzbună deci asupra Greciei). Quin potius, ut novissimi in culpam, ita primi ad poenitentiam sumus. — [De ce nu mai de grabă, precum am fost cei din urmă la greșală, așa să fim cei dintâi la căință? (Tacit. Ann. I, 28.)]. Quin igitur expergiscimini? (Sallust.: Cat, 20, 14) (Deci pentru ce nu vă deșteptați?)

b) În înțeles de: *immo, quinimmo — ba [încă] și*. — Non est credibile, quantum scribam die, quin etiam noctu. (Nu e de crezut, cât scriu ziua, ba încă și noaptea).

§ 207.

Quominus [— ut eo minus] — *ca cu alăt mai puțin* — [*ca*] *să nu*. Se folosește după verbe și expresiuni, cari arată împiedecare, împotrivire, opunere [verba et sententiae impediendi]: *impedire, prohibere, officere, ob stare, resistere*, etc. — Epaminondas non recusavit, quo-

minus legis poenam subiret. — (Epaminondas nu a refuzat, (adică: s'a învoit) să se supună pedepsei legii). Parmenio regem deterrere voluit, quominus medicamentum biberet. — (Parmenio a voit să sperle pe rege, să nu bea medicamentul). Caesar cognovit per Afranium stetisse [— a stat în puterea lui Afranius, sau și: i-a fost datorința lui A.], quominus [— să nu] proelio dimicaretur.

În loc de *quominus* se folosește și *ne*, iar dacă e precedat de vr'o particulă (adică propoziție) negativă, se poate folosi și *quin*.

După *prohibere* la scriitorii latini mai de seamă, stă accusat. c. infinit. După *recusare* poate sta și infinitiv.

§ 208.

Utinam și *o si* arată o dorință — *barem de (ar), cel puțin să, dacă (aș, ai, etc.)*. Se întrebuintează în propoziții principale optative. Dacă dorința e realizabilă, predicatul stă în *praes.* sau *perf. coniunct.*, iar dacă e irealizabilă, stă în *imperf.* sau *plusquamperf. coniunct.* — Utinam boni cives multi sint. — „Utinam omnes cives unum caput haberent!“ — (Barem de ar avea toți cetățenii la o laltă un singur cap). (Dictonul lui Caligula). Utinam frater ex hac immani strage salvus *evaserit*. — (Barem de ar fi scăpat teafăr fratele meu din această groaznică catastrofă). [Adică realizabilitatea în trecut; e cazul, când nu am anume cunoștință, dacă a scăpat, sau nu, dar cred, că e cu puțință, să fie scăpat].

§ 209.

Quasi, ac si, tamquam, velut, velut si — *ca și cum, așa ca și cum*. — Sequani absentis Ariovisti crudelitatem, velut și coram adesset, horrebant. — (Sequanii aveau groază de cruzimea lui A. și în absența lui, ca și când ar fi de față).

§ 210.

Dummodo, sau și numai *dum*, sau *modo* singur — nu-

mai (ca) să. Iar la negare stă: *dummodo ne, dum ne, modo ne — numai (ca) să nu.* Hannibal venenum bibit, *dummodo*, (sau: *dum*, sau *modo*) Romanorum captivitatem efugeret. — (Hannibal a beut venin, numai să scape de captivitatea Romanilor). Oderint, dum metuant. — (Urască-mă, numai să se teamă de mine).

§ 211.

Nedum (uneori și *ne* singur) — *necum*. Vix în ipsis tectis frigus vitatur, *nedum* in mari et in via sit facile abesse a temporis asperitate. — (Abia poți scăpa de frig în casă chiar, *necum* să te poți apăra cu ușurință de vitregia timpului pe mare și în călătorie).

§ 212.

Quamvis (*quantumvis, quamlibet*) și *licet* — *deși, cu toate că.* — Quod turpe est, id *quamvis* occultetur, tamen honestum fieri nullo modo potest. — (Ceeace e necinstit, aceea — oricât am ascunde-o — totuș nu poate să devină cinstit). *Licet* se întrebuințează numai cu *praesens*, sau *perf. coniunct.*

2. Conjunții cu Indicativ și Coniunctiv.

§ 213.

Si, nisi, sin, si modo, etsi, tametsi, etiamsi se folosesc după norma lui *si*. (Vezi propozițiile condiționale).

§ 214.

Dum, donec, quoad — până când, în vreme ce. Stă:

1. Cu *indicativ*: când arată coincidența a două lucrări. — Donec eris felix, multos numerabis amicos. — (Cât timp vei fi fericit, îți vei număra mulți prieteni).

2. Cu *coniunctiv*: când arată o finalitate latentă. — Expectavi, dum plueres desineret, ac post ambulatum exivi. — (Am așteptat, să stea ploaia, și apoi am ieșit la

plimbare). *Donec* se întrebuințează numai cu *indicativ*. [La Tacitus adesea cu *coniunctiv*].

Dacă lucrarea propoziției principale intervine în lucrarea propoziției secundare, întrebuințăm pe *dum* cu *praesens indicat.* [în prop. princ. e *impf.* sau *perf.*]. Iar dacă ambele lucrări sunt de o durată egală, e *impf.* și în prop. secundară. — Dum ea Romani *parant consultantque*, iam Saguntum summa vi oppugnabatur. — (În vreme ce Romanii făceau acele pregătiri și sfaturi, Saguntul era asediat cu toată puterea).

§ 215.

Antequam și *priusquam* — *înainte de ce.* Stă:

1. Cu *praesens ind.*, când simplaminte arată un raport de timp. — Antequam pro Murena dicere *instituo*, pauca pro me ipso dicam. — (Înainte de ce aş rosti să vorbesc în favorul lui M., voi spune câte ceva în interesul meu propriu).

2. Cu *praesens coniunct.*, când exprimă o finalitate latentă [presupusă]. — Priusquam *incipias* consulto, et ubi consulueris, mature facto opus est. — (Înainte de ce ai începe, chibzuește bine lucrul, și după ce te-ai socotit, e nevoie numai decât de faptă).

3. Cu *imperf.*, sau *plusquamperf. coniunct.*, în narațiuni; — și anume:

a) *imperfectum*, când lucrarea din prop. secundară a avut loc, *de fapt*, după lucrarea din prop. principală. Aristides interfuit pugnae navali apud Salamina, quae facta est, priusquam poena exilii *liberaretur*. — (A. a luat parte la lupta navală dela Salamis, care s'a dat, înainte de ce el s'a mântuit de pedeapsa cu exil). Iar:

b) *plusquamperfectum* stă, când lucrarea indicată în prop. sec. nu s'a întâmplat nici când [ci numai se putea aștepta, sau era de dorit împlinirea ei]. — Saepe magna indoles virtutis, priusquam rei publicae prodesse potuisset, extincta fuit. — (De multe ori o mare aplecare către vir-

tute a fost înăbușită, înainte de ce ar fi putut fi de folos țării). (Cf. cazul irealității la prop. condiționale). Aceasta însă nu se observă totdeauna la autorii latini.

4. Cu *perf. ind.*, sau cu *futurum exactum*. Amândouă exprimă raport de timp; (și anume: o realitate). — De Carthagine non ante vereri desinam, quem illam excisam esse cognovero. — (Nu voiu înceta, să mă tem din cauza Cartaginei, înainte de ce voiu ști, că ea e dărâmată).

(Nota. — Atât *antequam*, cât și *priusquam* se pot despărți astfel, că *ante* sau *prius* stă în prop. princip., iar *quam* în cea secundară).

§ 216.

Cum (Quum). — Stă:

1. Cu *indicativ* (în 4 cazuri):

a) *Cum temporale* — *când*; *chiar atunci*, *când*. Arată un moment fixat al timpului; în prop. princip. stă de regulă vr'una din particulele de timp: *tum*, *eo tempore*, *eo die* etc. — Ligarius *eo tempore* paruit, cum *parere* senatui necesse erat. — (Ligarius s'a supus atunci, când era trebuință, să se supună senatului).

b) *Cum additivum* — *când deodată*, *când fără veste*. Exprimă ceva neașteptat față de lucrarea din prop. princip., iar predicatul prop. princ. stă în *imperf.* sau *plusquamperf.*, cu particulele: *vix*, *aegre*, *iam*, *nondum*, iar în prop. sec. de regulă stă: *interea*, *repente*, *subito* — în legătură cu *cum*. — Hannibal iam *scalis* subibat *muros* *Locrorum*, cum *repente* patefacta porta *Romani* erumpunt. — (Hannibal deja punea scări la zidurile Locrilor, când fără veste deschizându-se poarta Romanii dau năvală afară). (În loc de perfect e praesens historicum).

Subspecie a lui *cum additivum* e *cum inversum*, când gândirea principală (sau: pondul gândirei) e în prop. secundară, iar cea principală nu ne spune nimica nou. — Vix ea *fatus* eram, *gemitu*, cum *talia* reddit. — (Abia zisei acestea, când gemând îmi răspunde astfel).

c) *Cum iterativum* — *de câte-ori*, (îndată-ce), *când*; arată o lucrare repetită. — Cum *ver* esse coeperat, dabat se *Verres* *itineribus* atque *labori*. — (Cât ce se desprîmă-vără, se așterneă V. la călătorii și la muncă).

d) *Cum explicativum* — *când, prin aceea că*; explică rostul propoziției principale. — De te autem, Catilina *cum quiescunt*, probant, *cum patiuntur*, decernunt, *cum iacent*, clamant. (Cu privire la tine însă, Catilina, chiar prin aceea că stau liniștiți, aprobă, prin aceea, că rabdă (învinuirile), aduc decizie, prin aceea că tac, strigă).

2. Cu *conjunctiv* (de asemenea în 4 cazuri):

a) *Cum narrativum*, sau *historicum* — *când*; se folosește în ori-ce fel de povestire sau istorisire. Stă cu *imperfect*, sau *plusquamperf.* — Epaminondas, cum *vicisset* *Lacedaemonios* apud *Mantineam*, atque *ipse* *gravi* *vulnere* *exanimari* se *videret*, *quaesivit*, *salvusne* *esset* *clipeus*. (E., dupăce a învins pe Lacedemonieni la Mantinea, și vedea, că din pricina grelei sale răni are să moară, a întrebat, dacă i-a scăpat întreg scutul).

b) *Cum causale* — *fiindcă, deoarece*; arată o cauză.

Cum *sint* in nobis *consilium*, *ratio*, *prudentia*, necesse est *deos* *haec* *ipsa* *habere* *maiora*. (De oarece este în noi chibzuială, minte și cuminenie, trebuie, ca acestea să le aibă zeii în grad și mai mare).

c) *Cum concessivum* — *deși, cu toate că*; în propozițiile concesive. Phocion fuit *perpetuo* *pauper*, cum *divitissimus* *esse* *posset*. (Phocion a fost mereu sărac, cu toate că putea fi foarte bogat).

d) *Cum adversativum* — *pe când, în vreme ce*; exprimă un contrast, pe care îl anunță prop. sec. față de cea princip. — *Hostes* *quinque* *milia* *erant*, cum *noster* *exercitus* *vix* *mille* *quingentos* *milites* *numeraret*. (Dușmanii erau cinci mii, în vreme ce armata noastră abia numără o mie cincisute de ostași).

§ 217.

Quod Stă: I. Cu *indicativ*:

1. *Post verba affectuum* (arătând cauza afecțiunii): *gaudeo, laetor, doleo*, etc. Turnus, rex Rutulorum, vehementer dolebat, quod Lavinia Aeneae in matrimonium data est. (Pe Turnus, regele Rutulilor îl durea foarte mult, că Lavinia a fost dată în căsătorie lui Aeneas).

2. *Quod causale* — *pentru că, de oarece*; stă în propozițiile cauzale. Înaintea lui adese-ori este *eo*, sau *propterea* (sau *ideo*). Perfacile est totius Galliae imperio potiri, quod undique loci natura Helvetii continentur. (E foarte ușor, să-și acapareze stăpânirea peste Gallia întreagă, pentru că de toate părțile sunt împrejmuți de natura locului).

3. *Quod explicativum*; a) — *că; în ce privește faptul, împrejurarea, că*. — Quod vales bene est; ego valeo. (Faptul, că ești sănătos, mă bucură; eu sunt sănătos). Magnum beneficium est naturae, quod necesse est mori. (Mare binefacere a naturii este, că trebuie să murim).

b) Explică un pronume demonstrativ, sau o altă determinare din prop. princip. — Deum esse vel *inde* apparet, quod mundus regatur oportet. (Că Dumnezeu este, reiese și de acolo, că lumea trebuie să fie ocărmită). Multi *eo* peccant, quod plura loquuntur. (Mulți greșesc prin aceea, că vorbesc prea mult).

4. După *expresionile*: *bene facit*, — apoi *accidit, evenit, fit* stă quod cu indicativ, când (aceste din urmă) stau în legătură cu vr'un adverb [iar dacă stau singure, se pune *ut*]. Bene facis, quod malis non uteris. (Faci bine, că nu te însoțești cu cei răi). Bene accidit, quod Allobrogum legati de suis rebus Romam venerunt. (Chiar bine s'a nimerit, că solii Allobrogilor au venit la Roma cu daraveri de ale lor).

II. Cu conjunctiv:

1. Când se reproduce părerea cuiva ca proprie a celui ce a enunțat-o, [iar nu a celui ce o reproduce. În acest caz și în l. română putem întrebuința optativul]. — Socrates accusatus est, quod corrumpere iuventutem et novas

superstitiones induceret. (S. a fost acuzat, că corupe tinerele și introduce noi superstiții).

2. După *expresionile*: *est, non est, nihil est, quid est, habeo, non habeo*, când aceste expresiuni înseamnă: *am cauză, sau motiv, pot, am lipsă* și altele asemenea.

[Conjunctivul arată noțiunea posibilității, putinței, cauzei, lipsei, sau trebuinței. — Nihil est, quod festines. (Nu ai nici un motiv, să grăbești). Quod diis immortalibus gratias ageretis, hesternum proelium fuit. (Aveți motiv, în lupta de ieri să aduceți mulțămită zeilor nemuritori). Nihil habeo, quod incusem senectutem. (Nu am, pentru că să învinovățesc bătrânețea). — Însă: *habeo, quod volo*, sau *habeo id, quod volo*].

3. În propozițiile, cari depind de vr'un conjunctiv, sau infinitiv. (V. mai jos: despre modurile din propozițiile secundare).

CAP. XII. Propozițiile relative.

§ 218.

Propoziții relative sunt peste tot propozițiile secundare introduse de pronume și de adverbe relative, sau corelative. Aceste propoziții: 1. de multeori exprimă o *simplă relațiune* față de lucrarea din propoziția principală, sau față de vr'o parte a ei, — adică sunt propoziții *subiective, obiective, atributive, de loc, de timp, sau comparative*. În aceste propoziții se întrebuințează indicativ. *Qui* cursu studet optatam contingere metam, multa tulit fecitque puer sudavit et alsit. (Cel ce voiește să-și ajungă în fugă ținta dorită, acela în copilăria sa a răbdut și a făcut multe, a asudat și a degenerat). Orgetorix omnem suam familiam et omnes clientes obaeratosque, quorum magnum numerum habebat, secum ad iudicium conduxit. (Orgetorix a dus cu sine la judecată pe toți sclavii și pe toți clienții și datornicii săi, de cari avea foarte mulți). Augustus in domo et cubiculo, in quo pater eius Octavius vitam finivit, diem supremum

obiit. (A. și-a sfârșit viața în casa și chiar în camera, unde a murit tatăl său Octavius). Romae in servitium ruebant consules, patres, eques: quanto quis erat illustrior, tanto magis erant falsi ac festinantes, vultuque composito. (În Roma se năruiau toate în slugărnice, consulii, senatorii și cavalerii: cu cât erau mai sus puși, cu atâta erau mai falși, mai slugarnici și mai prefăcuți).

§ 219.

2. De multe ori însă exprimă o finalitate, un gând, o consecință, sau o cauză latentă, adică sunt propoziții *finale*, *consecutive*, sau *cauzale*, când apoi predicatul lor stă în conjunctiv. Astfel de propoziții întâlnim și în limba română. De ex.: A luat bani împrumut, cu cari să-și cumpere unelte agricole. (E finală: ca cu aceia să-și cumpere etc.). Sau: Nu este pădure, unde să nu fie și uscături [e consecutivă: *încât în ea să nufie* etc.]).

În limba latină însă aceste propoziții sunt cu mult mai des întrebuințate. Conjuncțiile lor sunt: *qui*, *quae*, *quod* și cazurile lui oblice; *ubi*, *unde*, *quando*, ș. a. — Înțelesul acestor conjuncții e *ut*, sau *cum* și vr'un pronume, sau adverb. Astfel de ex.: *qui*, *quae*, *quod* — *ut is*, *ut ea*, *ut id*, sau: *cum is*, etc.; *cui* — *ut ei*, sau *cum ei*; *quorum* — *ut*, sau *cum eorum*; *ubi* — *ut ubi*, *unde* — *ut inde*, *quando* — *ut tum*, etc.

§ 220.

A) *Propoziții finale*. *Qui* — *ut is*. — Athenienses legatos miserunt Delphos, qui Apollinem consulerent. — (Athenienii au trimis soli la Delphi, ca să ceară sfatul lui Apollo).

B) *Propoziții consecutive*. — a) În prop. principală e vr'un demonstrativ (barem subînțeles), ca: *is*, *tanlus*, *eiusmodi*, etc. — Non sumus ii, quibus (ut nobis) nihil verum esse videatur. — (Nu suntem noi astfel de oameni, cărora li se pare, că nimic nu e adevărat). După prop. negative în loc de *qui non*, *quae non*, se poate pune și *quin*.

b) După *dignus*, *indignus*, *aptus* și *idoneus*. Deci: *dignus est*, qui [— *ut is*]...; *locus idoneus*, ubi [— *ut ibi*] etc.

c) După expresiunile: *est qui*, *sunt qui*, *reperiuntur*, sau *inveniuntur qui*, când subiectul e nedeterminat, [adică: *sunt qui* — sunt unii oameni, pe cari, sau nu-i știu mai de aproape, sau nu ne privește, cine sunt]. Dacă însă subiectul se arată ca determinat, atunci întrebuințăm indicativ. — *Qui ultro se morti offerant*, facilius reperiuntur, quam qui dolorem patienter ferant. — (Mai ușor se găsesc oameni de aceia, cari de bună voie se oferă la moarte, decât de aceia, cari suferă durerea cu paciință). — Din contră: Sunt [— știu astfel de oameni], qui urbanis rebus bellicas anteponunt. Multi sunt, qui dicunt (sau și: dicant).

Tot astfel după expresiunile negative: *nemo*, sau *nullus est*, qui; *quis est* (— *nemo est*), *qui*. — *Nemo est orator*, qui se Demostheni similem esse nolit. — (Nu este orator, care să nu voiască a fi asemenea lui Demostene).

d) Conjuncția relativă precedată de *quam*, în înțelesul de *decât ca*; (în prop. princip. se află un adjectiv în comparativ). — *Maior sum*, quam cui fortuna nocere possit. — (Sunt superior, decât ca soarta să-mi poată strică ceva).

C) *Propoziții cauzale*. *Qui* — *cum ego*, *cum tu*, *cum is*, etc.; *ubi* — *cum ibi*, etc. — *O, magna vis veritatis*, quae (— *cum ea*) contra hominum calliditatem facile se per se ipsam defendat! — (Mare e puterea adevărului, care ușor se poate apăra ea pe sine însuș contra șireteniei oamenilor).

D) *Propoziții concesive*. *Qui* — *quamvis*, sau *cum ego* (tu, is) etc. Se întrebuințează conjunctiv, mai cu seamă dacă caracterul *concesiv* al propoziției e foarte pronunțat. Quae Cenabi sole oriente gesta essent, ante primam confectam vigiliam in finibus Arvernorum audita sunt, quod spatium est milium passum circiter CLX. (Deși acestea s'au întâmplat la răsăritul soarelui în Cenabum, au fost auzite în țara Arvernilor înainte de sfârșitul primei vigili, deși aceasta înseamnă o depărtare de cam 160.000 de pași). — Sau și indicativ, (când caracterul *concesiv* nu e atât de pregnant, încât poate fi luată ca o simplă relațiune). Egomet, qui sero Graecas litteras attigissem, tamen, cum Athenas venissem, com-

plures sum ibi dies commoratus. (Chiar eu, deși târziu am ajuns a cunoaște literatura greacă, totuși, când am venit la Atena, am petrecut acolo mai multe zile). Sau și: Egomet, qui... attigeram... (Chiar eu, care târziu am ajuns a cunoaște literatura greacă, când am venit la Atena, am petrecut acolo mai multe zile).

E) *Propozițiile relative*, cari depind de vr'un conjunctiv sau infinitiv ca propoziții dependente interne. (Cf. § 222).

2 Modurile din propozițiile secundare.

§ 221.

1 Dacă propoziția secundară e introdusă de vr'o conjuncție, care cere conjunctiv, predicatul ei stă în *conjunctiv*. (După consecutio temporum).

2. Propozițiile secundare, despre cari în cele de mai sus nu am constatat, că stau în conjunctiv, — de sine înțeles — stau în *indicativ* [cum sunt: postquam (cu *perf. ind.*), quia, quoniam, etc.].

§ 222.

În *conjunctiv* stau însă toate propozițiile *dependente interne*, cari depind de vr'un *conjunctiv*, sau *infinitiv*. Dependente interne sunt acele propoziții secundare, cari completează înțelesul propoziției, de care depind în așa măsură, încât fără de această propoziție sec., sau ar rămânea neînțeleasă întreaga frază, sau i-s'ar schimba înțelesul. — Socrates dicere solebat omnes *in eo quod scirent* satis esse eloquentes. Dacă din această frază suprimăm prop. sec. „in eo quod scirent“, vom obține un înțeles absolut fals. Astfel de propoziții secundare, cari contribuie *esențial* la înțelesul unei fraze, le numim *propoziții dependente interne*. Dacă acestea depind de un *conjunctiv*, sau *inf.*, — și ele însăși stau în conjunctiv.

§ 223.

Sunt însă unele propoziții secundare, *intercalate* în frază, cari nu contribuie în mod esențial la întregirea înțele-

sului, — va să zică: acestea le putem suprima, fără ca fraza întreagă să-și piardă înțelesul, sau să obțină un înțeles esențial divers. Aceste propoziții sec. le numim *propoziții dependente externe*, al căror predicat, — și dacă depind de vr'un conjunctiv, sau inf. — stă totuși în *indicativ*. Caesar Helvetios in fines suos, *unde erant profecti*, reverti iussit. — (Cezar a poruncit ca Helveții să se reîntoarcă în țara lor, de unde pleaseră).

Aici prop. *dependentă externă* „unde erant profecti“ nu întregeste înțelesul frazei, ci numai clarifică înțelesul lui „in fines suos“. Astfel de prop. dep. externe sunt prop. intercalate relative, cari nu sunt alta, decât circumscrierea unui singur cuvânt, sau a unei noțiuni din propoziția, de care depind. Ex.: *ii, qui audiunt — auditores; fratres suos, qui ante geniti erant... — fratres suos maiores natu.* (Mai departe astfel de propoziții sunt acelea, despre cari va fi vorba la „Oratio obliqua“ I. 3).

3. Propozițiile interogative.

§ 224.

Întrebarea poate fi: directă sau indirectă. Directă e, când însuș vorbitorul o adresează, de dreptul persoanei, de la care se așteaptă răspunsul și întrebarea nu e făcută dependentă de alt verb. — Quo ruitis? — (Unde dați buzna?). Quo vadis, Domine? — (Unde mergi, Doamne?).

Iar indirectă e, când altcineva o reproduce, sau însuș vorbitorul o face dependentă de alt verb. — Interrogasti me, quid heri *fecissem*. — (M'ai întrebat că ce am făcut eri). — Quid proxima, quid superioară nocte *egeris*, ubi *fu*eris, quos *convocaveris*, quem nostrum ignorare arbitraris? — (Cine crezi tu că nu știe dintre noi, ce ai pus la cale astă noapte și ieri noapte, unde ai fost, pe cine ai convocat?). Non intellego, quid dicas? — (Nu înțeleg, ce zici?).

Întrebările indirecte stau în conjunctiv după consecutio temporum. Întrebările directe stau în indicativ.

§ 225.

Particulele interogative sunt:

a) *Num*; se folosește la începutul propoziției întrebătoare, când se așteaptă răspuns negativ. — *Num vides?* — *Vezi?* (— Așa-i, că nu vezi?) Răspuns: *Non video*.

b) După *nonne* (se pune la începutul prop.) așteptăm răspuns afirmativ. — *Nonne vides?* — *Vezi tu oare?* (— Așa-i că vezi?) Răspuns: *Video*, sau: *ita, etiam, sane, omnino, certe*.

c) *Ne* enclitic se folosește, când răspunsul e nesigur. — *Videsne* (sau la poeți, prescurtat: *Viden*)? Răspuns: *Video*, sau: *Non video*.

d) *Utrum... an*: se folosește, când avem vr'o nedumerire. — *Inter rerum scriptores discrepat, utrum Alexander Magnus mortem obierit, an veneno enecatus sit.* — (Istoricii nu sunt de acord, dacă Alex. c. M. a murit de moarte naturală, sau a fost înveninat).

e) *Ne, an...* *Dubius sum, quid faciam, tene relinquam, an rem?* — (Stau la îndoială, ce să fac: să te părăsesc pe tine, sau procesul meu?) (Horatius, Sat. 1, 9).

f) *An* singur (numai în întrebări indirecte). — *Haud scio, an pietate adversus Deum sublata fides etiam et societas humani generis tollatur.* — (Nu știu, dacă — nimeni cîndu-se pietatea față de Dumnezeu — nu se nimicește și credința și societatea neamului omenesc?).

CAP. XII. Imperativul.

§ 226.

Imperativul exprimă nu numai o poruncă, ci și un sfat, o rugăminte. Dacă porunca trebuie împlinită în prezent, se folosește *praesens imperat.*; iar dacă înseamnă, că ceva

trebuie împlinit mai târziu (dupăce s'a împlinit altceva subînțeles), sau că ceva trebuie împlinit și de aici încolo (adică în viitor) atunci se folosește *futurum imperativi*. De aici urmează, că *futurum imp.*, se folosește în textul legii, în sentințe, maxime, gnome; — și chiar pentru aceea *futurum imperat.* exprimă o poruncă severă. — *Sequere me!* — (Urmează-mă! *Fac animo forti sis!* — (Curaj! Sau: Fii cu înimă!) *Cura, ut valeas!* — (Fii sănătos!) — Dar: *Romae lex erat: „Consules quotannis bini sunt”*. — (În Roma era o lege: „Consuli să fie doi de fiecare an”).

§ 227.

Oprirea (Opreliștea) se face în limba latină:

a) (În legislație și la poeți): Cu *ne* și *praesens imp.* Tu ne cede malis, sed contra audentior ito. — (Tu nu ceda față de cei mișei, ci pășește contra lor cu îndrăzneală și mai mare).

b) în proză (și în viața de toate zilele): cu imperati-vele *noli* și *nolite* și *infinilivul* verbului respectiv. — *Noli noctuas Athenas asportare.* (Nu duce buhe la Atena).

c) *Non* și *conjunctiv prezent*. — *Non facias.*

d) *Ne* și *perfectum coniunctivi*. — *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.* (Ce ție nu-ți place, altuia nu-i face!).

e) În loc de *noli* cu *infinil.*, se folosește *cave* cu *conjunctiv*. — *Cave facias.*

f) La oprirea severă se mai folosește și *non* cu *futurum indicativ*. — „*Non furaberis!*” — Să nu furi!

CAP. XIII. Infinitivul.

§ 228.

Infinitivul în propoziție poate fi subiect, sau complement drept. — *Irasci dedecet* (subiect). *Peccare nolo* (obiect). *Beatus esse sine virtute nemo potest.* (Nimeni nu poate fi fericit fără virtute).

§ 229.

I. *Accusativus cum infinitivo* :

Infinitivul în legătură cu subiectul său în acuzativ formează construcția numită *accusativus cum infinitivo*. Aceasta se construiește astfel: Conjunția din l. română se omite, subiectul se pune în acuzativ, iar predicatul în infinitiv corespunzător. [În l. română e neobicinuit; totuș — rar — îl întâlnim. De ex. Te cred a-mi fi amic. — Te credo esse mihi amicum. Cu topică corectă: Amicum te mihi esse credo].

Obs. — Dacă mai este și întregire predicativă (lângă verbul din infinitiv), aceea se pune în *nominativ*, sau *acuzativ*, dupăcum se referă la un nominativ, sau la un acuzativ din întreaga propoziție. Ex.: *Multi malunt videri boni, quam esse.* (Mulți preferă să pară buni, decât să fie). *Deum esse sapientissimum facile intellegitur.* (Ușor se înțelege, că Dumnezeu e preaînțelept). Întregire predicativă este lângă verbele *esse* și *fieri*, precum și lângă celelalte verbe, cari cer două nominative. Cf. § 111.

§ 230.

A) *Accusativus cum infinitivo* stă ca *object*: 1) după verbe, cari arată *simțire*, sau *vorbire*, (post verba *sentienti* ei *dicendi*): *video, audio, sentio, animadverto, opinor, puto, credo, iudico, censeo, suspicor, intellego, scio, nescio, ignoro, memini, obliviscor, disco, spero, dico, narro, trado, nego, scribo, doceo, nuntio, affirmo, declaro, renuntio, demonstro, perhibeo*, etc. După expresiunea: *aliquem certum orem facere*; apoi substantivele: *spes, opinio, nuntius* în legătură cu un verb (*habere, excitare, capere, afferre*, etc.), sau și fără acestea, deasemenea atrag acc. c. inf. — Renuntiatum mihi est te fuisse apud nos. (Mi-s'a spus, că tu ai fost la noi). *Această construcție e: acc. c. inf. activi*. Dacă între obiecte s'ar naște încurcătură, folosim *acc. c. inf. passivi*. Această se construiește așa: Subiectul propoziției secundare se pune în ablativ cu prepoziția *a*; sau, *ab*, obiectul

în acuzativ, ia predicatul în infinitivul pasiv recerut. De ex. în propoziția *Carthaginenses vicisse Romanos legimus* nu putem ști, cine a fost învingător? cine a biruit? Dacă însă punem construcția în pasiv: *Carthaginenses a Romanis victos esse legimus*, înțelegem numai decât, că propoziția dată voințe să ne spună, că e vorba despre o biruință a Romanilor asupra Cartaginenilor.

Nota: a) După *persuadeo*, dacă nu înseamnă *convinc pe cineva*, ci *înduplec (sfăluiesc) pe cineva* stă *ut* și *conj.*: *Pater mihi persuasit hoc verum esse* — m'a convins, că... *Pater mihi persuasit, ut hoc facerem* — m'a înduplecat, să fac aceasta.

b) După verbe cari arată speranță, [nădejde], promitere, amenințare, (post verba pollicendi), stă *acc. c. futuro infinitivi* și anume infinitivul futur, sau cu circumscrierea *fore ut*. — *Spero me mox reditum esse.* — (Sper că în curând mă voi întoarce). *Pollicetur se hoc facturum esse.* — (Imi promite, că va face acest lucru).

c) *Despre cineva se zice*, latinește e: *aliquem dicunt, (tradunt ferunt)*. — *Pythagoram dicunt venisse in Italiam.* — (Despre P. se zice, că a venit Italia.) *Cicero, quem scimus patrem patriae nominatum esse, ...* (C., despre care știm, că a fost numit părintele țării...)

§ 231.

1. *Acc. c. inf.* stă după verbe, cari arată o *voință*, *permisiune*, *oprire*, (post verba *voluntatis*), ca: *volo, nolo, malo, cupio, studeo, iubeo, veto, prohibeo, cogo, concedo, sino, patior*. — Ex.: *Germani vinum ad se importari non sinunt.* (Germanii nu admit importul de vin în țara lor). *Helvetii Orgetorigem ex vinclis causam dicere coegerunt.* (Heleveții au silit pe Orgetorix, să-și apere cauza sa din închisoare).

Obs. Verbele *iubeo, veto, sino, patior, facio, impero*, — dacă e numită persoana, prin care se îndeplinește lucrarea, cer *acc. c. inf. activi*, iar dacă persoana nu e

precizată (generalizare), cer *acc. c. inf. passivi*. Hevetii triumphum mensum molita cibaria sibi *quemque* domo *efferre* iusserunt. — (Helveții au dat ordin, ca fiecare să-și ducă cu sine de acasă pe trei luni bucate măcinate). Caesar pontem *rescindi* iussit. — (C. a dărâmat podul). — (Mai rar după *iubeo* stă și *ut*, iar după *velo* stă și *ne*. Celelalte verbe de mai sus se construiesc de regulă cu conjuncție. *Impero*, dacă după el e verbul în activ, de regulă se construiește cu *ut*, iar dacă verbul e în pasiv, cere *acc. c. inf.*).

§ 232.

Acc. c. inf. stă după verbele, cari exprimă un *sentiment*, (*post verba affectuum*): *gaudeo, gloriator, laetor, admiror, doleo, angor, sollicitor, indignor, queror, aegre* (moleste, graviter) *fero*; apoi: *piget, pudet, paenitet, taedet, miseret* (cf. § 117). Ex.; Gaudeo, id te mihi suadere, quod ego, mea sponte feceram. — (Mă bucur, că mă sfătuiești, ceea ce eram gata să fac dela mine însumi). — În loc de *acc. c. inf.* însă mai adeseori stă *quod* (cf. § 217. 1. a) cu *ind.*

§ 233.

B) Ca *subiect* stă *accusativus c. inf.*:

1. După multe verbe impersonale. Astfel sunt: *apparet, elucet, constat, fugit me, oportet, decet, dedecet, licet, placet, convenit, iuvat, conducit, expedit, praestat, interest, refert*, etc. — Narrationem oportet tres habere res: ut brevis, ut aperta, ut probabilis sit. — (Povestirea trebuie să aibă trei calități: să fie scurtă, clară și probabilă). Ut equos ad cursum, aves ad volatum, sic homines apparet natos esse ad cogitandum. — (Precum e rânduit calul la fugă și pasărea la sbor, tot astfel reiese, că omul e rânduit să cugete).

Obs. — Rar și verbele pasive: *dicitur, traditur, fertur, putatur, existimatur, videtur*, etc. se întrebuințează ca im-

personale (generalizare); și atunci după ele stă *acc. c. inf.* ca subiect. Aceasta se întâmplă după formele perfecte și după cele formate cu gerundivul acestor verbe, unde *neutrul* arată caracterul impersonal al verbului. Caesari nuntiatum est Ariovistum ad occupandum Vesontionem contendere. — (C. a fost încunoștințat, că A. înaintează spre a cucerii cetatea V.) Hoc ita factum esse vix credendum est. — (Abia s'ar putea crede, că acest lucru s'a întâmplat astfel). — Celelalte forme ale acestor verbe se întrebuințează ca impersonale astfel, că se adaugă vr'o particulă, ca să se denote impersonalitatea. — Non *mihi* videtur [— nu mi-se pare adevărat] ad beate vivendum satis posse virtutem. Dicebatur *contra* pietatem erga parentem et tempora rei publicae ab Augusto obtentui sumpta esse. — (Cealaltă parte susține, că pietatea față de tatăl său și interesul pentru țară le-a luat Tiberius numai ca mască). Fără de a se releva însă această impersonalitate, se menține caracterul *pasiv* al verbului, când apoi se întrebuințează *nom. c. inf.* (V. § 237).

§ 234.

2. După *neutrul* mai multor adjective în legătură cu *est*: *Aperlum est, manifestum est, perspicuum, verum, verisimile, par, aequum est; rectum, pulchrum, iustum, honestum, grave, facile, difficile, iniquum, molestum, necesse est*. — Aliud est iracundum esse, aliud iratum. — (Una este, să fii arțăgos, și alta e să te mânie).

Nota: a) După *licet* (*contingit, expedit, prodest, vacat, dare, concedere, necesse est*) poate sta și *dat. c. inf.* Infirmo non vacat esse mihi. — (Nu am timp să fiu bolnav). Illis (Romanis) ignavis esse licet; vobis necesse est fortibus viris esse. — (Ei, adică Romanii, pot fi lași, voi însă trebuie, să fiți viteji). (Livius 21, 42).

b) Lângă *necesse est, oportet* și *licet*, precum și lângă *interest* și *refert* poate sta și conjunctiv; la cele două din urmă, în legătură cu *ut*. — Necesse est hoc facias, sau: te

hoc facere. — (Trebuie să faci acest lucru). Magni mea interest, ut te videam. — (Țin mult la aceea, să te văd).

§ 235.

3. După multe substantive în legătură cu *csi*: *tempus est, facinus, scelus est, magna laus est, opinio, spes, opus est*. — Vîncire civem Romanum facinus est. — (A încătușa un cetățean roman este delict).

§ 236.

Se mai folosește acc. c. inf. în expresiunile cari arată exclamare (mirare, sau poruncă): Me non esse cum bonis! — (Eu să nu fiu cu cei buni!) Huncine solem surrexe mihi! — (Pentru ce a trebuit, să mai ajung și această zi).

§ 237.

II. *Nominativus c. inf.* se întrebuințează după verbele pasive: *videtur, dicitur, putatur, iubetur, sinitur, vetatur, perhibetur, arguitur*; mai departe: *traditur, fertur, și feruntur*.

Această construcție se face astfel: Subiectul propoziției secundare din l. română devine subiectul propoziției latine [și-l punem în nominat.], iar predicatul propoziției secundare din l. română îl punem în infinitivul corăspunzător. De ex.: Așa să vede, că Hannibal a fost cel mai mare strateg al lumii. Transformat va fi: — Hannibal videtur maximus belli dux mundi fuisse. — (Hannibal se vede a fi fost cel mai mare strateg al lumii). — (Despre constructio personalis v. § 112).

§ 238.

Cu privire la folosirea timpurilor infinitivului avem de observat următoarele: a) După ori-care timp al prop. principale se folosește inf. prezent, futurum, sau perfect., după cum acțiunea din prop. sec. se întâmplă deodată, sau mai târziu, sau s'a întâmplat mai înainte de acțiunea din prop. principală. — Dicunt (dicent, dixerint), dicebant (dixerunt, dixerant) eum venire, sau venturum esse, sau venisse — că

vine, că va veni, că a venit. Tot așa: dicunt s. dicebant eum venturum fuisse — că ar fi venit, (dacă...).

b) După *memini* lucrurile trecute, la cari vorbitorul a fost martor ocular, se folosește inf. prezent. Memini Catonem mecum et cum Scipione disserere. — (Imi aduc aminte, că C. a vorbit, sau vorbea cu mine și cu S.).

Obs. Multe verbe nu au supin și astfel nu se poate forma inf. futurum nici în forma activă, nici în cea pasivă; în astfel de cazuri se construiește acc. c. inf., sau nom. c. inf. prin circumscriere cu *futurum esse*, sau *fore, ut* (care de altfel se folosește de multe ori și la verbe, cari au supin). — Scio futurum esse (sau fore), ut omnes hoc discant, sau: ab omnibus hoc discatur. — (Știu, că toți vor învăța acest lucru). Clamabant homines fore, ut ipsi sese dii immortales ulciscerentur. — (Oamenii strigau, că înșiși zeii nemuritori se vor răzbună).

CAP. XIV. Participiul.

§ 239.

Participiile cu privire la forma lor sunt adjective; își păstrează însă caracterul de verb, adecă complementul. Unele participii în pasiv perfect, afară de înțelesul lor pasiv, au și înțeles activ. Astfel sunt:

laudatus — lădat, sau cel ce a lădat,
iuratus — jurat, „ „ „ a jurat,
amatus — iubit, „ „ „ a iubit,
doctus — învățat, „ „ „ a învățat,
caenatus — cel ce a cinat,
pransus — cel ce a prânzit,
potus — cel ce a băut.

§ 240.

Participiul în l. latină are o întrebuințare mult mai vastă, decât în l. română. [În locul participiilor în l. română

nă folosim prop. sec. relative, sau alte prop. sec., ba chiar și substantive]. Participiul se construiește :

a) Ca *atribut*, dacă participiul stă ca atribut, sau ca apozitie și se referă la vre-un cuvânt din propoziție. Aceasta se numește *participium coniunctum* (care adică are loc atunci, când propoziția sec. din l. română nu are subiectul ei special).

b) Ca participiu de sine stătător, când nu se referă la nici un cuvânt din prop. princ.; e deci neatârnat: *abl. absolutus*, sau *participium absolutum*.

§ 241.

Participium coniunctum se construiește astfel, că omitem pronumele relativ, sau conjuncția propoziției secundare din l. română, timpul hotărât al aceleia îl punem în participiul corespunzător și-l concordăm în gen, număr și caz cu cuvântul, la care se referă.

Participium coniunctum se poate rezolvi cu :

1. Propoziție relativă (cu *qui, quae, quod*). — Pistratus Homeri libros, *confusos antea*, sic disposuisse dicitur, ut (eos) nunc habemus. — (Despre P. se zice, că a orânduit cărțile lui H., cari mai înainte erau amestecate, astfel, precum le avem acum). Tot astfel se traduce *participium coniunctum*, când propoziția sec. se referă la un pronume arătător. Male *parla*, male dilabuntur. (*Ea*, quae male parla sunt, male dilabuntur). — (Cele rău câștigate, rău se vor și risipi).

2. *Participium praesens* se poate rezolvi într'o prop. circumstanțială de timp cu conjuncțiile : *pe când, în vreme ce, în vreme când*. — M. Curio, ad focum sedenti (cum sedebat) magnum auri pondus Samnites cum attullissent, repudiati sunt. — (Când Samniții au adus o mare câtime de aur lui M. Curius, chiar când acesta ședea la vatra focului, au fost respinși).

3. *Participium perfectum* se poate rezolvi într'o prop. sec. de timp cu conjuncțiile : *după ce, îndată ce*. — Diony

sus tyrannus Syracusis expulsus (după ce a fost alungat) Corinthi pueros docebat.

4. *Participium futurum activi*, sau *passivi* se poate rezolvi într'o prop. finală, sau de timp, arătând un gând, o pregătire. — Hostes legatos ad Romanos miserunt pacem petituros (ut peterent). (Dușmanii au trimis soli la Roma, ca să ceară pace). Germani in proelium ituri Herculem canunt (cum ituri sunt). (Germanii, gata de a plecă la luptă, cântă despre H.). Peste tot ori care timp al participiului se poate rezolvi într'o propoziție cauzală, condițională, concesivă. — Quis potest mortem metuens (si metuit) esse non miser? (Cine, când odată se teme de moarte, poate să nu fie nenorocit?) Risus interdum ita repente erumpit, ut eum cupientes, (quamvis — sau : quantumvis — cupiamus tenere nequeamus). (Râsul câte odată isbucnește atât de fără de veste, încât nu-l putem înăduși, oricât am dori-o). Dux insidias metuens (quia metuit) hostes persequi noluit. (Comandantul temându-se de cursă, nu a voit să urmărească pe dușmani).

Obs. La verbele cari arată auzire, vedere, se folosesc trei feluri de construcții :

Audivi eum dicere — am auzit, că el a zis (sau zice),
audivi eum, cum diceret — l'am auzit, când a zis,
audivi eum dicentem — l'am auzit zicând.

§ 242.

Afară de aceste propoziții sec. *participium coniunctum* se mai traduce :

a) Prin propoziții coordonate, cu prepoziția *și*, sau *dar*. — *Milliades capitibus absolutus* pecunia multatus est. — M. a fost absolvat de pedeapsa cu moarte, dar...

b) Printr'un substantiv. — Lacedaemoniis nulla res tanto erat damno, quam *disciplina* Lycurgi, cui per septingentos annos assueverant, *sublata*. (Lacedemonienilor nu li-a fost nimica atât de rău păgubitor, ca desființarea constituției lui L., la care se obicnuiseră în decurs de 700 ani).

Homerus fuit et Hesiodus *ante Romam conditam*. (Homerus și Hesiodus au fost înainte de întemeierea Romei).

c) Participiul: în legătură cu o particulă negativă se traduce cu: *fără ca să*. — Epicurus non *erubescens*, omnes voluptates nominatim persequitur. (E. se ține anumit de toate plăcerile, fără să roșiască măcar). (Cf. § 246).

Ablativus absolutus.

§ 243.

Dacă propoziția secundară își are subiectul său propriu (care nu este și în prop. principală ca parte a aceleia), în acest caz propoziția secundară se poate contopi în prop. princ. ca *ablativus absolutus* (*abl. consequentiae*, sau *participium absolutum*). Tipul propozițiilor sec., cari se pot construi cu *ablativus abs.*, îl avem în propozițiile antecedente de timp și în cele cauzale; — dar se mai pot construi și propoziții coincidente de timp, condiționale, concesive, apoi și propoziții coordonate copulative, sau adversative (cu conjuncțiile: *și, dar*). Constă în aceea, că conjuncția propoziției sec. se omite, subiectul ei se pune în ablativ, iar predicatul în participiul corespunzător, concordându-se cu subiectul în număr și gen. — Ex. *Mortuo Traiano* (— postquam T. mortuus est, — prop. antecedentă de timp) Hadrianus imperator factus est. *Tarquinio regnante* (— cum T. regnaret, — prop. coincid. de timp) Pythagoras in Italiam venit. Quaenam sollicitudo vexaret impios *sublato metu* (— și tolleretur, — prop. condițională) suppliciorum. Hominem iustum *deficiente fortuna* (— etiamsi fortuna deficiat; prop. concesivă) non (tamen) virtus quoque deficit. Sau: *abl. abs.* împreună cu conjuncția concesivă: Caesar Decumanos adire non cunctatus est, quamquam deterritis amicis. Artes innumerabiles repertae sunt *docente natura* (eo, quod natura eas docet, sau docuit). Mundus *Empedocle docente* (— prout E. docet) ex quattuor elementis primitivis coaluit. Hac pugna facta Octavianus Romam profectus est *nullo adversante* (— *nec ullus*, sau: *et nullus*, sau:

nullus autem ei adversabatur. Românește: . . . și nimeni nu i-s'a opus; sau: . . . iar rezistență nu i-a opus nimeni; sau . . . *fără să* i-se opună cineva).

Nota: Ablativus absolutus îl mai putem traduce:

1. Cu un *substantiv*. Ex.: *Mortuo Traiano* (după moartea lui T.);

2. Cu un *participiu*. Ex.: *Mortuo Traiano* (murind T.). *Regibus exactis* (— regii fiind alungați) consules creati sunt.

§ 244.

În loc de participiu se mai poate construi *abl. abs.*:

1. cu substantivele *formate din verbe*, ca: *dux, comes, adiutor, auctor, testis, iudex, arbiter, praeceptor*, etc. — *Natura duce* (— si natura ducit) errari nullo pacto potest.

2. cu *substantivele*, cari arată *vârsta*, sau *oficiul* persoanei, ca *puer, iuvenis, senex, rex, consul, dictator*. — Me puero (cum ego puer essem). Cicerone consule, etc.

3. cu *adjective* ca: Deo *propitio*, — si Deus propitius est — cu ajutorul (voia) lui D-zeu. Patre *ignaro* — fără știrea tatălui, etc.

4. cu *pronume*; His moribus — Într'astfel de moravuri. Me puero — În copilăria mea.

§ 245.

[*Ablativus absolutus* format cu futurum participii (activi) la autorii clasici nu se găsește, ci numai în epoca postclasică. — Ex.: His quoque rebus nihil *profuturis* (— dacă nici aceste măsuri nu vor folosi nimica) iam de re publica desperandum est (sau: erit). Regina apum *migraturo agmine* foras procedit. — (Regina albinelor, când e să plece roiul, iese înainte afară)].

§ 246.

[Propozițiile secundare românești introduse de *fără (ca) să, fără de a*, limba latină nu le exprimă într'un singur chip, deoarece aceste propoziții nici în românește nu

exprimă numai *un fel* de referință către prop., de care depind; cu alte cuvinte: aceste propoziții, *după înțelesul lor* (adică în mod latent), sunt de mai multe feluri. Au însă o calitate comună: că *toate* sunt propoziții *negative*. Voind, deci, să traducem în latinește o astfel de propoziție românească, vom avea să-i precizăm caracterul ei, și apoi să o redăm în latinește conform firii acestei limbi. Ținând cont de aceste lucruri, vom putea exprima aceste propoziții în limba latină în următoarele chipuri:

1. Cu *ut non*, când propoziția introdusă de *fără (ca)* să conțină o consecință, mod, sau concesiune latentă. Octavianus nunquam filios suos populo commendavit, *ut non* [— nu i-a recomandat atât de insistent, încât să nu mai adaugă, sau: nu i-a recomandat în așa chip, ca să nu mai adaugă] adiceret: „Si merebuntur“. Multi malunt existimari boni viri, *ut non* (— măcar să nu) sint, quam esse, *ut non* putentur. — (Mulți preferă să fie considerați oameni de omenie, fără să fie, decât să fie, fără să fie considerați ca atari).

După o prop. *negativă* poate sta și *quin*. Astfel fraza primă de mai sus o putem exprima și astfel: O. *nunquam... commendavit, quin*, adiceret, etc. (Cf. § 206, 3).

3. Cu *ne*, exprimând o concesiune (maximală). Paupertas, ne sit, (chiar dacă și nu e) vitium, virtus certe non est.

4. *Cum* (adversativ, sau concesiv). Vergilius in Aeneide conscribenda Homero magistro usus est, *cum* eum servili modo non imitaretur. — (V. în scrierea Eneidei l-a urmat pe H. ca pe un maestru al său, fără să-l imiteze în mod servil.)

5. *Nisi* (prop. condițională dependentă de o prop. negativă). Amicus esse *non* potes, *nisi* amicum diligis. — (Nu poți fi prieten, fără să-ți iubești prietenul).

6. *Qui (quae, quod) non*. — Quid mihi dixisti, *quod non (prop. consecutivă)* iam sciam. Vituperant, quod ignorant (— nec id sciunt; prop. coordonată adversativă: dar

nici măcar nu știu — fără ca măcar să știe, ceeace zefle-mizează).

7. Coordonare cu *neque*. — Multi oratorem probant, neque intellegunt. — (Mulți aprobă pe orator fără să-l înțeleagă). Sau și exemplul dela p. 4.: Vergilius... usus, neque eum servili modo imitatus est.

8. *Participium coniunctum* (praesens, sau futurum împreună cu o negare); prezentul conținând o prop. de mod copulativă, sau adversativă, — iar futurul o prop. atributivă, sau o finalitate (latentă), sau o prop. copulativă, sau adversativă. Epicurus *non erubescens* (— ita, ut non erubesceret — astfel, că nici măcar nu se înroșia, sau: nec erubescerat, sau: non autem erubescerat) omnes voluptates singillatim persequitur. Daedalus oscula dedit filio *non iterum repetenda* (— quae non iterum repetenda erant, sau: quae non iterum repeteret — ca să nu le mai poată cere înapoi, sau: nec ea repetiturus erat, sau: quae autem non repetiturus erat).

9. *Ablativus absolutus* cu o negare conținând o prop. de mod, o concesiune, o prop. copulativă, sau adversativă. Filius hoc fecit *patre ignaro*; — unde *ignarus* conține negarea. Înțelesul: e ita, ut pater rem ignoraret; prop. de mod: așa, ca să nu știe tatăl, adică fără să știe; sau: quamvis hoc pater ignoraret. Hac pugna facta Octavianus Romam profectus est *nullo adversante* (V. § 243)].

CAP. XV. Gerundiul.

§ 247.

Gerundiul cu privire la formă nu e altceva, decât *participium fulurum passivi*, în genul neutru, în cele patru cazuri oblice. Are însă înțeles activ. Verbul își păstrează (și în gerundiul) caracterul de verb (adică cazul complementului său).

§ 248.

Dacă verbul are complementul în acuzativ, atunci mai

de multe ori schimbăm gerundiul în *gerundiv* (futurum participii passivi).

Construcția aceasta se întâmplă astfel: *Verbul* devine adjectiv (futur. part. pass.); substantivul (obiectul acțiunii) îl punem în cazul gerundiului de mai înainte și apoi concordăm cu el gerundivul (verbul pus în futurum part. pass.). — Graeci ad expugnandum Troiam artificio usi sunt. (Grecii, spre a cuceri Troia, au recurs la o apucătură). Cu gerundiv; ... ad expugnandam Troiam. Cu gerundiu: Catilinam lubido maxima invaserat capiendi rempublicam. (Pe C. îl copleșise o poftă nesăbuită, să acapareze stăpânirea în stat). Cu gerundiv: Catilinam lubido maxima invaserat reipublicae capiendae. Cu gerundiu: Sunt nonnulli lusus non inutiles acuendo puerorum ingenia. (Sunt unele jocuri foarte folositoare la ascuțirea minții). Cu gerundiv: Sunt nonnulli lusus non inutiles acuendis puerorum ingenis. Gerundiul predicativ arată o generalizare ca necesitate. — Moriendum est. (Trebuie, să murim). În legătură cu dativul persoanei (dativus auctoris) primește caracter personal. — Mihi discendum est. (Eu trebuie, să învăț). (Cf. § 132).

Uzul cazurilor gerundiului.

§ 249.

1. *Nominativ* nu are (fiindcă nu e de lipsă); în locul Nomin., se întrebuințează praesens inf. act. — Sapienti vivere est cogitare.

2. *Genitivul* gerundiului se folosește la întrebarea: ce fel de? Stă cu aceleași subst. și adjective, cari cer genitiv.

Ars dicendi — arta oratorică; *cupiditas regnandi* — pofta de domnie, etc.

Substantivele întrebuințate mai adese-ori sunt: *ars, causa, consilium, consuetudo, cupiditas, difficultas, facultas, genus, libido, modus, occasio, potestas, ratio, scientia, spes, studium, tempus, vis*, etc.

Aici se folosesc și postpozițiile *causa* și *gratia*, spre

a arăta finalitatea. — Regnandi causa — ca să domnească, spre a domni.

Adjectivele, cari se folosesc aici, sunt înșirate la genitivus obiectivus. — Exemplis docebantur, quod silentii tempus, quis dicendi modus esset. (Din exemple învățau, care e măsura tăcerii, care a vorbirii). Epaminondas studiosus erat audiendi. (E. era râvnitor, să asculte pe alții).

Obs. Finem facere stă numai cu genitivul gerundiului; sau gerundivului. — Finem facio legendi. Finem facio belli gerendi. (Sfârșesc războiul, sau pun capăt războiului).

3. *Dativul* se folosește după:

a) Adjectivele, cari cer dativ: *utilis, idoneus, aptus, habilis, bonus, accommodatus*, etc. — și contrarul lor. — Aqua nitrosa utilis est bibendo (s. ad bibendum). (Apa salitoare e folositoare de beut).

b) Unele verbe și expresiuni, ca: *sufficere, satis esse, praeficere, praeesse, operam dare, diem dicere, laborem impertire, laborare*, și după verbul ajutător *esse* (dativus finalis). — Illicitum est, ut nostrum laborem hominum periculis sublevandis non impertiamus. (Nu este iertat, ca munca noastră să nu o întrebuințăm la ușurarea primejiilor oamenilor).

c) Numirile cari arată vr'un oficiu, sau demnitate. — Triumvir coloniae deducendae. Romani decemviros legibus scribendis creaverunt.

4. *Acuzativul* se folosește mai adese-ori cu prepoziții, dintre cari mai des occură *ad*, apoi *inter, in, ob* și *circa*. — Ut ad cursum equus, ad arandum bos, ad indagandum canis: sic homo ad duas res, ad intellegendum et ad agendum natus est. (Precum e orânduit calul pentru fugă, boul pentru arat, și cățele la adulecat, astfel omul e rânduit pentru două lucruri, să înțeleagă și să lucreze).

5. *Ablativul gerundiului*, sau gerundivului se folosește: Ca *ablativus rei efficientis, modi, separationis*, ș. a., fără prepoziții, sau cu diferite prepoziții (dupăcum cere natura ablativului respectiv). — Hominis mens discendo alitur et

cogitando. (Mintea omenească se nutrește învățând și cugetând, — sau: se nutrește prin aceea că...). E providendo appellatur prudentia. „Lucus a non lucendo„. — Multa sunt dicta ab antiquis de contemnendis rebus humanis. (Multe s'au spus din bătrâni despre disprețuirea lucrurilor omenești).

CAP. XVI. S u p i n u l.

§ 250.

Supinul are două cazuri: acuzativul [-um], — și ablativul [-u]. Acuzativul are înțeles *activ*, iar ablativul *pasiv*.

Acuzativul se folosește după verbe, cari înseamnă mișcare (post verba movendi) spre a indica scopul, spre care e îndreptată acțiunea. *Cubillum ire* — a se duce la culcare. *Exploratum*, sau *speculatum mittere* — a trimite la spionat (iscoadă). — Legati Romam venerunt questum iniurias et e foedere res repetitum. — (Solii au venit la Roma, să reclame nedreptățile, și să ceară satisfacție în înțelesul pactului). — Cur is te perditum? → Pentruce mergi la pieire? Expresiuni: Nuptum dare — a da de soție. Sessum recipere aliquem — a da cuiva scaun, să șadă.

§ 251.

[Ca recapitulare: Finalitatea în limba latină se poate exprima în următoarele chipuri:

Carthaginienses Romam	}	1. <i>ut</i> , sau: <i>qui</i> pacem peterent,
oratores miserunt,		2. ad petendum pacem,
		3. ad petendam pacem,
		4. pacem petendi causa,
		5. pacis petendae causa,
		6. pacem petituos,
		7. pacem petituos.

8. La poeți și în epoca postclasică se întrebuințează

și infinitivi praesens. Non venimus nos *populare* Libycos penates. — (Nu am venit noi, să pustiim Penații libieni)].

§ 252.

Ablativul supinului de regulă stă după unele adjective și după trei substantive nedeclinabile. — Res facilis cognitu — lucru ușor de cunoscut.

Adjective sunt: *facilis, difficilis, honestus, credibilis, incredibilis, iucundus, memorabilis, optimus, proclivis, horribilis*, etc. mai rar: *dignus, indignus, mirabilis*, etc, substantivele: *fas, nefas* și *opus*.

Supinele ablativ mai des întrebuințate sunt: *dictu, factu, auditu, cognitu, aditu, visu*; mai rar: *inventu, intellectu*, etc. — Quod optimum factu videbitur, facies. — (Vei face, cum vei socoti, că e mai bine). Ita dictu opus est; si me vis esse salvum. — (Astfel trebuie să vorbești, dacă voiești să fii salvat).

Obs. Incredibile dictu — de necrezut (abia de crezut); horribile visu — groaznic la vedere (înfățișare). — Haec dictu quam re faciliora sunt. — (Aceasta e mai ușor de zis, decât de făcut).

Oratio obliqua. (Vorbirea indirectă).

§ 253.

Când reproducem cuvintele cuiva întocmai, — astfel precum le-a zis dânsul, adică introducem însăș persoana vorbitoare, să vorbească în numele său propriu, obținem *vorbire directă* [*oratio recta*]. — Mucius Scaevola ante tribunal regis destitutus „*Romanus sum*“, inquit „*civis, C. Mucium vocant*“.

Iar dacă tot aceeaș vorbire o reproduce altcineva, obținem *vorbire indirectă* (*oratio obliqua*). — Mucius Scae-

vola ante tribunal regis destitutus *Romanum civem se esse dixit, C. Mucium vocari.*

§ 254.

— Vorbirea indirectă, după cum vedem și din exemplul de față, totdeauna depinde de un verbum dicendi, sau sentiendi. De aici urmează, că vorbirea reprodusă ca oratio obliqua suferă oarecari schimbări și în l. română, cari schimbări ating singuruticele propoziții ale vorbirii directe, precum și pronumele personale, cari figurează în vorbirea directă.

Aceste schimbări în l. latină sunt cu mult mai mari decât în l. română și, prin urmare, vorbirea indirectă implică dificultăți mai mari în l. latină. E nevoie, deci, să ne ocupăm mai aprofundat cu regulile, după cari se întâmplă *oratio obliqua* (în latinește).

Alexander Magnus interrogavit olim piratam captum: „Quo iure rapinas facis in mari?” Hic respondit: „Eodem iure, quo tu per universum orbem: cum autem ego id in parva mea nave faciam, appellor pirata, at tu, quia id tota classe facis, rex“.

Alexander Magnus interrogavit olim piratam captum, quo iure in mari rapinas faceret? Hic respondit: eodem iure, quo ille per univ[er]sum orbem: cum autem ipse in parva sua nave id faceret, appellari piratam, at illum, quia id tota classe faceret, (appellari) regem.

Din acest exemplu vedem, că cele mai izbitoare deosebiri sunt: 1, la întrebuițarea modurilor și timpurilor verbelor, 2, la întrebuițarea pronumelor.

§ 255.

Înainte de a trece la regulile vorbirii indirecte în mod mai detaliat, trebuie să ținem seama de următoarele două lucruri:

1. Întreaga vorbire indirectă depinde de verbul, care

o introduce (verbum regens), care e un verbum dicendi, sau sentiendi. Acest verb mai de multe-ori stă în trecut, dar poate sta și în prezent, sau viitor. Prin urmare toate verbele din vorbirea indirectă se acomodează — după cons. temporum — și între sine, dar în aceeaș vreme sunt subordonate și lui verbum regens.

2. Reproducătorul poate fi o persoană, care reproduce cuvântarea, fără ca însuș să stea în ceva relație cu vorbitorul, sau cu lucrurile vorbite. Dar poate sta și el în oarecare relație cu lucrurile expuse. În cazul din urmă reproducătorul vorbește despre sine și în cursul vorbirii indirecte în persoana primă. De ex.:

Oratio recta:

Oratio obliqua:

Ego ipse iam exhibeo, paulum mihi est etiam nunc morae, quod Cicero vivit.

Confirmasti. — Catilina — te ipsum iam esse exiturum, *dixisti* paulum tibi esse etiam nunc morae, quod *ego* viverem.

§ 256.

Regulele vorbirii indirecte le împărțim în trei grupuri:

1. Cu privire la *modurile* din vorbirea indirectă; — și anume:

1. *In accus. c. inf.* stau:

a) Propozițiile principale declarative (afirmative și negative);

b) Întrebările *oratorice* (de regulă negative); adică acele propoziții interrogative *numai ca formă*, cari au menirea *numai* să scoată mai tare în evidență o părere, sau convingere a vorbitorului (v. exemplul 2, de mai jos);

c) Acele propoziții *relative*, cari în realitate sunt principale, și sunt introduse de o conjuncție relativă numai ca să fie mai strânsă legătura cu cele zise mai înainte. (În aceste propoziții qui — et is, ubi — et ibi, quando — et tunc, etc.):

d) Acele propoziții condiționale, ale căror pred. în oratio recta stă în *imperf.*, sau *plusquamperf.* *coniunct.* (a-

decă: propozițiile principale dela cazul irealității). Predica-tele acestor propoziții — dacă în oratio recta sunt active — se exprimă prin praesens și perfectum inf. coniugationis periphrasticae activae (sau și infinitiv simplu); iar dacă în oratio recta sunt pasive, se exprimă prin *fore* (— futurum-am-um esse) *ut; futurum fuisse, ut* (și verbul predicativ în conjunctiv pasiv). Vezi ex. 1, — „qua ex re *futurum, uti...*”: și ex. 2. — „non *fuisse* difficile cavere“ (*condiția*, stă în imperf., sau plusquamperf. conjunct.).

§ 257.

2. In conjunctiv stau:

a) Propozițiile principale, cari nu sunt declarative, adică cele imperative, hortative, dubitative, optative, interrogative, deprecative etc. (Oprirea se exprimă prin *ne* și conjunctiv).

b) Toate propozițiile secundare.

§ 258.

3. Indicativul se pune în unele propoziții secundare intercalate, — *dependente externe*. Acestea sunt:

a) Când reproducătorul intercalează vr'o observare, sau părere a sa proprie, sau vrea să prezinte mentalitatea cuvântătorului ca pe a sa. b) Când reproducătorul aduce lucruri zise, sau păreri de ale cuvântătorului, însă acestea le prezintă ca fapte adevărate, sau adevăruri de valoare universală. c) Când propoziția intercalată circumscrie vr'o idee singuratică aparținătoare propoziției de mai nainte. d) Când conjunctivul ar da alt înțeles, ar întuneca, sau — peste tot—ar micșoră vioiciunea și forța expunerii.

§ 259.

II. Cu privire la *tempurile* vorbirii indirecte:

1. Praesens, futurum și perfectum infinitivi din oratio obliqua se întrebuintează în loc de aceleași timpuri ale vorbirii directe. (E de observat însă, că verbele propozițiilor

secundare, cari depind de aceste construcții acc. c. inf. ș. cari prin urmare stau în conjunctiv, se acomodează mai de multe-ori după *verbum regens* al vorbirii indirecte, — iar uneori se acomodează după timpul, care s'ar cere în locul infinitivului în oratio recta).

2. Dacă *verbum regens* stă în perfect, atunci în propozițiile cu predicate conjunctive se întrebuintează timpurile cerute de consecutio temporum după lucrarea îndeplinită (imperf. plusquamperf. și futurum periphrasticum cu *essem*); iar dacă *verbum regens* stă în praesens, sau futurum, atunci se întrebuintează timpurile recerute după lucrarea neîndeplinită.

3. Dacă *verbum regens* e în praesens hist., predica-tele din conjunctiv stau mai de multeori ca după un timp trecut; uneori și ca după un timp neîndeplinit.

4. Uneori se întâmplă, că în decursul vorbirii indirecte dependente de un *verbum regens* trecut, după o serie de propoziții cu timpuri îndeplinite, se începe o serie de propoziții cu timpuri neîndeplinite. Aceasta se întâmplă când cuvântătorul vorbește sentențios, învață, îndeamnă, e-nunță adevăruri vecinice. Aici, ceeace pentru vorbitor e trecut, se pune în perf. conjunct. (V. ex. 2. — „Consuesse enim deos immortales“...).

§ 260

III. Diferitelor persoane (pronume personale) din oratio recta le corăspund diferite *pronume* în oratio obliqua:

1. Reproducătorul vorbește despre sine, după cum am zis mai sus, și în oratio obliqua întrebuintând pronumele: *ego, nos*.

2. Cuvântătorul în oratio obliqua se arată prin pronumele *reflexiv* (*sui, sibi, se, se*), iar în nominativ mai ales prin *ipse* (uneori prin *hic, is*).

3. Pronumele de pers. 2 din oratio recta (— persoanele, către cari se adresează cuvântătorul) în oratio obliqua se schimbă de regulă în *ille* (uneori *ipse, hic*).

§ 261

Cu privire la adverbe notăm, că :

nunc în oratio obl. este: *tum*; *hodie* în oratio obl.: *eo*, sau *illo die*; *heri*: „ *pridie*; *cras*: „ *postridie*.

Când însă în urma întrebuirii prea multor pronume se prea întunecă înțelesul vorbirii, atunci în loc de pronume se întrebunțează însăși numele (substantivele, sau numele proprii) respective :

Exemple:

Oratio recta:

I. — *Noli* quidquam gravius in fratrem *statuere*: *scio* illa esse vera, nec *quisquam* ex eo plus quam *ego* doloris *capit*, propterea quod, cum *ego* gratia plurimum domi atque in reliqua Gallia, *ille* minimum propter adulescentiam *posset*, per *me crevit*; quibus opibus ac nervis non solum ad minuendam gratiam, sed paene ad perniciem *meo* *utilitur*. *Ego* tamen et amore fraterno et existimatione vulgi *commoveor*. Quod si quid *ei a te* gravius *acciderit*, cum *ego* eum locum amicitiae apud *te teneam*, *nemo existimabit non mea* voluntate factum; qua ex re totius Galliae animi a *me avertentur*.

Oratio obliqua:

I. — Divitiacus Caesarem obsecrare coepit, ne quid gravius in fratrem *statueret*: *scire se* illa esse vera, nec *quemquam* ex eo plus quam *se* doloris *capere*, propterea quod, cum *ipse* gratia plurimum domi atque in reliqua Gallia, *ille* minimum propter adulescentiam *posset*, per *se crevisset*; quibus opibus ac nervis non solum ad minuendam gratiam, sed paene ad perniciem *sua* *uteretur*. *Sese* tamen et amore fraterno et existimatione vulgi *commoveri*. Quod si quid *ei a Caesare* gravius *accidisset*, cum *ipse* eum locum amicitiae apud *eum teneret*, *neminem existimaturum* non *sua* voluntate factum: qua ex re futurum, uti totius Galliae animi a *se averterentur*.

II. *Eo mihi* minus dubitationis *datur*, *quin* eas res, quas (*vos*) *commemorastis*, memoria *teneam*, atque eo gravius *fero*, quo minus merito populi Romani *acciderunt*: qui si alicuius iniuriae sibi conscius *fuisset*, non *fuisset* difficile cavere; sed eo deceptus, quod neque commissum a se *intellegit* quare *timeret*, neque sine causa timendum *putat*. Quod si veteris contumeliae oblivisci *vellem*, num etiam recentium iniuriarum, quod me invito iter per provinciam per vim *temptastis*, quod Haeduos, quod Ambaros, quod Allobrogas *vexastis*, memoriam deponere possum? Quod *vestra* victoria tam insolenter *gloriamini*, quodque tam diu *vos* impune iniurias intulisse *admiramini*, eodem *perlinet*. *Consuerunt* enim *dii immortales*, quo gravius homines ex commutatione rerum *doleant*, quos pro scelere suo ulcisci *volunt*, his secundoiores interdum res et diuturniorem impunitatem concedere. Cum *haec* ita *sint* tamen si obsides a *vobis mihi dantur*, uti ea, quae polli-

II. — Legatis Helvetiis Caesar ita respondit: *Eo sibi* minus dubitationis *dari*, quod eas res, quas *legati Helvetii commemorassent*, memoria *teneret*, atque eo gravius *ferre*, quo minus merito populi Romani *accidissent*: qui si alicuius iniuriae sibi conscius *fuisset*, non *fuisset* difficile cavere: sed eo deceptum, quod neque commissum a se *intellegeret*, quare *timeret*, neque sine causa timendum *putaret*. Quod si veteris contumeliae oblivisci *vellet*, num etiam recentium iniuriarum, quod eo invito iter per provinciam per vim *temptassent*, quod Haeduos, quod Ambaros, quod Allobrogas *vexassent*, memoriam deponere *posse*? Quod *sua* victoria tam insolenter *gloriantur*, quodque tam diu impune iniurias intulisse *admirarentur*, eodem *perlinere*. *Consuesse* enim *deos immortales*, quo gravius homines ex commutatione rerum *doleant*, quos pro scelere eorum ulcisci *velint*, his secundoiores interdum res et diuturniorem impunitatem concedere. Cum *ea* ita *sint*,

cemini, facturos intellegam,
et si Haeduis de iniuriis,
quas ipsis sociisque eorum
intulistis, item si Allobro-
gibus *satisfacitis, vobiscum*
pacem *faciam.*

tamen si obsides ab *iis sibi*
dentur uti ea, quae *pollice-*
antur, facturos *intellegat* et
si Haeduis de iniuriis, quas
ipsis sociisque eorum *intu-*
lerint, item si Allobrogibus
satisfaciant, sese cum iis
pacem *esse facturum.*